

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
הפקולטה למדעי הרוח והחברה
המחלקה לעבודה סוציאלית

זוגיות במעבר :

**השפעת השינוי המגדרי על הזוגיות בין
טרנסג'נדרים ולסביות**

חיבור זה מהווה חלק מהדרישות לקבלת תואר "מוסמך במדעי הרוח והחברה"
(M.A)

מאת : עומרה לוי-חזן

בהנחיית : פרופ' מיכל קרומר-נבו וד"ר עמליה זיו

דצמבר 2014

טבת תשע"ה

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
הפקולטה למדעי הרוח והחברה
המחלקה לעבודה סוציאלית

זוגיות במעבר :
השפעת השינוי המגדרי על הזוגיות בין
טרנסג'נדרים ולסביות

חיבור זה מהווה חלק מהדרישות לקבלת תואר "מוסמך במדעי הרוח והחברה"
(M.A)

מאת : עומרה לוי-חזן

בהנחיית : פרופ' מיכל קרומר-נבו וד"ר עמליה זיו

_____ : תאריך :	_____ : חתימת הסטודנטית :
_____ : תאריך :	_____ : חתימת המנחה :
_____ : תאריך :	_____ : חתימת המנחה :
_____ : תאריך :	_____ : חתימת יו"ר הועדה המחלקתית :

דצמבר 2014

תודות

לאורך מסע המחקר ליוו אותי אנשים, שסייעו לי בדרכים שונות להגשים את הרעיונות והמחשבות למחקר ממשי, שמהווה נדבך משמעותי בחיי האישיים והמקצועיים, ואני רוצה להודות להם/ן:

תודה גדולה למרואיינות ולמרואיינים שתרמו מזמנם/ן, הכניסו אותי לביתם/ן, פתחו את ליבם/ן, חשפו בפניי את סיפוריהם/ן האישיים בנושאים כל כך אינטימיים ועשו זאת במסירות רבה, בכנות ובאומץ שאינם מובנים מאליהם. בלעדיכם/ן המחקר לא היה קיים.

תודה מעומק הלב לפרופ' מיכל קרומר-נבו ולד"ר עמליה זיו על הנחייה רגישה, אינטליגנטית, קשובה ומקצועית. תודה שהאמנתן בי ובחשיבות המחקר ואפשרתן לי את המרחב לחקור ולהתנסות, ובה בעת הקפדתן להיות מעורבות והפגנתן את תמיכתן הרבה. לימדתן אותי שיעורים חשובים בשותפות נטולת אגו ובהגשמת המטרה ללא פחד.

תודה מיוחדת לאילנה ברגר על העזרה הרבה ותשומת הלב החשובה, ועל כך שעשית את אלה בנדיבות רבה. אני מלאת הערכה כלפיך ומוקירה את תרומתך לתהליך המחקר. אני מודה לך גם על החיבור המשמעותי לארלין איסטר לב שסייעה לי רבות.

תודה רבה לקבוצת החוקרים/ות של המרכז הישראלי למחקר איכותני של האדם והחברה באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, שזכיתי לקחת בה חלק. תודה גדולה לשותפיי לקבוצת "המאסטורנטים הלוהטים": רועי זנדני, רוני איל-לובלינג ויובל סער-הימן. העבודה על מחקר לעתים רבות מאופיינת בבדידות, ואילו המפגשים איתכם/ן אפשרו עבודה משותפת והיוו עבורי כר פורה ללמידה ולחשיבה, לסיעור מוחות, להתייעצות, לתמיכה, לפרגון, וכמובן להומור ולחברות.

תודה מחבקת למארגני קבוצת הקריאה הקווירית, שזכיתי לקחת חלק בארגונה: יוספה מקייטון, עתליה ישראל-נבו, עמי פומרנץ, הגר שפילר, יעל לוי-חזן וגיתית שירה דהן. תודה על הבמה הראשונה שנתתם/ן לי להצגת המחקר. תודה על ההתעניינות והפרגון לאורך כל שלבי המחקר.

תודה לחברים/ות שהיו לצידי לאורך כל הדרך, לקהילה הגאה בבאר שבע שהיוותה בית עבורי, ובמיוחד ל"Queer Zone": לימור וענבר מעודד-דנון, ריני ג'קסון והגר שפילר.

תודה חמה לצביה חזן על העזרה והתמיכה, הן בבית והן בחוץ.

תודה מיוחדת להורים שלי: סולי ושמואל לוי על כך שלימדתם/ן אותי מוסר עבודה, רצינות והתמדה, בעיקר כשהתנאים מסביב כמעט ולא אפשריים. תודה לאחי ולאחיותיי: קובי, חלי ואלין על השאלות המאתגרות, הפרגון ועל האמונה בי.

תודה אוהבת למשפחתי: לזוגתי, יעל, על כך שתמיד דאגת להראות לי את נקודות האור במקומות החשוכים, על התמיכה הבלתי נלאית שלך בי, על האמונה הגדולה ועל כך שתמיד היית איתי וחזקת אותי. למעין, בני, תודה שלימדת אותי על המעבר מזוגיות למשפחה וחשפת בפניי את האוצרות הגלומים במעבר זה.

תקציר

מחקר זה בוחן את השינויים המתחוללים בזוגיות בין טרנסג'נדרים ולסביות לאחר השינוי המגדרי של בן הזוג הטרנסג'נדר מאישה לגבר-(Female To Male). אני מכנה מערכות יחסים זוגיות אלה "זוגיות במעבר", כיוון שבתחילתן בני הזוג נתפסו חברתית כזוג נשים לסביות, וחלקם הזדהו ככאלה, ובמהלך הקשר הזוגי בן הזוג עשה שינוי מגדרי כשלאחריו, בני הזוג נתפסו חברתית כזוג הטרוסקסואלי. נושא זה עדיין לא זכה להתייחסות מחקרית בארץ ובעולם. קיימים מחקרים על זוגות של לסביות וטרנסג'נדרים אבל רוב המחקרים נוגעים לזוגות שחיים יחד בהווה ולא לזוגות שעברו את השינוי המגדרי של בן הזוג במסגרת היחסים. יתר על כן, המחקרים בנושא עוסקים בעיקר בנשים שבן זוגן עבר שינוי מגדרי (בין אם במסגרת היחסים או לפני כן) ו/או FTMs, מבלי לבדוק את ההשפעות על מערכת היחסים בכללותה: הן מבפנים והן מבחוץ, בהתייחסות החברתית כלפי זוג במעבר. בהקשר המקומי, המחקר על הקהילה הלהט"ב"קית בכלל ועל טרנסג'נדריות בפרט עדיין נחשב תחום מחקר חדשני וצעיר בישראל.

המחקר הנוכחי נעשה בגישה האיכותנית-ביקורתית. השתתפו במחקר שמונה מרואיינות ומרואיינים, אשר עברו במסגרת מערכת היחסים הזוגית את השינוי המגדרי של בן הזוג הטרנסג'נדר. איתור המרואיינים/ות למחקר נעשה בשיטת כדור שלג באמצעות פניות בדואר האלקטרוני, ברשתות החברתיות ודרך הפניות אישיות. המרואיינים/ות הם/ן בגילאי 28-46, הזדהו ו/או נתפסו כזוג לסביות לפני השינוי המגדרי של בן הזוג, ולאחריו נתפסו כזוג סטרייטי. איסוף הנתונים התבצע באמצעות ראיון עומק חצי מובנה, והראיונות נערכו בנפרד (בנות זוג לחוד ובני זוג לחוד). במסגרת הראיון המרואיינים (FTMs) התבקשו לספר על השינוי המגדרי ועל ביטויי במערכת היחסים, והמרואיינות (בנות זוג) התבקשו לספר על התפתחות הזהות המינית שלהן עד מערכת היחסים הנוכחית ובמסגרתה. בתוך כך, התבקשו המרואיינים והמרואיינות לספר כיצד השינוי המגדרי השפיע על הזוגיות, תוך התייחסות לנושאים הבאים: נראות passing, זהות מינית ומגדרית ויחסים עם הקהילה הגאה. ניתוח הנתונים נעשה בגישת ניתוח תוכן קטגוריאלי.

ניתוח הראיונות העלה שלוש תמות מרכזיות הבאות לידי ביטוי בזוגיות במעבר: נראות, זהות מינית ומגדרית וקהילה. הנראות באה לידי ביטוי באופן שבו הזוג 'עובר' (to pass) בספרה הציבורית, ובמעבר מנראות לסבית לנראות סטרייטית. אצל בנות הזוג, תמת הזהות המינית נגעה

להגדרה האישית ולאופן בו נתפסו חברתית: מעבר מזהות לסבית לזהות סטרייטית (ואצל בת זוג אחת, מעבר מזהות סטרייטית לזהות לסבית לפני השינוי המגדרי של בן זוגה). תמת הזהות המגדרית התייחסה להשפעת השינוי המגדרי של בן זוגן עליהן. אצל בני הזוג, תמת הזהות המינית והמגדרית נגעה למעבר מזהות לסבית לזהות סטרייטית/ביסקסואלית ולמעבר מזהות מגדרית של אישה לזהות מגדרית של גבר. אצל בני הזוג, תמת הקהילה עסקה במעבר מהקהילה הלסבית לקהילה הטרנסית, ואצל בנות הזוג, במעבר משייכות לקהילה הלסבית להדרה ממנה בעקבות השינוי המגדרי של בן זוגן.

הדיון מצביע על כך שלשינוי מגדרי במסגרת מערכת היחסים יש השפעה מכרעת על מערכת היחסים כולה, הן ביחסים בין הזוג והן ביחסים עם הסביבה. השפעה זו באה לידי ביטוי בהיבטים הבאים: הנראות הלסבית-קווירית של הזוג לפני השינוי המגדרי לעומת השקיפות של הזוג בחברה לאחר השינוי, כשהוא נראה כזוג סטרייטי, ותחושות הנחת ו/או הסתכול של הזוגות כתוצאה מכך; בריאת זהות סטרייטית אצל בנות הזוג ובני הזוג שמזדהים/ות כך, ומחיקת הזהות הלסבית אצל בנות הזוג שהפסיקו להזדהות כלסביות בעקבות השינוי המגדרי של בן זוגן; שייכות לקהילה הלסבית לפני השינוי המגדרי של בן הזוג, והדרה מהקהילה הלסבית לאחר השינוי המגדרי של בן הזוג, שכן, בנות הזוג חוו דחייה מהקהילה הלסבית בעקבות השינוי המגדרי, דחייה אשר התעצמה לנוכח העובדה שהן נותרו ללא קבוצת השתייכות בקהילה, בעוד שבני זוגן משתייכים לקהילה הטרנסית. הדיון מצביע גם על תרומתו של המחקר להתייחסות השווה לשני בני הזוג (מספר זהה של בנות זוג ובני זוג השתתפו במחקר), ועל החשיבות של השמעת הקולות של זוגות במעבר ליצירת גוף ידע בנושא. כמו כן, ביכולתו של המחקר להרחיב את הייצוג של זוגות במעבר הן בשיח החברתי והן בשיח המקצועי בעבודה סוציאלית, ולהסב תשומת לב לחשיבות ביצירת מענים לזוגות אלה בהתאם לצורכיהם. הדיון כולל גם התייחסות למגבלות המחקר, בראש ובראשונה המספר המצומצם של הזוגות שהשתתפו במחקר. חידושו של המחקר בעיסוקו בזוגות שעברו את השינוי המגדרי של בן הזוג במסגרת היחסים ונשארו יחד בזוגיות הינו גם מגבלתו, בכך שהוא לא כולל זוגות של טרנסים ולסביות שחיים יחד ולא עברו במסגרת מערכת היחסים את השינוי המגדרי של בן הזוג.

תוכן עניינים

8	מבוא
9	1. סקירת ספרות
9	1.1. הטרונומרמטיביות ולסביות
14	1.2. טרנסגינדרים (FTM)
18	1.3. זוגיות בין טרנסגינדרים ולסביות
23	2. מתודולוגיה
23	2.1. פרדיגמת המחקר
24	2.2. איתור המרואיינים/ות
26	2.3. אוכלוסיית המחקר
27	2.4. איסוף הנתונים
29	2.5. ניתוח הנתונים
30	2.6. אמינות המחקר
32	2.7. סוגיות אתיות
33	2.8. מיקום עצמי
35	3. ממצאים
35	3.1. נראות: מבוא
36	3.2. "בנורמאליות הזאת יש הרבה נחת": שינויים בנראות - החוויות של בני הזוג
36	3.3. "אז רואים אותי כסטרייטית אין לי בעיה לעבור ככה": שינויים בנראות - החוויות של בנות הזוג
43	3.4. "אם היא תלך עם שמלה ותתאפר, האם אני אתנהג יותר בגבריות ממה שאני רגילי?": השפעת השינוי המגדרי על הנראות של בני הזוג
47	3.5. זהות מינית וזהות מגדרית: מבוא
51	

3.6	"להסתכל על בחורות בגוף הנוכחי זה אומר שאני לסבית ואני יודע שאני לא": זהות מינית	52
	זהות מגדרית - החוויות של בני הזוג	
3.7	"לפני שהכרתי את ירון הגדרתי את עצמי כלסבית, אני לא יודעת איך אני מגדירה את	
	עצמי עכשיו": זהות מינית - החוויות של בנות הזוג	57
3.8	"נמשכתי למשהו מסוים ולא ידעתי מה אני אקבל בסוף": שינוי מגדרי - החוויות של	
	בנות הזוג	63
3.9	קהילה: מבוא	67
3.10	"למה אני לסבית אם אני יכולה להיות עם גבר?": שייכות לקהילה - החוויות של בנות	
	הזוג	68
3.11	"זה נחמד לדעת שיש מקום כזה שאם אני ארצה אני אוכל ללכת אליו": שייכות לקהילה -	
	החוויות של בני הזוג	75
4	דיון	79
4.1	נראות לעומת שקיפות	82
4.2	בריאת זהות לעומת מחיקת זהות	84
4.3	שייכות לקהילה לעומת הדרה מהקהילה	87
4.4	מגבלות המחקר	90
4.5	תרומת המחקר	91
5	ביבליוגרפיה	93
6	נספחים	100
6.1	נספח 1 – מדריך ראיון	100
6.2	נספח 2 – טופס הסכמה מדעת	101

מבוא

במהלך העבודה על המחקר כאשר סיפרתי ללהטב"קים/ות¹ ולסטרייטים/ות שאני חוקרת זוגות במעבר, אחת השאלות הבולטות שנשאלתי היא "האם יש זוגות כאלה?". הכוונה בשאלה זו היא לא רק במשמעות האונטולוגית, אלא גם ובעיקר במשמעות האקזיסטנציאליסטית – האם ישנם זוגות ששורדים אחרי שינוי מגדרי של אחד מבני הזוג? שכן, איך יתכן שבת הזוג הלסבית, הנמשכת לנשים, תהיה בזוגיות עם גבר? רבים מה/אנשים ששוחחתי איתם/ן הופתעו מאד לשמוע שלא רק שיש זוגות כאלה, אלא גם הרבה מהם חיים חיים מאושרים ומלאי אהבה, ושהמעבר בזוגיות רק חיזק את הקשר שלהם. יחד עם זאת, הזוגות מתמודדים עם לא מעט דילמות ושאלות לגבי הקשר שלהם, אשר מקבלות תוקף במיוחד באינטראקציה שלהם עם החברה, האופן בו הם נתפסים בספרה הציבורית, הגדרת זהותם המינית והמגדרית ויחסייהם עם הקהילה הגאה. הפליאה של האנשים נבעה מתוך ההנחה שבן הזוג עובר שינוי מגדרי ובת הזוג נאלצת להכיל זאת, ולכן רבים/ות חושבים/ות שהדבר מוביל את הזוג לפרידה. ואולם, מהמחקר עולה ששינוי מגדרי לא משפיע רק על בן הזוג או בת הזוג, אלא על שני בני הזוג ועל מערכת היחסים. אמנם השינוי המגדרי הוא רק של בן הזוג, אך בפועל השינוי הוא גם של בת הזוג וגם של מערכת היחסים.

מחקר איכותני-ביקורתי זה, עוסק בזוגיות במעבר בהתבסס על ניתוח תוכן של ראיונות עם ארבעה זוגות במעבר. העבודה כוללת ארבעה פרקים. בפרק הראשון סקירת הספרות תתמקד בנושאים: הטרונורמטביות ולסביות, טרנסג'נדרים FTM וpassing וזוגות של לסביות וטרנסג'נדרים. בתוך כך, אשלב מפתח מושגים להכרה של זהויות להטב"קיות שונות הרלוונטיות למחקר ולהבחנה בינן. בפרק השני תתואר המתודולוגיה של המחקר ובו יוצגו גישת המחקר, אוכלוסיית המחקר, תהליך איסוף וניתוח הנתונים והיבטים הקשורים לסוגיות אלו. בפרק השלישי יוצגו הממצאים כפי שעלו מניתוח הראיונות. הממצאים יוצגו לפי התמות המרכזיות שעלו בראיונות: נראות, זהות מינית וזהות מגדרית וקהילה. הפרק הרביעי יציע דיון בממצאים לאור הספרות המחקרית. כמו כן, יוצגו בו מגבלותיו ותרומתו של המחקר.

סקירת ספרות

¹ חברי וחברות קהילת הלהטב"ק. אמנם השם הרשמי של הקהילה הגאה הוא קהילת הלהט"ב (לסביות, הומואים, טרנסג'נדרים/ות, ביסקסואלים/ות), אבל אני משתמשת במונח להטב"ק המקובל בחוגים מסוימים ומסמך גם את השתייכותם של קווירים/ות לקהילה הגאה. קוויר זו קטגוריית זהות בלתי זהותית החותרת לטשטוש הדיכוטומיה וערעור הסדר הקיים של מין-מגדר-מיניות.

הטרונורמטיביות ולסביות:

התפיסה הרווחת בחברה הינה שההטרונורמטיביות היא טבעית, או לכל הפחות שהיא הנטייה המיניית הטבעית של רוב בני האדם. אל מול התפיסה המקובלת של ההטרונורמטיביות כנטייה מינית, אינדיבידואלית ומולדת, טבעה ריץ' (Rich, 1980) את המושג "הטרונורמטיביות כפויה" על מנת להביע את הטענה שהטרונורמטיביות היא לא נטייה מינית, אלא מוסד חברתי כפוי, אשר מְחַבֵּר בני אדם, ובעיקר נשים. ריץ' (Rich) טוענת שההטרונורמטיביות היא מוסד מרכזי של הפטריארכיה, ומזהה מנגנונים אידיאולוגיים ומנגנוני כפייה כגון ענישה, החוברים יחד כדי למקם נשים במערכות יחסים עם גברים. לכן, כאשר נשים חיות בזוגיות עם נשים הן קוראות תיגר על מוסד ההטרונורמטיביות ומאתגרות את ההבניה החברתית של זוגיות בכלל. ויטיג (1992), Wittig) טוענת שההטרונורמטיביות מצמצמת את הזהות המגדרית לזהויות גבר או אישה וטומנת בן את תפקידי המגדר המקובלים בחברה לזהויות האלה. אם כך, משמעות הסירוב להיעשות או להישאר הטרונורמטיב/ית היא סירוב להיעשות גבר או אישה. עבור לסבית לא מדובר רק בסירוב לקבל את תפקיד ה"אישה", אלא מדובר בסירוב לכוח הכלכלי, האידיאולוגי והפוליטי של הגבר (שם, שם).

עבודות מאוחרות יותר, עושות שימוש במושג "הטרונורמטיביות" כמציין את "המוסדות, המבנים הקונספטואליים והמגמות המעשיות שהופכים את ההטרונורמטיביות ללכידה ומאורגנת כמיניות ויתרה מזאת, גם לפריבילגית" (Berlant & Warner, 1998, p.561). ההטרונורמטיביות למעשה מציבה את המיניות ההטרונורמטיביות כנורמה (הטרונורמטיביות = הטרונורמטיביות + נורמה) (טיביות), ולפיכך היא המיניות הלגיטימית, בעוד שצורות שונות של מיניות מודרות לשוליים ואינן לגיטימיות.

גייל רובין (Rubin, 1993) טוענת שההטרונורמטיביות יוצרת "היררכיה מינית" ומביאה כדוגמא את ה-DSM², מדריך האבחנות הפסיכיאטריות של האגודה הפסיכיאטרית האמריקאית, אשר יוצר סדרה של הבחנות בין הנורמאלי לבין הפתולוגי, בין מה שמוגדר כמחלה/הפרעה נפשית לבין מה שמוגדר בריא, ובתוך כך מבחין בין סקס פתולוגי לבין סקס נורמאלי, בין סקס טוב לבין

² Diagnostic statistical manual of mental disorders.

סקס רע, ובדרך זו מקדש את ההיררכיה שיש בסקס, כאשר מיניות הטרוסקסואלית זוגית מונוגמית מצויה בראש הסולם ההיררכי. לדוגמא, עד שנת 1973 ההומוסקסואליות הופיעה ב־DSM ונחשבה להפרעה נפשית. היא הוצאה ממנו בעקבות מאבק פוליטי של קהילת הלהטב"ק, ומאז המהדורה השלישית (DSM-III R, 1973) אינה מופיעה בו. יחד עם זאת, טוענת רובין, (Rubin, 1993) העדפות מיניות אחרות (לדוגמא, פטישיזם, סאדיזם, מזוכיזם) עדיין מופיעות ב־DSM ומוגדרות כתפקוד פסיכולוגי לקוי, ועל כן הן בתחתית ההיררכיה המינית.

לספר כמו ה־DSM אשר מצוטט רבות ונחשב למקור מידע מהימן בקרב אנשי טיפול, יש כוח רב לעצב את הידע ולהשפיע על התודעה. השינוי בהגדרת ההומוסקסואליות ממחיש את התמורות שחלו עם הזמן בשיח על המיניות. כפי שטוען פוקו (פוקו, 1996), החל מהמאה ה-19 המין נוכס על ידי מדע הרפואה ונגזרותיו, הפסיכיאטריה והפסיכולוגיה, שהפכו ליצרני הידע הסמכותי על המיניות – וכך למעצבי ההיררכיה המינית. לא/נשי טיפול יש כוח וידע להגדיר איזו נטייה אבנורמלית (הומוסקסואלית) ואיזו נטייה נורמאלית (הטרוסקסואלית) ולהבנות אותן בשיח הטיפולי-חברתי-תרבותי-פוליטי. כוח זה מאפשר לא/נשי טיפול להגדיר ולאבחן, ולעתים הס/מגלים/ות בורות לגבי המאפיינים הייחודיים של קהילת הלהטב"ק. עוד לפני עשרים שנה התייחסה לכך רבין (1991) כשהעידה, שהיא מטפלת משפחתית פמיניסטית בעלת ידע רב על זוגיות מתוך הספרות האמריקאית, אך ידע זה לא כלל את ההקשר התרבותי המיוחד של הזוג הלסבי הישראלי. הראיונות שערכה העלו את החשיבות הרבה שיש לייחס לרקע התרבותי הספציפי של זוגות של לסביות ואת החשיבות שבהפיכתו לידע מקצועי עבור מטפלים/ות. להומופוביה ולהטרוסקסיזם יש השפעות רבות על מטפלים/ות. מטפלים/ות לא יכולים/ות להתעלם מההשפעה של החברה, האמונות המקצועיות והדעות הקדומות על לסביות, הומואים וביסקסואלים/ות. בגלל המחסור בידע על תרבות וסגנון חיים של לסביות, הומואים וביסקסואלים/ות, מטפלים/ות עלולים/ות להיות לא מודעים/ות לנושאים ייחודיים הקשורים למטופלים/ות אלה כגון זהות, האימפקט של סטריאוטיפים מגדריים על ההתפתחות המוקדמת, קשיים במציאת מקום עבודה הכוללים אפליה בעבודה והטרדות, יחסים עם המשפחה, יחסים זוגיים בין לסביות, הומואים וביסקסואלים/ות. יתרה מזאת, הרבה מטפלים/ות לא ערים/ות להומופוביה הקיימת בתיאוריות אישיות, בגישות טיפוליות ובטכניקות של הערכה ואבחון (Perez, DeBord and Bieschke, 2000). חשוב לציין שגם השיח הטיפולי דן בזהויות לא הטרונומרטיביות, הוא עוסק לרוב בלסביות והומוסקסואליות ונפקד מקומם של טרנסגינדרים/ות

שהסוגיות המועלות כאן רלוונטיות במיוחד לגבי הטיפול בהסך. על טרנסג'נדריות ארחיב בהמשך פרק זה.

- קיימים מספר מודלים של התפתחות נטייה מינית הומו-לסבית (Coleman, 1987; Troiden, 1989). מודלים אלה מתבססים על תיאוריות התפתחותיות של חוקרים מרכזיים בתחום כמו אריקסון (Erikson, 1968) ופיאז'ה (Piaget, 1980), המניחים כי התפתחות האדם נעה ממודעות עצמית למימוש האינטראקציה עם הסביבה, וכך האדם מגיע לשלמות אישית. אחד המודלים המוכרים והמצוטטים ביותר בספרות ביחס לגיבוש הנטייה המינית הינו המודל של הפסיכולוגית ויויאן קאס (Cass, 1996). במודל מוצגים שישה שלבים הנעים בין הזהות האישית של האדם ותפיסתו את עצמו לבין זהותו החברתית והאינטראקציה שלו עם החברה. אציג אותם בקצרה:
1. בלבול בזהות: כיוון שההנחה הרווחת היא שהנטייה המינית המולדת וה"טבעית" היא הטרוסקסואלית, אדם יכול לחוות בלבול כאשר ההתנהגות, הרגשות והפנטזיות בעלות גוון חד-מיני. כלומר, הן לא תואמות למה שמקובל ונהוג בחברה הטרוסקסיסטית.
 2. השוואת הזהות: בשלב הזה לעתים הלסבית/הומו/ביסקסואל מגלה את תחושותיו/ה לאדם אחד ספציפי, בעוד שבמקביל הוא/היא משקיע/ה אנרגיה רבה בכדי להסתיר את הנטייה המינית מאחרים/ות ומהמשפחה על ידי אימוץ התנהגות חיצונית סטרייטית.
 3. סובלנות בזהות: בשלב זה האדם מקבל את נטייתו המינית וחש כלפיה מחויבות גדולה יותר, ולכן האדם יחפש אנשים דומים לו.
 4. קבלת הזהות: האדם מקבל את זהותו הלסבית/הומו/ביסקסואל ובהתאם לזאת הוא מעמיק את קשריו עם התרבות ועם הקהילה הלהט"בית. שלב זה מלווה ביציאה מהארון - חשיפת הזהות הלהט"בית בפני החברה הטרוסקסואלית.
 5. גאווה בזהות: הלסבית/הומו/בי מקבלת את פילוסופיית החיים הרואה נטייה מינית זו כלגיטימית לחלוטין, כשם שהנטייה הטרוסקסואלית לגיטימית.
 6. סינתזה: הזהות הלסבית/הומו/בי משתלבת באינטגרציה עם שאר מרכיבי הזהות של האדם, ולכן התפתחות הזהות האישית הקשורה לנטייה להט"בית הסתיימה.
- הביקורות על המודל של קאס (Cass) מצביעות על היותו מוגבל ועל כך שהוא מלמד שכל הומו/לסבית/ביסקסואל בגיבוש זהותו המינית עובר/ת בהכרח את כל השלבים לעיל. לדברי שילה (2007), לעתים קרובות לסביות/הומואים/ביסקסואלים יכולים/ות לחוות חוויות ורגשות ששייכים לשני שלבים במקביל או לחילופין לחוות שלבים מסוימים קודם ולא בהכרח בסדר

רציף. מעבר לכך, מודל לינארי של גיבוש הנטייה המינית מניח כי יש נקודה סופית שלסביות, הומואים וביסקסואלים צריכים/ות להגיע אליה בכדי שירגישו שלמים/ות לגמרי עם נטייתם/ן, בעוד שבפועל יש מגוון מצבים המתבטאים בגיבוש הזהות. ישנם/ן לסביות, הומואים וביסקסואלים שמרגישים/ות שלמים/ות עם נטייתם/ן על אף שאינם/ן מחוברים/ות לקהילה ולתרבות הלהט"בית. ישנם/ן להט"בים/ות שחווים/ות להט"בופוביה פנימית גם לאחר שיצאו מהארון במעגלים הקרובים להם/ן. חשוב להתייחס למודל בזהירות כאשר אנשי טיפול ואנשי חינוך משתמשים/ות בו לייעוץ ולטיפול (שילה, 2007).

זהות מינית לא נורמטיבית אין משמעה רק משיכה מינית כלפי בני או בנות אותו מין, אלא גם זהות אישית, המגדירה חלק נכבד ואף מרכזי מאישיותו של האדם, שיכולים להיות לה היבטים אידיאולוגיים ופוליטיים. בהקדמה למאמר "רדיקלסביות- האישה המזדהה עם נשים" (1970), כותבת באום: "הלסביות לא היתה בעיניהן של חברות הקבוצה נטייה מינית של קבוצת מיעוט השואפת לשוויון זכויות. הן ראו בה זהות פוליטית מהפכנית, כלומר, בחירה מודעת לאהוב נשים בתוך עולם ששונא אותן, אסטרטגיה פמיניסטית ראשונה במעלה לערעור השליטה הגברית" (2006, עמוד 111). עבור ה"רדיקלסביות", הזהות הלסבית הינה זהות פוליטית המהווה אג'נדה מעשית בתוך ההגמוניה הגברית, זהות שיש בה זעם, זהות הקוראת תיגר על החברה הגברית שכובלת נשים, זהות של נשים המתנגדות לדיכוי המגולם בתפקיד הנשי. ה"רדיקלסביות" ראו בלסביות, כמו בהומוסקסואליות, קטגוריה התנהגותית הנוצרת בחברה סקסיסטית המורכבת מתפקידי מין ונשלטת על ידי עליונית גברית (רדיקלסביות, 1970). בהתאם לזאת, עבורן הלסביות לא מסתכמת במשיכה מינית לבנות מינן, אלא משמעה קודם כל סולידאריות עמוקה בין נשים, ולכן הן מכנות לסבית "אישה המזדהה עם נשים" ("The woman identified woman").

סולידאריות זו, המגולמת במושג הרצף הלסבי של אדריאן ריץ' (Rich, 1980) הכולל סוגים שונים של קשרי ידידות, קירבה, אחווה ותמיכה בין נשים, ממחישה לעתים קרובות שהבחירה בלסביות כאורח חיים היא בחירה פוליטית, גם אם באופן בלתי מודע, ויש בה התנגדות לתפקיד הנשי הפטריארכלי, במיוחד כאשר הלסביות יוצאת מהארון ועוברת מהספרה הביתית והפרטית לספרה הציבורית ונראית לעיני כל.

לסביות החיות בזוגיות מחוץ לארון בחברה עלולות להיתפס כמוחצנות (בר, 2003) וככאלו שחושפות בִּסְפָּרָה הציבורית זוגיות שאמורה להישאר בין כותלי הבית ואף בין כותלי הארון: "זה עניין הפרטי. זה לא העסק שלנו. בבית הפרטי שלהן הן יכולות לעשות מה שהן רוצות" (קזין, 2001, עמ' 259). התביעה שהלסביות תישאר בין כותלי הבית קשורה לאיום שהיא נושאת בספרה

הציבורית, בכך שהיא מערערת את ההטרונורמטיביות, קרי את הבלעדיות של ההטרסקסואליות, ומנכיחה אפשרויות נוספות ושונות של זוגיות.

התרבות הלסבית פיתחה סוגים שונים של זהויות לסביות. שתיים מהמרכזיות שבהן הן: "בוצ'", (Butch) ו"פאם", (Femme). בוצ' ופאם הן קטגוריות מגדר לסביות, שמקורן בתרבות הברים בארצות הברית משנות ה-30 עד שנות ה-60 של המאה עשרים. במקור המונח "בוצ'" התייחס לנראות גברית וללקיחת התפקיד האקטיבי באינטראקציה המינית. ואילו המונח "פאם" התייחס לנראות נשית ולעמדה פאסיבית יותר באינטראקציה המינית. בשימוש במונחים אלו כיום, התפקיד המיני איבד מחשיבותו (קדר, זיו וקנר, 2003). זהויות הבוצ'-פאם מעוררות עניין במיוחד בנוגע למערכת היחסים הזוגית ביניהן. לסביות פמיניסטיות רבות רואות במערכות יחסים בוצ'-פאם שכפול של מודלים הטרסקסואלים, כיוון שהן רואות בבוצ' גבר ובפאם אישה, אך בתפיסה זו יש השטחה של המשמעויות העמוקות שיש בזהויות אלה. בספרה *מחוזות אסורים-תשוקה*, גוף וסיפורי התנגדות (2008) כותבת ג'ואן נסטל (Nestle) שבמערכות יחסים בוצ'-פאם יש אמירות ארוטיות מורכבות ואין בהן חיקויים הטרסקסואליים מזויפים. לדבריה, "אף אחת מהנשים הבוצ'יות שהייתי איתן, כולל נשים שעברו כגברים, לא הציגו את עצמן מעולם כגברים: הן הכריזו על עצמן כנשים ששוברות טאבו, המוכנות להפגין את תשוקתן לנשים בכך שילבשו בגדים המסמלים קבלת אחריות. חלק מהמומחיות הזו היתה מומחיות מינית. בשנות החמישים האומץ הזה, להרגיש בנוח לגרות אישה אחרת, הפך לאקט פוליטי" (נסטל, 2008, עמ' 84-85). מערכות היחסים בין הבוצ' לפאם הצביעו על שותפות ארוטית וחקירה אינטימית של המיניות של נשים ומרדו ביחסים הטרסקסואליים, ובשל כך זוגות כאלו היוו מטרה להטרדות בספרה הציבורית ולעיתים זכו לגינוי מצד לסביות שהיו בארון (נסטל, 2008). התנועה הלסבית-פמיניסטית בשנות ה-70 שללה מערכות יחסים כאלו מכל וכל, שכן, כפי שמתארת ניוטון, "לחשוב, להתנהג או להיראות כמו גבר סותר את העקרון הראשון של הפמיניזם הלסבי: הלסבית היא אישה המזדהה עם נשים" (Newton, 1989, עמוד 178).

באטלר (Butler, 1990) הדגישה את האופי הביצועי של המגדר. לטענתה, הגילומים והמחוות המגדריים נמצאים ונראים על פני השטח, ואולם החברה תופסת אותם כנובעים מגרעין זהותי פנימי ו"טבעי" כשבפועל הם מתבססים על נורמות מגדריות, אותן מוסכמות חברתיות לגבריות ונשיות המכתיבות מראה, צורת הליכה, טון דיבור, גינונים. הפרפורמנס של המגדר מתבצע באמצעות פעולות ומחוות גופניות חוזרות ונשנות היוצרות ומחזקות אותו. כך, כאשר אישה

מתאפרת ולובשת שמלה מדי יום היא מטמיעה ומחזקת את המיגדור הנשי שלה בהתאם למוסכמות החברתיות הקובעות איך אישה צריכה להיראות. החברה מעניקה שכר ועונש לפרפורמנס המגדרי, כלומר אישה וגבר שהמגדר שלהם תואם לנורמות המגדריות זוכים בקבלה חברתית, ואילו אישה וגבר שהפרפורמנס שלהם אינו תואם לנורמות החברתיות (לדוגמא אישה בוצ'), זוכים לגינוי, דחייה וניכור מהחברה ההגמונית.

טרנסג'נדרים (FTM)³:

לפי שילה (2007), המונח "זהות מינית" כולל ארבעה מרכיבים: 1. מין ביולוגי המורכב מהמערכת הגנטית, ההורמונאלית והפיזיולוגית, שלפיהן האדם נקבע כזכר ביולוגי או כנקבה ביולוגית. 2. זהות מגדרית – ההגדרה האישית והחברתית של האדם להיותו גבר או אישה. 3. תפקידי מגדר – התפקידים וההתנהגויות שהחברה מחשיבה "גבריים" ו"נשיים". 4. נטייה מינית – הנקבעת על פי מין האובייקט אליו אנו נמשכים/ות מבחינה ארוטית, רגשית ואינטימית. כאשר תינוק או תינוקת מגיחים/ות לאוויר העולם הסך משויכים/ות מיד לאחד משני המינים: זכר או נקבה. השיוך (Gender assignment) הוא אקט חד פעמי ומבוסס על הגניטליה של התינוק או התינוקת. התפיסה הרווחת בחברה היא שיש קשר הדוק בין המין למגדר. לפי תפיסה זו, זכר ביולוגי ישתייך בהכרח למגדר הגברי ונקבה ביולוגית תשתייך בהכרח למגדר נשי. תפיסה זו גורסת שקיימים רק שני מינים (זכר ונקבה) ובהתאמה שני מגדרים (גבר ואישה). יחד עם זאת, לאור קיומו של מגוון מצבים ביולוגיים שאינם תואמים את המין הנקבי והמין הזכרי הטיפוסיים שנקראים "אינטרסקסואליות" (בין מיניות), ההיסטוריונית של המדע אן פאוסטו-סטרלינג (Fausto-Sterling, 1993) טוענת שלמעשה ניתן להבחין בחמישה מינים ביולוגיים⁴. קייט בורנשטיין (Bornstein), תאורטיקנית ומחזאית טרנסג'נדרית, מרחיבה את טענתה של פאוסטו-סטרלינג (Fausto-Sterling) על המין בנוגע למגדר ושואלת בספרה *Gender outlaw* (1994), "האם אתה גבר בגלל שיש לך כרומוזומים XY?; האם את אישה בגלל שיש לך כרומוזומים XX?". בורנשטיין (Bornstein) למעשה שואלת שאלה פשוטה והרת משמעות: האם הכרומוזומים

³ (Female To Male) - אדם שנולד עם אנטומיה מינית של נקבה ומזדהה כגבר. ישן גם טרנסג'נדריות (Male to Female) - אדם שנולד עם אנטומיה מינית של זכר ומזדהה כאישה. קיימות נקודות דמיון ושוני בחוויות של FTMs וMTFs בנוגע לניכור מהגוף, יחס הסביבה והממסד הרפואי. במחקר זה אתמקד רק בגברים טרנסג'נדרים (FTM).
⁴ להרחבה בנושא אינטרסקסואליות ראו את ספרה של לימור מעודד-דנון, *איזה מין גוף: ההשפעות של תהליך המינגוף על חייהם של אינטרסקסואלים*, רסלינג, 2014.

שלפי המדע הביו-רפואי קובעים את המין של האדם, קובעים גם את המגדר? האם המגדר נגזר בהכרח מהמין? אם אדם נחשב לזכר לפי הכרומוזומים שלו האם זה אומר שהוא בהכרח יזדהה כגבר?

בחיי היומיום הייחוס המגדרי (Gender attribution) מתבצע לפי הנראות של האדם, ומתרחש מדי רגע כאשר אנו מביטים/ות באדם ומייחסים/ות לו מגדר נשי/גברי על פי סט של קודים מגדריים המשתנים בין חברה לחברה. התפיסה הרווחת היא שקיים מתאם הכרחי לא רק בין מין למגדר, אלא גם בין מין, מגדר ומיניות. על פי תפיסה זו, אדם שנולד עם אברי מין זכריים בהכרח יהיה זכר, אם הוא זכר אז בהכרח הוא יהיה גבר ואם הוא גבר אז בהכרח הוא יימשך לבנות המין השני, כלומר לנשים. הכלל המחייב הלימה ולכידות בין שלושת המימדים: מין ביולוגי, מגדר וזהות מינית, מכונה על ידי ג'ודית באטלר (Butler) בספרה *Gender Trouble* (1990), "הפיקציה של קוהרנטיות הטרוסקסואלית", שכן כלל זה מביא להנחות כוזבות בדבר הקשר הישיר בין המימדים לעיל, קשר המשרת את האינטרסים של ההבניה החברתית של ההטרוסקסואליות. באטלר (Butler) טוענת שהלכידות ההטרוסקסואלית היא פיקציה, מכיוון שהמגדר אינו נגזר בהכרח מהמין, והמשיכה המינית אינה בהכרח קשורה בקשר ישיר והדוק עם המגדר. לדוגמא, אדם שנולד נקבה ביולוגית, עשוי להזדהות כגבר ולהימשך לנשים ו/או לגברים ובכך להזדהות כהומו, ביסקסואל, סטרייט, קוויר ועוד. אם אדם זה יישאל על זהותו המגדרית, סביר להניח שהוא יזדהה כטרנסג'נדר.

א/נשים החווים/ות אי הלימה בין מינס/ הביולוגי לבין המגדר אליו הם שויכו נקראים/ות טרנסג'נדרים/ות (transgenders), ואילו א/נשים החווים/ות הלימה בין מינס/ הביולוגי לבין המגדר אליו הם שויכו נקראים/ות סיסג'נדרים/ות (cisgenders). במחקר זה אעשה שימוש במילים טרנסג'נדר/טרנס/גבר טרנס לציון טרנסג'נדר FTM. טרנסג'נדריות היא קטגוריית מטריה המתארת קשת רחבה של התנהגויות, מחשבות ורגשות המבטאים אי הלימה בין המין הביולוגי והזהות המגדרית. טרנסקסואליות היא מונח רפואי המתייחס לתת-קבוצה של א/נשים טרנסג'נדרים/ות שביקשו הורמונים והתערבות כירורגית בכדי לשנות את המאפיינים של גופם/ן כדי להביא להלימה בין המגדר שלהם/ן לבין הגוף שלהם/ן. עבור א/נשים מתת-קבוצה זו, שינוי פיזי הוא האפשרות היחידה שתספק אותם/ן ותיישב את הסטאטוס שלהם/ן כטרנסג'נדרים/ות; והם מעוניינים בהלימה בין המין למגדר הן ברמה החוקית (רישום בתעודת זהות) והן ברמה

החברתית (ילעבורי⁵ במגדר שהם/ בחרים/ות). יחד עם זאת, לא כל האנשים המזדהים/ות כטרנסקסואלים/ות בהכרח עברו התערבות כירורגית, ולא כל מי שעברו התערבות כירורגית מזדהים/ות כטרנסקסואלים/ות (Green, 2004).

הרפואה והפסיכיאטריה החלו לעסוק בטרנסקסואליות משנות ה-60. עד 2013 טרנסקסואליות הוגדרה כהפרעה פסיכיאטרית ב-DSM וב-ICD⁶ "Gender dysphoria syndrome" היתה הקטגוריה האבחונית הראשונה, ואת מקומה ירשה ה-"Gender identity disorder" ב-DSM-5. שיצא בשנת 2013 טרנסג'נדריות אינה מוגדרת כהפרעה (disorder), אלא כדיספוריה מגדרית (Gender dysphoria) וקיימת אבחנה אצל מבוגרים/ות וילדים/ות. דיספוריה היא אי הלימה חריפה בין המין הביולוגי לזהות המגדרית. אצל ילדים/ות הקטגוריה האבחונית עדיין מופיעה כהפרעה: "Gender identity disorder in children" (DSM-5, 2013). בשנים האחרונות מתקיים מאבק להוצאת הטרנסקסואליות מה-DSM. ההבדל בין אדם עם הפרעת זהות מגדרית לבין "טרנסג'נדר אמיתי", החווה דיספוריה מגדרית וזקוק להכרה בזהותו המגדרית השונה, קבלת טיפולים רפואיים וסבסודם, נתון להחלטתו של הממסד הרפואי השולט בגישה לטיפולם הרפואיים הנדרשים בכדי שאדם טרנסג'נדר יוכל להשיג הלימה בין המין הגופני לזהות המגדרית (Speer & Parsons, 2006). בכדי לזכות בהכרה של הממסד הרפואי שתאפשר להם לקבל אישור ומימון להליכים הורמונאליים וכירורגיים, טרנסים צריכים לייצר נרטיב מסוים שעיקרו היותם מצויים בגוף ה"לא נכון". הממסד הרפואי מחמיר מאד במתן אישור להליכים אלו, והקריטריון המרכזי שהוא מציב הוא חוויית הניכור הגופני. ייתכן שזו הסיבה לכך שנרטיב הדיספוריה המגדרית המדגיש את הניכור הגופני הוא הנרטיב הדומיננטי בקרב טרנסים (Lev, 1991; Stone, 2006; Speer & Parsons, 2004). גם הממסד הרפואי בישראל, בדומה למדינות אחרות, ראה בטרנסג'נדריות פתולוגיה. תפיסה זו הובילה להנחות היסוד שבנוהל לשינוי מין – חוזר מספר 39/86 שהתפרסם כהנחיה מטעם משרד הבריאות בשנת 1986. הנוהל מורכב מקריטריונים למיון אנשים טרנסג'נדרים המבקשים לבצע תהליכים לשינוי מין דרך שירותי הבריאות בישראל (סיני, 2013).

⁵ על ילעבורי (to pass) אסביר בהמשך פרק זה.
⁶ International classification of diseases.

אדם שמשויך למין מסוים וחווה פער בין הזהות המגדרית שלו לבין המגדר שהחברה מייחסת לו, עשוי להשקיע מאמצים בכדי 'לעבור' (to pass) בחברה בהתאם לזהות המגדרית שהוא מזדהה עמה. התופעה המכונה באנגלית passing משמעה אימוץ זהות שאדם לא זכאי לה על פי הקריטריונים החברתיים. המונח הופיע לראשונה בהקשר גזעי בארצות הברית, ומשמעותו המקורית היתה אדם שלוקח על עצמו זהות של לבן או מקבל זיהוי 'לבן', אף על פי שחלק מסוים מן המוצא שלו הוא שחור או אפריקאי ומבחינה טכנית בחברה האמריקאית הוא נחשב שחור. עם הזמן המונח passing הופיע גם בהקשרים אחרים, לא רק גזעיים, אלא גם לאומיים⁷, דתיים ומגדריים. מבחינה חברתית-תרבותית, שתי הזהויות המרכזיות שהאדם נולד איתן, אשר לכאורה טבועות בגוף הן גזע ומגדר. passing שמתייחס לזהויות אלה, אשר אמורות להיות נראות, מעמיד בסימן שאלה את היחס שבין זהות לבין גוף. זהויות גזעיות ומגדריות מקבלות תוקף באמצעות אינטראקציות חברתיות, קרי, כאשר האדם 'עובר' בספרה הציבורית ההנחה החברתית הינה שהנראות של האדם תואמת למגדר ולגזע שלו באופן "טבעי" מבלי שיהיה ערעור על כך. ניתן לדבר על כל חצייה של גבול טעון בין זהויות חברתיות במונחים של passing. בדרך כלל כיוון החצייה הוא מזהות שהיא שולית ומוכפפת לזהות פריבילגית והגמונית. רוב מקרי passing משרתים מוביליות כלפי מעלה (שחורים שעברו כלבנים, נשים שעברו כגברים), אבל יש גם מקרים של חצייה "כלפי מטה" לרוב ממניעים זהותיים, למשל בהקשרים טרנסקסואליים. לדוגמא, כאשר גבר עושה שינוי מגדרי ועובר כאישה, לאור ההיררכיה המגדרית הpassing שלו הוא כלפי מטה מבחינה חברתית. תופעת הpassing חושפת את הביצועיות של הזהות ומאתגרת תפיסות מהותניות של זהות, קרי תפיסות שבוחנות קטגוריות זהות כמשקפות מהויות אנושיות נתונות וקבועות (כמו גזע ומגדר).

גרפינקל (Garfinkel, 1967) העתיק את המונח passing מההקשר הגזעי להקשר המגדרי דרך סיפורה של אגנס. מדובר באישה שהציגה עצמה כאינטרסקס אף על פי שהיתה טרנסקסואלית ולקחה הורמונים נשיים מגיל צעיר. גרפינקל (Garfinkel) עושה אינדוקציה מהמקרה של אגנס לאופן שבו מגדר פועל באופן כללי ולאופן בו החברה משתפת פעולה בביסוס המגדר. בהתאם

⁷ ראו לדוגמא ברומן של סייד קשוע, *גוף שני יחיד*, כתר, 2010.

לזאת הוא מסיק שכולנו עובדים/ות באופן בלתי מודע על ייצור המגדר שלנו ומקבלים בכך שיתוף הפעולה מהסביבה.

כאשר ה *passing* כרוך בשינוי מגדרי, השינוי של האדם הטראנסג'נדר מתרחש בכמה שלבים, לדוגמא, נקבה ביולוגית, אשר מזדקה בזהותה המגדרית כגבר ורוצה להתקבל בחברה כגבר (אתייחס אליה מעתה והלאה בלשון זכר). אותו FTM מתחיל שינוי להשגת מראה גברי יותר, לדוגמא שיער קצר, לבישת בינדר (גופיה להשטחת החזה) לבישת בגדי גברים, שינוי הליכה להליכה בטוחה יותר וכזו שתופסת מקום במרחב. אם הוא מחליט לקחת הורמונים, קולו משתנה ומתחיל לצמוח לו שער גוף. בהמשך, אם הוא מעוניין בשינויים כירורגיים, הוא יכול גם לעבור ניתוח עליון ולהסיר את החזה. חלק מהטראנסג'נדרים עוברים גם ניתוח תחתון באיבר המין. בדרך זו, אט אט אותו טראנסג'נדר נראה כגבר והמופע המגדרי שלו הוא גברי, ולכן הוא 'עובר' בספרה הציבורית כגבר. משמעות הדבר היא שהוא מאמץ את הזהות המגדרית בצורה מוצלחת, מצליח להיטמע בחברה אשר מתייחסת אליו כאל גבר ומייחסת לו מגדר גברי, והוא לא מעורר חשד. חלק מהטראנסג'נדרים מקיימים זהות גופנית של "בין לבין" "intermediate bodies" (Gayle Rubin בתוך Nataf, 1996) בדרך זו הם לא 'עוברים' באופן מלא כגברים והמופע המגדרי שלהם עמום, ולכן לעתים רבות הם זוכים להערות, גינויים, ואלימות מצד החברה הכללית וסובלים מניכור ומדיכוי כפי שעולה מדמותה של ג'יס גולדברג ברומן של לזלי פינברג (Feinberg) סטון *בוצ' בלוז* (1993). חשוב לציין שמאבקם של טראנסג'נדרים לחיות במגדר השני, משפיע גם על משפחותיהם ועל הקרובים/ות להם, אשר נאבקים גם הם. לעתים לטראנסג'נדרים ולקרוביהם יש קושי רב למצוא מידע על ההתמודדויות שהם חווים (Ellis and Eriksen, 2002), שכן לא קיים הרבה מידע על המאפיינים הייחודיים של אוכלוסייה זו.

זוגיות בין טראנסג'נדרים ולסביות:

כאמור, בשנות ה-60 וה-70 הקהילה הלסבית-פמיניסטית, דחתה את הלסביות הבוציות, ואולם, בשנות ה-80 החלה בחינה והערכה מחדש של הבוצ' ושל זוגיות בוצ'י-פאם, יחד עם חזרה מסוימת לסגנון הבוצ'י-פאם בדגש על הופעה והתנהגות ופחות על זהות טוטאלית (זיו, 2013).

גברים טראנסג'נדרים רבים היו במערכות יחסים עם נשים וחיו כלסביות לפני שעשו את השינוי המגדרי, טוען אהרון דבור (Devor), טראנסג'נדר FTM, בספרו *Female-to-male transsexuals in society* (1997). לדבריו, לעתים קרובות לפני השינוי המגדרי, טראנסג'נדרים ניהלו מערכות יחסים

לסביות ולקחו חלק בקהילות לסביות בכדי להרגיש נוח יותר לבטא את גבריותם. אלה שעשו כך, בדרך כלל מצאו שנשים לסביות וקהילות לסביות מעניקות להם מידה גדולה של חופש לחקור את המשיכה שלהם לנשים ואת הגבריות שלהם. קיימת קרבה בין נשים בוציות לטרנסג'נדרים, וחלק גדול מהטרנסג'נדרים הזדהו כנשים בוציות לפני השינוי המגדרי. ועם זאת, נשים בוציות הן חלק מהקהילה הלסבית וגברים טרנסג'נדרים לא. החופש לחקור את הגבריות בקהילה הלסבית שדבור (Devor) מדבר עליו קיים כשתחושת השייכות לא עומדת למבחן. כלומר, בוצי יכולה לחקור את גבריותה במסגרת הקהילה הלסבית כל עוד היא מוגדרת כלסבית בוצי, אך כאשר היא עושה שינוי מגדרי ומגדירה עצמה כטרנסג'נדר FTM, זהותו הגברית והpassing הגברי שלו מוציאים אותו מחוץ לגבולות הקהילה. בהשלמה סביר גם שהקהילה הלסבית כבר לא תהווה מענה הולם עבורו. שינוי מגדרי של בן הזוג הטרנס במסגרת מערכת יחסים לסבית יכול להשפיע על מערכת היחסים בדרכים שונות: ריחוק, פרידה, או חיזוק. בנות זוג של טרנסים המזדהות כלסביות עלולות לחוות משבר זהותי המתבטא בתחושות של אובדן וספק בנוגע למשיכה שלהן לבן זוגן (Brown, 2009). כך או כך, בנות/בני הזוג מתמודדים/ות עם סוגיות מהותיות בהגדרתן/ם העצמית, בהגדרת מערכת היחסים ביניהם/ן וביחסיהם/ן עם הסביבה: הגדרת הזהות המינית של בת הזוג שלא עשתה את השינוי, היחס של הסביבה כלפי הזוג, השתייכות לקבוצת השווים/ות בקהילת הלהטב"ק והשינויים שחלים בזוגיות לאור השינוי המגדרי.

בשנות ה-50 וה-60 של המאה ה-20 בנות זוג של טרנסים שהזדקקו לתמיכה בכדי להתרגל לשינוי המגדרי של בן זוגן עלולות היו להיתפס כמי שמערערות על הפרדיגמה הרפואית שמגדירה את השינוי המגדרי כתיקון (Califia, 1997). תפיסה זו מקורה בקריטריונים שהנחו את הממסד הרפואי לאשר שינוי מגדרי, לפיהם מצב בו אדם חש דיספוריה בין מינו הביולוגי לזהותו המגדרית הינו מצב בלתי תקין ויש לתקנו באמצעות שינוי מגדרי שיוביל להלימה בין המין למגדר. בת זוג הזקוקה לתמיכה בכדי להתרגל לשינוי של בן זוגה מצביעה על כך שמחד גיסא "תוקן" מצב אחד (הלימה בין המין למגדר באמצעות ניתוח), ומאידך גיסא "התקלקל" מצב אחר (הרווחה הנפשית של בנות הזוג).

הדחייה של הטרנס מגופו הנשי לעתים מערערת את הביטחון העצמי של בת זוגו, מאחר והטרנס יכול לחוש דחייה כלפי גופה הנשי של בת זוגו שמזכיר את גופו הנשי שלו. פפר (Pfeffer, 2008), מביאה דוגמא ללסבית המספרת שככל שהיא נראתה כאישה נשית היא 'עברה' כהטרנסקסואלית, וכך בן זוגה הטרנס 'עבר' כגבר ביולוגי. דבר זה גרם לה לעתים להרגיש לא נוח משום שזהותה

כלסבית נמחקה. בהמשך מביאה פפר (Pfeffer) את דבריה של בת זוג שהשתתפה במחקר, בנוגע לנראות שלה בעקבות השינוי המגדרי של בן זוגה: "הרגשתי שאני צריכה להיראות הרבה יותר נשית – ללבוש תמיד ורוד, להתנהג תמיד באופן נשי, משום שניסיתי לפצות אותו [בן זוגה הטרנס] ולגרם לו להרגיש יותר גברי" (Pfeffer, 2008, עמוד 338). לנראות יש חשיבות חברתית וכוח לקבוע איזה זוג 'עובר' בהצלחה. אם הטרנס 'עובר' כגבר בספרה הציבורית אזי הוא חי בהצלחה במגדר שבחר ומתקבל באופן "טבעי" כשייך למגדר הגברי (Cromwell, 1999). כשטרנס ש'עובר' יש בת זוג ש'עוברת' כאישה, הזוג עשוי 'לעבור' כזוג הטרנסקסואלי, כשמשמעות הדבר היא שהם לא יעוררו תשומת לב מיוחדת ויזכו לקבלה בספרה הציבורית.

למרות שטרנסים עושים את השינוי ממגדר אחד למגדר אחר באופן מכוון, בנות הזוג שלהם עוברות שינוי גם הן (Chase, 2011). בנות זוג שעוברות עם בן זוגן את השינוי המגדרי הן מיעוט מיני שמהווה תת-קהילה (Califia, 1997).

חלק מהטרנסים לא רוצים לעזוב את הקהילה הלסבית והם יכולים לעורר משיכה בקרב לסביות מסוימות ודחייה בקרב אחרות (Gayle Rubin בתוך Nataf, 1996). חלק מהלסביות מביעות פחד גדול מהקלות שבה ניתן לעשות שינויים בגוף בעזרת הורמונים זכריים בלבד, וחלקן חוות בלבול לנוכח טשטוש הקטגוריות המיניות והמגדריות (Nataf, 1996). במחקר משנת 2009 של ג'וסלין-רואר ווילר (Joslin-Roher & Wheeler), עובדים סוציאליים במרכז לבריאות הקהילה בניו יורק, מחקר שעסק בחוויות של בנות זוג של טרנסים, המזדהות כלסביות, ביסקסואליות וקוויריות, עלה ששמונה מתוך תשע נחקרות דיווחו שחלק מהלהט"ב"קים/ות סביבם לא לגמרי הבינו איך טרנסג'נדר ובת זוגו מתיישים עם המסגרת הפוליטית והחברתית הלהט"ב"קית. לדוגמא, ארבע נחקרות תיארו שהן חוו עוינות מלסביות שלא תמכו בזהות הטרנסג'נדרית מסיבות פוליטיות ו/או הרגישו שהנחקרות מתפשרות על הזהות הלסבית/ביסקסואלית/קווירית בבחירתן לחיות בזוגיות עם טרנסג'נדר. במחקר שעסק בבנות זוג לסביות, ביסקסואליות והטרנסקסואליות של טרנסג'נדרים, מציגות ליזל ת'רון וקייט קולייר (Theron & Collier, 2013) דוגמא לשתי מרואיינות המזדהות כלסביות, שבעקבות היחסים שלהן עם בני זוגם הטרנסג'נדרים, זכו להתעלמות ואף הואשמו בבגידה בקרב הקהילה הלסבית. קלייר, אחת המרואיינות, דיברה על חוסר הנראות העקבית של בנות הזוג הלסביות בתוך הקהילה הלסבית. לדבריה, "זה נראה כאילו האישה הלסבית 'נענשת' על ידי לסביות אחרות, משום שהיא נראית הטרנסקסואלית ובכך היא מגורשת ממרחבים השייכים לקהילה הלסבית" (עמ' 9-10).

בהמשך מחקרן של ג'וסלין-רואר וויילר (Joslin-Roher & wheeler, 2009), עולה ששמונה מתוך תשע נחקרות דיווחו שהשינוי של בן זוגן עורר אצלן חקירה אישית אודות הזהות המינית שלהן. רבות מהן דיווחו שהן חוות תסכול ובלבול בנוגע לזהות שלהן או לאופן בו אחרים תופסים את זהותן. בת הזוג, שלא עשתה שינוי, לרוב מגדירה עצמה כלסבית וככזו היא נמשכת לנשים. לאחר השינוי המגדרי של בן זוגה היא נמצאת במערכת יחסים עם גבר טרנס. השינוי המגדרי עשוי להשפיע על הזהות המינית של בת הזוג ייתכן שהיא עדיין מגדירה עצמה כלסבית, וייתכן שלא, ואז זהותה המינית למעשה משתנה בעקבות השינוי של בן הזוג. כמו כן, אם הטרנס הגדיר עצמו כלסבית לפני השינוי המגדרי, מעניין לבדוק כיצד הוא מגדיר את הזהות המינית שלו לאחר השינוי, במיוחד לאור מודלים על התפתחות הזהות המינית, כמו המודל של קאס (Cass, 1996), אשר לא נותנים את הדעת על השינויים שיכולים להתהוות בהגדרת הזהות המינית בעקבות מערכות יחסים ובעקבות האינטראקציה עם הסביבה החיצונית. יתרה מזאת, מודלים אלו מתייחסים רק לזהות מינית (לה"ב) ולא לזהות מגדרית. מחד גיסא, הם מאמצים את הגישות שאוזכרו קודם, אשר מערערות על הקשר הישיר בין מין למגדר, ומאידך גיסא, הם לא נותנים את הדעת על ההשפעות שיש לזהות מגדרית, ובפרט לשינוי מגדרי על הזהות המינית. זהותם המינית של טרנסג'נדרים נותרת מושתקת בתפיסה של מודלים אלה, שכן כאשר אדם עובר שינוי מגדרי עיקר תשומת הלב נתונה לזהותו המגדרית המתגבשת והחדשה והרבה פחות לזהותו המינית. המחקר הנוכחי עוסק בזוגיות במעבר: זוגיות בין טרנסים FTM ונשים לסביות, אשר עברו במסגרת מערכת היחסים את השינוי המגדרי של בן הזוג הטרנסג'נדר, ובתוך כך את המעבר מזוגיות לסבית לזוגיות הטרנסקסואלית (האופן בו הם נתפסים בחברה). החוויות של זוגות אלה עשויות להיות דומות ושונות לחוויות של זוגות אחרים, לדוגמה זוגות הטרנסקסואלים, שבהם בן הזוג עבר שינוי מגדרי לאישה (MTF) והמעבר הוא מזוגיות הטרנסקסואלית לזוגיות לסבית. במחקר על נשים הנשואות לגברים FTM ולנשים MTF עולה שלאחר השינוי המגדרי של בנות זוגן (MTF) בנות הזוג הסטרייטיות פיתחו עם בנות זוגן אינטראקציה של אם-בת או אחיות, משום שהן הפכו למעין מנטוריות עבור בנות זוגן ה-MTF בנוגע לנשיות. לדוגמה, שתי מרואיינות עודדו

את בנות זוגן להתלבש באופן שמרני בכדי שהן יוכלו יותר בקלות 'לעבור' כנשים בספרה הציבורית⁸ (Chase, 2011).

המחקרים האיכותניים והכמותניים המעטים שחקרו זוגות של לסביות וטרנסים FTM מתייחסים רק לבנות הזוג, ולא נעשו ראיונות עם בנות הזוג ובני הזוג בנפרד/ביחד (Califia, 1997; Mason, 2006; Pfeffer, 2008, 2014; Kins & Hoebeke, 2008; Brown, 2009; Joslin-Roher & Wheeler, 2009; Chase, 2011; Theron & Collier, 2013). בנוסף, אין בנמצא מחקר איכותני על אודות הזוגיות לפני השינוי של הגבר הטרנס ולאחריו. יתרה מזאת, בישראל עדיין לא קיימים כלל מחקרים על הנושא של זוגיות בין טרנסים ללסביות?⁹ על כן, מטרתו של מחקר זה הינה להשמיע את הקולות של זוגות במעבר, להעמיק את ההיכרות עם אוכלוסייה זו ולהרחיב את הידע אודות המאפיינים הייחודיים לה. שאלות המחקר שגובשו מתוך מטרה זו הינן:

1. כיצד מתייחסים טרנסים ולסביות לנראות שלהם/ן כזוג לפני ואחרי השינוי המגדרי של בן הזוג?
2. כיצד הזוגות מתארים את השפעת השינוי המגדרי של בן הזוג הטרנס על היחסים ביניהם?
3. כיצד השפיע השינוי המגדרי על הגדרת הזהות המינית והגדרת הזהות המגדרית של הטרנס ובת זוגו?
4. כיצד השפיע השינוי המגדרי על השתייכותם/ן של הטרנס ובת זוגו לקהילה הגאה?

⁸ בישראל, הסיפור המוכר של זוג הטרנסקסואלי שבו הגבר עשה שינוי להיות אישה MTF הוא סיפורן של דגנית ונינה (דגנינה). הזוג מפורסם בעיקר בשל העובדה שנינה, טרנסית MTF, הקימה מאפייה בתל אביב שזוכה לשבחים רבים בשם "לחמנינה".
⁹ קיים מחקר בהתווות אודות ייצוגים טלוויזיוניים וקולנועיים של מערכות יחסים עם אנשים טרנסג'נדרים (דהן).

מתודולוגיה

פרדיגמת המחקר

מחקר זה מתבסס על הגישה האיכותנית. מחקר איכותני עוסק בהבניות חברתיות, וחוקריו מעוניינים/ות במחשבות ובאמונות של הנחקרים/ות אודות האופן בו אנשים מבנים את חייהם ואת עצמם (צבר בן-יהושע, 1990). הפרדיגמה של מחקר זה הינה הפרדיגמה הנרטיבית-ביקורתית במסגרת המחקר האיכותני. מחקר נרטיבי מעמיד במרכז החקירה את הסיפור שמספרים אנשים על חוויותיהם/ן והתנסויותיהם/ן האישיות. הסיפורים מסופרים בלשונוה/ ובסגנונוה/ האיש של המספר/ת כמענה לשאלות פתוחות של המראיין/ת. הסיפורים יכולים לתאר תקופה מסוימת, מבחר תקופות או אוטוביוגרפיה שלמה של המראיין/ת (Josselson & Lieblich, 2001). האונטולוגיה הנרטיבית שמה דגש על הקשר ההדדי בין החיים והסיפור: "הסיפור מחקה את החיים והחיים מחקים את הסיפור" (Bruner, 1987). הפרדיגמה הנרטיבית טוענת שאנו מעצבים, מכירים ומפרשים את המציאות באמצעות סיפורים. "הנרטיב מתואר כ'עקרון מארגן' (Sarbin, 1986) של החוויה האנושית וכערוץ מרכזי שדרכו אנו מקנים משמעויות לעצמנו ולעולם" (Polkinghorne, 1988).¹⁰

עולמות התוכן של המחקר כיוונו אותי לעשות שימוש גם בפרדיגמה הביקורתית. הפרדיגמה הביקורתית תופסת את המציאות כהבניה חברתית המבוססת על יחסי כוח בין בעלי הכוח בחברה, ההגמוניה, לבין המיעוט שממוקם בשוליה. תפקידו של החוקר/ת הוא לחשוף את מנגנוני השליטה שנועדו לשעתק את יחסי הכוח בחברה ולהביא את המיעוט המדוכא לידי הבנה של מצבו וליכולת לבקר יחסים אלה ולהתנגד להם (שלסקי ואלפרט, 2007). הפרדיגמה הביקורתית כוללת בתוכה את התיאוריה הקווירית, המציעה פירוק של הזהות וערעור על הסדר "הטבעי" והקשר "הישיר" בין מין מגדר ומיניות. "בעקבות תיאוריית ההבנייה החברתית, מערערת העמדה הקווירית על טבעיות החלוקה הטרוסקסואליות/הומוסקסואליות, ועל הטבעיות של כל אחת מהגדרות אלה בנפרד" (גרוס וזיו, 2003, עמ' 22)¹¹.

¹⁰ ספקטור-מרזל, 2010, עמ' 55-56, בתוך תובל-משיח וספקטור-מרזל [עורכות].

¹¹ בתוך קדר, זיו וקנר [עורכים], 2003.

איתור המרואיינים/ות

זוגות של טרנסגינדרים ולסביות שעברו במסגרת מערכת היחסים הזוגית את השינוי המגדרי של בן הזוג הטרנס ונשארו יחד בזוגיות מהווים תת-קהילה בתוך הקהילה הגאה, ועל כן מדובר בשדה מחקר מצומצם. לאור זאת, משימת איתור המרואיינים/ות היתה אחת המשימות המאתגרות והמורכבות במחקר. פרט לעובדה שמדובר בשדה מחקר קטן, מדובר בנושא רגיש המאופיין בהתמודדויות עם כאב, אובדן ופחד לצד חוויות של שמחה והתרגשות גדולות. יתר על כן, מדובר בנושא אינטימי המצריך מהמשתתפים/ות במחקר לחשוף את הזוגיות שלהם/ן וכן את אחת מההתמודדויות המורכבות והמאתגרות שלהם/ן במערכת היחסים הזוגית. מאחר והראיונות נערכו עם כל אחד מבני הזוג בנפרד ובהפרש של זמן, היו עלולים להתעורר מתח וחששות, משום שכל הזוגות דיווחו שהם לא יודעים במפורש במה שיתפו בן/בת הזוג בראיון שלהם/ן. אחד המרואיינים המשתתפים במחקר אף אמר לי במהלך הראיון שהוא לא נוהג לדבר על הנושאים האלה עם זוגתו.

משימת איתור הזוגות נעשתה בכמה שלבים: תחילה, השתמשתי בשיטת "כדור השלג" (Creswell, 2007). פרסמתי פנייה באי-מייל ובפייסבוק אודות המחקר וחיפוש המרואיינים/ות וציינתי שאני חברה בקהילה הגאה. ביקשתי מכל מי שמכיר/ה זוגות התואמים לשדה המחקר לפרסם את פנייתי וליידע אותם אודות המחקר. בדרך זו הגיע אלי זוג שהסכים להשתתף במחקר. בהמשך פניתי לאילנה ברגר, מטפלת מומחית למין ומיניות, שהנחתה בעבר קבוצה לטרנסגינדרים/ות (MTF ו FTM) במרכז הגאה בתל אביב. אילנה טיפלה ומטפלת בטרנסגינדרים/ות וסייעה לרבים/ות מהם/ן בתהליך השינוי המגדרי. אילנה סיפרה על המחקר שלי למטופלים/ות שלה בעבר ובהווה, וכך זוג נוסף יצר עמי קשר והשתתף במחקר. כשהתחלתי לראיין את הזוגות ביקשתי מהם לספר על המחקר לזוגות אחרים שהם מכירים המתאימים למחקר ולתת להם את פרטי ההתקשרות שלי למקרה שיעלו שאלות מצדם באשר להשתתפותם. בדרך זו הגיע אלי זוג נוסף שהכיר זוג אחר שראיינתי.

במהלך המחקר השתתפתי במספר כנסים¹² והצגתי את המחקר. לא אחת פנו אלי אנשים מהקהל והציעו לבדוק עם זוגות שהם מכירים את אפשרות השתתפותם במחקר. מאחר ואני חברה בקהילת הלהטב"ק ומקורבת לקהילה הטרנסגינדרית, הכרתי שני זוגות שמתאימים למחקר, מתוכם זוג אחד הסכים להשתתף. חברותי בקהילה אפשרה לי לפרסם את המחקר

¹² ראו בתת פרק אמינות בפרק זה את פירוט הכנסים.

בחוגים ובקבוצות שוליים בתוך הקהילה הגאה ובכך היתה תרומה למציאת המרואיינים/ות ולהרחבת הידע אודות קיומו של המחקר.

במסגרת העבודה על המחקר נסעתי לניו יורק בכדי לאסוף חומרים על הנושא, שכן תחום המחקר על טרנסג'נדרים בארץ לא מפותח דיו, והתקשיתי למצוא חומרים רלוונטיים מספקים. בנוסף, רציתי לנסות ולראיין זוג בניו יורק בכדי להגדיל את שדה המחקר, כיוון שבאותה תקופה לא היו מספיק משתתפים/ות במחקר. בעזרתה של אילנה ברגר יצרתי קשר עם חוקרות/ים מובילות/ים בתחום הטרנסג'נדריות בארצות הברית, ובאופן ספציפי בניו יורק, ופרסמתי מודעה אודות המחקר והגעתי לניו יורק. אחת החוקרות הבולטות שסייעה לי ואף נפגשה איתי שם היא ארלין איסטר לב (Arlene Istar Lev), עובדת סוציאלית קלינית, מומחית בטיפול בטרנסג'נדרים/ות, מחברת הספר *Transgender emergence* (2004), שהפנתה את המודעה שלי לרשימת התפוצה ב-WPATH-MEMBERSHIP. ה-WPATH¹³ הוא איגוד מקצועי של מטפלים/ות וחוקרים/ות העובדים/ות עם אנשים טרנסג'נדרים/ות. דרך פרסום מודעתי ברשימת התפוצה יצרו איתי קשר חברי וחברות הקהילה הטרנסג'נדרית, מטפלים/ות וחוקרים/ות רבים/ות ממגוון נושאי מחקר בתחום הטרנסג'נדריות. זה היה מפתיע ומרגש מאד לראות את ההיענות הרבה מהצד השני של העולם בזמן כה קצר (יממה לאחר פרסום המודעה תיבת האי-מייל שלי התמלאה ביותר מ-30 מיילים).

מכלל אלה שיצרו עמי קשר, נפגשתי עם שלושה מטפלים/ות מומחים/ות לטרנסג'נדריות (Katherine Rachlin, Elijah Nealy, Acey Mercer), שניים מהם/ן טרנסג'נדרים FTM. נפגשתי עם חוקרת הגרה בדרום אפריקה ששהתה בניו יורק, וחקרה בנות זוג של טרנסג'נדרים FTM (Liesl Theron) ונפגשתי עם חוקרת/ת שחקרה/ת את התרבות הלסבית-קווירית בניו יורק (Jen Jack Gieseeking)¹⁴. יצירת הקשר עם חוקרים/ות מובילים/ות בתחום בניו יורק הגדילה את הנגישות שלי למקורות בנושא זוגות של טרנסג'נדרים ולסביות, הרחיבה את אופקיי ותרמה רבות לתהליך המחקר. יתרה מזאת, בזכות הפרסום הגעתי לשני זוגות שהביעו התעניינות במחקר ולבסוף ראינתי זוג אחד¹⁵ המתגורר במדינת ניו יורק.

¹³ World Professional Association of Transgender Health.

¹⁴ גייק מדברת על עצמו/בלשון זכר ונקבה גם יחד.

¹⁵ קיבלתי פניות נוספות מזוגות הגרים ברחבי ארה"ב, אך בגלל המרחקים הרבים והזמן המוגבל ששהיתי שם, לא יכולתי לראיין אותם. יחד עם זאת, סיפרתי לזוגות על המחקר וחלקם חשפו בפניי את חוויותיהם והתמודדותם גם מבלי להשתתף באופן רשמי במחקר. כמה חודשים לאחר חזרתי ארצה המשיכו ליצור עמי קשר זוגות מארה"ב בנוגע למחקר. לאור זאת, עולה החשיבות שיש למחקר, הן בארץ והן בעולם, ועל כך ארחיב בפרק הדיון.

על אף ששדה המחקר מצומצם, היה עלי לסנן חלק מהפניות שקיבלתי בארץ. לדוגמא, פנתה אלי מישהי המזדהה כבי סקסואלית ובן זוגה מזדהה כטרנסגינדר, אשר התחילו את מערכת היחסים ביניהם לאחר השינוי המגדרי של בן זוגה. גם אם החוויות שלהם עשויות להיות דומות לחוויות של חלק מהזוגות המשתתפים במחקר, הם לא ענו על דרישת המחקר. זאת כיוון שהמחקר עוסק בזוגות שהתחילו את מערכת היחסים שלהם לפני השינוי המגדרי של בן הזוג תוך שימת דגש על ההתמודדויות במערכת היחסים כתוצאה מהשינוי המגדרי שבן הזוג עשה במסגרת היחסים. לכן, זוגות שהתחילו את מערכת היחסים ביניהם לאחר השינוי המגדרי של הטרנס שייכים לתת-קהילה אחרת הכוללת חוויות שונות. במספר מקרים פנו אלי אנשים שרצו להתראיין למחקר, אך בן/בת הזוג לא היה מעוניין להשתתף במחקר, ולכן לא ראייתי אותם, שכן המחקר מתמקד בהשפעת השינוי המגדרי על הזוגיות ועל שני בני הזוג.

בסך הכל ראייתי חמישה זוגות במסגרת המחקר: חמש נשים וחמישה גברים טרנסים (זוג אחד התגורר בניו יורק).

אוכלוסיית המחקר

מחקר זה מתבסס על ראיונות שערכתי עם חמישה זוגות שהזדהו ו/או 'עברו' כזוג לסביות ובמסגרת מערכת היחסים הזוגית עברו את השינוי המגדרי של בן הזוג הטרנס. למרות שראייתי עשרה מרואיינים/ות, בסופו של דבר לא עשיתי שימוש בראיונות של הזוג מניו יורק. על אף שהזוג העלה חוויות דומות בחלקן לחוויות של הזוגות בארץ מבחינת נראות וקהילה, החלטתי לבסוף לא להכליל את הראיונות הללו במחקר. זאת כיוון שהשתתפות במחקר של זוג שלא חי בארץ העלתה משתנים נוספים הקשורים במיקום חברתי שונה ובתרבות שונה, ולא התאפשר לי לבחון את אלה במסגרת המחקר הנוכחי. לכן נעשה שימוש בשמונה ראיונות במחקר: ארבע נשים וארבעה גברים טרנסים.

המרואיינים/ות הינם/ן יהודיים/ות, הגרים/ות בכל רחבי הארץ (צפון, דרום, מרכז). טווח הגילאים נע בין גיל 28 לגיל 46 וממוצע הגילאים הינו 35. ארבעה מהמרואיינים/ות בעלי תארים אקדמאיים, שניים בעיצומם של הלימודים, שניים לא למדו באקדמיה. כל המרואיינים/ות עובדים/ות במשרות בשוק החופשי. שלושה זוגות גרים/ות יחד וזוג אחד נפרד במהלך העבודה על המחקר.

הגדרת הזהות המינית של המרואיינים/ות לפני ואחרי השינוי המגדרי:

בנות זוג : לפני השינוי המגדרי שלוש מרואיינות הזדהו כלסביות ומרואיינת אחת הזדהתה כסטרייטית. אחרי השינוי המגדרי מרואיינת אחת מזדהתה כלסבית, מרואיינת אחת מזדהתה כלסבית בחוגים של הקהילה הגאה וכסטרייטית בפני החברה הכללית, מרואיינת אחת מזדהתה כלסבית/קווירית בפני הקהילה הגאה וכקווירית או פמיניסטית בפני החברה הכללית ומרואיינת אחת מזדהתה כסטרייטית.

בני זוג : לפני השינוי המגדרי מרואיין אחד הזדהתה כלסבית, מרואיין אחד הזדהתה כלסבית בפני החברה אך בינו לבין עצמו הוא לא הזדהתה כלסבית ולא הרגיש בנוח עם הזהות הזו, שני מרואיינים לא הגדירו את עצמם תחת הגדרת זהות מסוימת לפני השינוי המגדרי ואחד מהם כונה בקרב החברה סביבו "לסבי". אחרי השינוי המגדרי שני מרואיינים מזדהתים כטרנסג'נדרים, מרואיין אחד חווה ספק בנוגע להגדרת זהותו ומרגיש שהוא לא לגמרי גבר, מרואיין אחד מסרב להגדיר עצמו תחת הגדרת זהות ספציפית.

איסוף הנתונים

איסוף הנתונים התבצע באמצעות ראיון עומק חצי מובנה¹⁶. ראיון חצי מובנה מאפשר להגדיר מראש את הנושאים שבהם המראיין/ת רוצה להתמקד ובהתאם לזאת לנסח את השאלות באמצעות מדריך ראיון. כך ניתן למרואיינים/ות חופש להכריע בסדר הנושאים, אך המראיין/ת יכול/ה להבטיח כי כל הנושאים החשובים בעיניו יזכו להתייחסות (Patton, 1990). ראיון העומק יוצר שיחה בין המראיינת למרואיין/ת שמאפשרת למראיינת לשאול שאלות באופן אקטיבי תוך כדי ההקשבה. ראיון העומק מעניק יצירת משמעות למערכת יחסים בין המראיינת למרואיין/ת (Hesse-Biber&Leavy, 2011). ישנה משמעות לסיפור שעולה בראיון, כיוון שבדרך זו המרואיין/ת משקף/ת לעצמו/ה את החוויה. השיקוף מורכב מבחירת הפרטים המרכיבים את החוויה וארגונה כסיפור, ואלה מעניקים משמעות לנרטיב (Seidman, 1991).

מרואיין אחד רואיין פעמיים : הראיון הראשון נעשה במסגרת כתיבת עבודת סיכום בקורס במתודולוגיה איכותנית במסגרת הלימודים לתואר שני. בשלב זה טרם גובשה הצעת המחקר, ולכן הראיון היה מסוג סיפור חיים. לאחר שהצעת המחקר אושרה, נפגשתי שוב עם המרואיין לראיון עומק חצי מובנה שהתמקד בסיפור הזוגיות¹⁷.

¹⁶ מדריך ראיון – נספח מס' 1.

¹⁷ הראיון הראשון ארך שלוש וחצי שעות והקיף את סיפור חייו של המרואיין, אך התייחס פחות לסיפור השינוי המגדרי בתוך מערכת היחסים הנוכחית.

שישה ראיונות התקיימו בביתם של הזוגות, ראיון אחד התקיים בבית קפה וראיון אחד התקיים בבית לבקשת המראיינין¹⁸. הראיונות ארכו בממוצע כשלוש שעות וכללו הפסקות קצרות (שירותים, סיגריה, שתיה וכו'). כל הראיונות הוקלטו באישור המראיינים/ות. בזמן הראיונות כתבתי לעתים הערות ושאלות שהובהרו במהלך הראיונות. תמללתי בעצמי את כל הראיונות. התמלול סייע לי רבות בניתוח הראיונות וחיידך את הרגישות שלי לשיח ולאופנים שהוא מבנה את הנרטיב של הזוגות. כמו כן, העדפתי לתמלל בעצמי את הראיונות מטעמי חיסיון.

הראיונות עם בנות הזוג נפתחו בשאלה על סיפור התפתחות הזהות המינית עד מערכת היחסים הנוכחית ובמסגרתה. בהמשך נשאלו בנות הזוג שאלות הבהרה, בהתאם לדברים שעלו בראיון, תוך שימוש בשאלות המחקר. הראיונות עם בני הזוג נפתחו בשאלה על סיפור השינוי המגדרי וביטוייו במערכת היחסים. בהמשך נשאלו בני הזוג שאלות הבהרה, בהתאם לדברים שעלו בראיון, תוך שימוש בשאלות המחקר. תחילה, נסבו השאלות סביב נושא אחד רחב: "כיצד השינוי המגדרי השפיע עליך ועל בן/בת זוגך?" וסביב שני נושאים באופן ממוקד: שאלות על נראות וpassing: "ספר/י לי כיצד נראיתם כזוג לפני השינוי המגדרי ולאחריו?", שאלות על הזהות המינית: "כיצד הגדרת את הזהות המינית שלך לפני ואחרי השינוי המגדרי?". לאור ההתקדמות במחקר ולאחר ניתוח הראיונות הראשונים הבחנתי שנושא הקהילה עלה כתמה באופן ישיר בדברי הזוגות עצמם, ולכן השאלות נסבו גם על נושא הקהילה: "ספר/י על השתייכותך לקהילה ויחסייך עם הקהילה, לפני ואחרי השינוי המגדרי".

במהלך הראיונות היתה אווירה אינטימית ביני לבין המראיינין/ת, שכן רוב הראיונות נערכו כשהמראיינין/ת היו לבד בביתם, אך גם כאשר בן/בת הזוג היו בחדר אחר בבית, השקט נשמר, והסך בקושי הורגשו. בני ובנות הזוג רואיינו בהפרש של כמה שבועות זה מזו. כאשר סיימתי את שני הראיונות של הזוג עברתי לראיין את הזוג הבא (בנפרד). זוג שגר במקום מרוחק רואיין בהפרש של יום זה מזו כיוון שמרחק הנסיעה אליו היה גדול למדי. בראיונות אלו שהותי בביתו של הזוג היתה אינטנסיבית, כמה שעות רצופות יום אחרי יום. מחד גיסא, אינטנסיביות זו הועילה לתחושת הקרבה ולפתיחות הרבה של הזוג בראיונות. מאידך גיסא, היא הובילה לאי נחת, והיתה לי תחושה של זרה החודרת למרחב האישי של הזוג ומפרה את שגרת הבית. ראיונות אלה התאפיינו בהפסקות מרובות יותר ולעתים בהפרעות של בני הבית, אך בה בעת נשמר המרחב האינטימי לשיחה.

¹⁸ המראיינין בקר בעיר מגורי, באר שבע. הוא העדיף לנצל את הזמן ולהפגש לראיון, בעיקר משום שהלוי"ז שלו עמוס והוא צפה שיהיה לו קשה לתאם איתי זמן אחר. העליתי בפניו את האפשרות שנפגש במקום ניטרלי בבאר שבע (אוניברסיטה, בית קפה), למקרה שלא ירגיש בנוח בביתי, אך הוא, כאמור, העדיף שנפגש בביתי.

חשוב לציין שהמרואיניות והמרואיניים תרמו מזמנסך הפרטי ללא היסוס ובנדיבות רבה. הזוגות הפגינו סבלנות וענו על שאלות רבות (ביניהן שאלות הבהרה), הם פינו זמן רב לראיון, לא האיצו בי לסיים ולא הביעו לרגע תחושות של אי נחת או אילוץ בנוגע להשתתפותם במחקר. שיתוף הפעולה של כל מרואיין ומרואינית היה מלא והרגשתי שהם נגישים ומתמסרים/ות לראיונות באופן שאינו מובן מאליו. ניכר שהם חוו את השתתפותם במחקר כשליחות להשמיע את קולם, במיוחד כשאין מסורות של כתיבה ו/או שיח על נושא המחקר.

ניתוח הנתונים

תהליך ניתוח הנתונים נחלק לשבעה שלבים: בשלב הראשון הקשבתי לראיונות, לעתים הקשבתי לראיון במלואו ולעתים לחלקים ממנו. בשלב השני, תמללתי את הראיונות. משימת התמלול ארכה זמן רב, אך היתה חשובה וסייעה להבנה עמוקה של הראיונות. בשלב השלישי, תוך כדי התמלול כתבתי memos (Strauss & Corbin, 1998) כותרות בצד, שלאחר מכן שימשו אותי בשלב הניתוח. אלו כללו נושאים גדולים כמו זהות מינית, נראות במרחב הציבורי, יחסים עם הסביבה, השתייכות לקהילה, ביקורת על הקהילה, מתח בין תתי קהילות, תגובת בת הזוג לשינויים של בן הזוג, התרגלות לשינוי, השפעת השינוי על בן הזוג ובת הזוג, השפעת השינוי על הסביבה.

בשלב הרביעי, קראתי קריאה עמוקה את הראיונות לאחר התמלול והשתמשתי בשיטת ניתוח תוכן (ליבליך, תובל-משיח וזילבר, 2010)¹⁹ ובאמצעותה פירקתי את הטקסט השלם למשפטים וקטעים, סימנתי נושאים שחזרו על עצמם וכתבתי הערות בצד. בשלב החמישי, אגדתי את הנושאים שחזרו על עצמם תחת קטגוריות ונתתי שם לכל קטגוריה. החלוקה לקטגוריות התאימה, משום שהתעניינתי בשאלות ותופעות המשותפות למספר בני אדם (שם, שם). כמו כן, החלוקה לקטגוריות אפשרה לי להבחין בתמות המרכזיות שעלו: נראות, זהות מינית וזהות מגדרית וקהילה. אספתי את כל הקטגוריות שהרכיבו את אותה תמה וחילקתי אותן לראשי פרקים. כך, לדוגמא, התמה של הנראות הורכבה מראשי פרקים כגון: שינויים בנראות של בת הזוג בעקבות השינוי המגדרי של בן הזוג, נראות כלפי חוץ - המעבר כזוג סטרייטי, המחיר שיש לנראות סטרייטית, הנראות של הזוג לפני השינוי ואחריו. בשלב השישי, חזרתי לטקסט הריאיון והתייחסתי לציטוטים ששייכים לתמה אותה ניתחתי (ציטוטים על נראות, זהות מינית ומגדרית

¹⁹ בתוך לאה קסן ומיכל קרומר-נבו [עורכות], 2010.

וקהילה). ניתחתי כל תמה לפי הופעתה בראיונות של בנות הזוג ובני הזוג תוך שימוש בציטוטים המחזקים את התמה.

בשלב השביעי, ערכתי הפרדה בתמות בין בני הזוג לבין בנות הזוג ובחנתי כיצד התמות באות לידי ביטוי באופן דומה ושונה אצל הזוגות. יתר על כן, השווייתי את התמות בקרב בנות הזוג ובקרב בני הזוג ובין זוג לזוג. כך ניתן היה להתרשם מהאופנים הדומים והשונים של ביטוי התמות הן בין הזוגות והן בין בני הזוג ובנות הזוג.

החלוקה לתמות הדגישה את ההיבטים המרכזיים בזוגיות במעבר, כפי שעלו מהראיונות: מעבר מהספרה הבינית לספרה הציבורית, מזוגיות לסבית לזוגיות סטרייטית, מזהות מינית לזהות מגדרית, מהקהילה הלסבית לקהילה הטרנסג'נדרית. התמה המרכזית שנכחה בתמות האחרות והושפעה מהן הינה התמה של הנראות. הנראות מסמנת את המעבר של הזוג בספרה הציבורית ואת האופן בו הזוג נראה כלפי חוץ. הנראות משפיעה גם על תפיסת הזהות המגדרית והמינית בעיני החברה. אם הזוג נראה בעבר כמו זוג נשים, אז ההסקה היא שמדובר בזוג לסביות, ואם הזוג נראה כיום כזוג סיסג'נדר סטרייטי, אז ההסקה היא שהמשיכה המינית שלו היא הטרונורמטיבית. הנראות של הזוג משפיעה גם על מקומו בקהילה הגאה: זוג שעובר כסטרייטי, לרוב ימנע מלהשתתף באירועים של הקהילה הלסבית, וכך, הנראות מרחיקה את הזוג ממרחבים לסבים שבעבר הוא לקח בהם חלק. הנראות ממחישה את האופן בו הזוג עובר בפומבי, ועל כן היא מנכיחה את החשיבות הגדולה שיש לה באופן ההתייחסות לזוג וקבלתו בחברה.

אמינות המחקר

קביעת המהימנות של מחקר איכותני היא החשיפה הגלויה של פרספקטיבת המחקר והקריטריונים של האנשים שערכו את המחקר (שקדי, 2003), "ראוי שהחוקר יחשוף בפני עמיתים וקוראים כיצד המחקר נערך וכיצד ההחלטות התקבלו, כדי שהקורא יוכל לשפוט את איכות המחקר ולבחון את ההיגיון והסבירות של חשיבת החוקר ופעולותיו" (Arksey & Knight, 1999)²⁰. על כן במהלך העבודה על המחקר נקטתי ב"שיתוף עמיתים" (Padgett, 1998), שיתפתי את המנחות בראיונות ובממצאי המחקר, השתתפתי בסמינר חוקרים/ות ובסמינר תזה מטעם המרכז הישראלי למחקר איכותני באוניברסיטת בן גוריון בנגב השתתפתי בקבוצות עניין במחקר איכותני במכון מופ"ת והצגתי במסגרתם חומרים מהתזה.

²⁰ בתוך שקדי, 2003.

כמו כן, הצגתי חלקים מהתזה במפגש של קבוצת הקריאה הקווירית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב (2013), וכן במספר כנסים. להלן שמות ההרצאות ופרטי הכנסים: "למה אני לסבית אם אני יכולה להיות עם גבר?" - נראות וקהילה בזוגיות בין טרנסג'נדרים ולסביות" (הכנס המחלקתי לתלמידי מחקר וסגל אקדמי של המחלקה לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בן גוריון, נווה שלום, 2013 וכנס "מין, מיניות ומגדר במרחב הלהט"בי", מכללת תל-חי, 2013), "כמו הצגה שאני משתף בה פעולה" - נראות ו-passing בזוגיות בין טרנסג'נדרים ולסביות" (הכנס השישי למחקר איכותני, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, 2014), "גבולות נזילים: חצייה מגדרית בזוגיות בין טרנסג'נדרים לסביות" (כנס "רוח בספיר", מכללת ספיר, 2014), "להסתכל על בחורות בגוף הנוכחי זה אומר שאני לסבית ואני יודע שאני לא" - זהות מינית וזהות מגדרית בזוגיות בין טרנסג'נדרים ולסביות" ("מגדר במדבר" - כנס תלמידי המחקר השני ללימודי מגדר ומיניות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2014), "אני לא חלק מהקהילה הזאת": מתח בין תתי-קהילות הלהט"ב"ק בזוגיות בין טרנסג'נדרים ולסביות" ("סקס אחר 14" - הכנס הארבעה עשר ללימודים לסביים, הומואיים, טרנסג'נדריים וביסקסואליים ולתיאוריה קווירית בישראל, אוניברסיטת תל-אביב ואוניברסיטת בן גוריון בנגב, 2014 ובכנס "ערכים ומערכות" - הכינוס הארצי ה-18 של העובדים הסוציאליים 2014). ההרצאות זכו לתגובות חמות, פידבקים והערות שימשו אותי בניתוח ובהמשגת הממצאים. באחד הכנסים הגיע זוג שראיינתי ושמע את ההרצאה שלי. לאחר ההרצאה בת הזוג, אורית, כתבה לי את ההודעה הבאה: "ממש נהניתי מההרצאה שלך! כבר הרבה שנים שלא שמעתי את הקול שלי ושל כמותי ככה". התרגשתי מאוד מההודעה, ומכך שאורית הרגישה שהקול שלה עולה במחקר, באופן שתואם את תחושותיה. בנוסף, לאורך כל העבודה על המחקר ניהלתי "יומן חוקרת", ובו נכתבו מחשבותיי, רגשותיי והחוויות הסובייקטיביות שלי מהתהליך המחקרי. הכתיבה ביומן חוקרת אפשרה עיבוד של החוויות שעלו מהראיונות וסייעה לתהליך כתיבת הממצאים. כמו כן, רישום של חוויות, רגשות ורעיונות מגביר את המודעות למיקום העצמי ולהיבטים שעשויים להשפיע על המחקר. יומן חוקרת מעניק מקור מידע חשוב אודות המחשבות והתגובות של החוקרת (Rudestam & Newton, 2001).

סוגיות אתיות

ועדת אתיקה: המחקר אושר על ידי ועדת האתיקה של המחלקה לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

הסכמה מדעת: הוסבר למרואיינים ולמרואיינות שהמחקר מתקיים במסגרת עבודת תזה על זוגיות בין טרנסג'נדרים ולסביות. כל המרואיינים והמרואיינות חתמו על טופס הסכמה מדעת²¹ להשתתפות במחקר (צבר בן יהושע, 2001; שקדי, 2003). הוסבר לזוגות שהם יכולים להפסיק את הראיונות בכל שלב. ניתנה אפשרות לזוגות ליצור עמי קשר לאחר הראיונות ולקבל העתקים של התמלולים במידה וירצו בכך (צבר בן יהושע, 2001).

שמירה על סודיות: חומרי מחקר כתובים ומוקלטים נשמרו במקום שרק לי היתה גישה אליו. הפרטיות של הזוגות נשמרה ופרטיהם האישיים, כמו גם שמותיהם הפרטיים לא נחשפו. מרואיינים/ות שביקשו לחשוף את שמותיהם/ן הפרטיים מטעמים פוליטיים או אידיאולוגיים מוצגים בפרק הממצאים בשמותיהם/ן האישיים. לפני השתתפותי בכנסים שאלתי מרואיינים/ות אלה באשר לחשיפת שמותיהם/ן האישיים בהרצאות. זאת כדי לבדוק אם דעתם/ן השתנתה, ובכך למנוע פגיעה בפרטיותם/ן. מרואיין אחד רצה שאחשוף את שמו הפרטי, הן בתזה והן בכנסים שונים, שהשתתפתי בהם, ואילו זוג אחד העדיף שבכנסים אעניק שמות בדויים לבן ולבת הזוג, ואילו בעבודת המחקר אחשוף את השמות המקוריים שלהם/ן.

השמירה על סודיות ופרטיות של הזוגות העסיקה אותי רבות בתהליך המחקרי, שכן קהילת הלהטב"ק בישראל הינה קהילה קטנה, שרבים/ות מחבריה וחברותיה מכירים/ות זו את זה. המחקר עוסק בתת-קהילה מצומצמת, ועל כן גדלים הסיכויים לחשוף את הזוגות המשתתפים במחקר. חלק מהזוגות, שהסודיות העסיקה אותם, אכן העלו נקודה זו. בכדי להתגבר על האתגר הזה הוחלפו שמות כל המרואיינים/ות (למעט אלה שבחרו להיחשף) בשמות בדויים בשלבי התמלול. פרטים מסגירים על המרואיינים/ות כגון: מצב משפחתי, מקום מגורים, פעילות אקטיביסטית בקהילה הגאה ומקומות עבודה טושטשו ו/או הושמטו.

מיקום עצמי

בחודש מרץ 2012 נכחתי במסיבת יום הולדת של חבר ופגשתי שם חברה שבן זוגה עבר שינוי מגדרי. היא נראתה מאושרת וסיפרה בגאווה על המראה של בן זוגה. כששאלתי אותה איך חברותיה וחבריה לעבודה מתייחסים אליהם ותופסים אותם כעת לאחר השינוי היא ענתה:

²¹ נספח מס' 2.

”החברות שלי מתלהבות מהחבר החתיך שלי ומזה שיש לו מקצוע כזה שווה”. כלסבית קווירית החיה עם בת זוג, הרגשתי תחושות של חוסר נוחות ואף של כעס למשמע אמירה זו. הרגשתי שהנראות הסטרייטית שלה ושל בן זוגה מעניקה לה זכויות יתר, שנמנעות מזוג לסביות, זכויות שבעבר היא לא יכלה ליהנות מהן, ואילו היום היא זוכה להן רק בגלל הנראות הנורמטיבית שלה ושל בן זוגה. הרגשתי שאמירה זו מרחיקה אותה ממני ויוצרת קו הפרדה בינינו המפריד בין השוליים שחלקנו קודם לבין הקונצנזוס שהיא מצטרפת אליו היום ושאני, כנראה, לעולם לא אצטרף אליו. יתרה מזאת, הרגשתי תסכול וחשש שהיא ובן זוגה יפסיקו להשתייך לקהילה הלסבית.

מחשבות אלה הסיתו את מחשבותיי לזוגיות שלי ולנושא הנראות והpassing. בתור מי שחיה עם בת זוג שלעתים עוברת בספרה הציבורית כגבר, מצאתי את עצמי מתעסקת בשאלה, מה היה קורה אם זוגתי היתה רוצה לעבור שינוי מגדרי? על אף שזוגתי אינה FTM, הנושא הזה העסיק אותי מאד, ותהיתי איך הוא מקבל ביטוי בקרב זוגות במעבר. כשהחלטתי לצאת למסע המחקרי, חשבתי הרבה על הזוגות שאכיר והראיונות שאעשה. תהיתי איזה דברים יעלו מהראיונות? איך ארגיש מול המראיונות והמראיינים שלי? איך הסך/ירגישו? כיצד המפגש עם הזוגות ישפיע עלי? האם הוא ישפיע על הזוגיות שלי?

לאורך המחקר ובמיוחד לאור ההתייחסות לנושא הקהילה הרגשתי שלמיקום שלי כחוקרת מעורבת, המשתייכת לקהילה הלסבית ובת ברית של הקהילה הטרנסגינדרית, יש תפקיד משמעותי בתהליך המחקרי. תפקיד זה היה דואלי, משום שמצד אחד החברות שלי בקהילה הגאה הקלה עלי בפרסום המחקר בחוגים הממוקמים בשוליים של הקהילה הגאה. בנוסף, החוויות הדומות שלי כלסבית וכלסבית בזוגיות עם בת זוג שלא תמיד עוברת כאישה תרמו לשיתוף הפעולה מצד הזוגות ומצד הקהילה הגאה, שרבים/ות מחבריה וחברותיה סייעו לי במהלך המחקר. מצד שני, העובדה שהמחקר עוסק בקהילה הטרנסגינדרית שאינני חברה בה העלתה חשדנות ולעתים פגעה בשיתוף הפעולה מצד הקהילה הטרנסגינדרית בארץ. פגיעה זו היתה מובנת לי, כיוון שהקהילה הטרנסגינדרית הפכה למושא מחקר בשנים האחרונות, בעיקר על ידי חוקרים/ות שאינם/ משתייכים אליה. לעתים קרובות חוקרים/ות אלה לא הקפידו להיות רגישים/ות כלפי הקהילה הטרנסגינדרית, לדוגמא: פניה לאדם טרנסגינדר במגדר שהוא לא מזדהה בו, שאלות פולשניות על הליכים כירורגיים. כתוצאה מכך פרסמה נורה גרינברג, פעילה מרכזית בקהילה הטרנסגינדרית והטרנסקסואלית בישראל, בעבר כיהנה כיו"ר אגודת הלהט"ב, "כללים לכתיבה על אנשים טרנסגינדרים" (2009).

תחושות אמביוולנטיות הופיעו אצלי גם בראיונות שערכתי. מצד אחד, הרגשתי שיש לי שפה משותפת עם בנות הזוג ושאני מכירה את החוויות שלהן. מצד שני, הרגשתי חוסר נוחות לראיין אותן בנושא כה רגיש, כשבת זוגי לא עשתה שינוי מגדרי, ולעתים אף הרגשתי מתח על הרקע הזה. גם עם בני הזוג הטרנסגינדרים הרגשתי תחושות אמביוולנטיות: מצד אחד, היתה אווירה נוחה ומקבלת בראיונות, ומצד שני, חששתי שיהיה קושי ליצור אמון, ושהם ירגישו מאוימים כיוון שאני לא מראינת טרנסגינדרית.

הייתי מודעת לכל התחושות הללו, הן עם בנות הזוג והן עם בני הזוג, ולכן הקפדתי לשאול שאלות ברגישות ובזהירות, וציינתי שיש אפשרות לא לענות על שאלות שעלולות ליצור אי נוחות. בראיונות עם בני הזוג נמענתי במתכוון משאלות אודות השינויים הפיזיים שהם ביצעו או לא ביצעו, מאחר ועבורי החשיבות היתה להגדרה העצמית שלהם ולמה שהם חווים כמעבר מגדרי. אם בני הזוג בחרו להתייחס לכך, זה היה מיוזמתם ומרצונם.

נושא הקהילה, עורר אצלי חששות שכנראה באופן לא מודע הביאו אותי לא להתייחס לנושא זה בתחילת המחקר. חששתי מכך שהמראיינים/ות יציגו ביקורת על הקהילה הלהטב"קית ואמצא את עצמי במיקום מורכב. מצד אחד, אני מחויבת להביא את קולם/ן. מצד שני, אני מחויבת לקהילה, שסובלת מביקורת רבה מחוץ, ואיני רוצה להחלישה על ידי השמעת קול ביקורתי מבפנים. על כן תהיתי איזה מסר יעביר המחקר בנוגע לתתי הקהילות: האם זה עלול להזיק לקהילות אלו יותר מאשר להועיל להן? לאורך העבודה על המחקר הרגשתי אחריות רבה בנושא זה ועברתי תהליך ארוך ומשמעותי של התבגרות והיכרות עם הזהויות שיש בי: זהותי כחוקרת, זהותי כלסבית וזהותי כעובדת סוציאלית לעתיד. למדתי למזג ולהפריד בין זהויות אלה תוך הבנה שהמחקר מעורר תגובות והדים בקהילה ומחוצה לה, ואלה אינם בשליטתי הבלעדית.

ממצאים

נראות

מבוא

פרק זה עוסק בעיקר בשתי רמות של נראות: ברמה אחת, השינוי המגדרי הוא שינוי בנראות של בן הזוג. שינוי במי שבעבר נראתה כאישה או כאישה גברית ("בוצי"), ונתפסה חברתית כאישה, ולאחר השינוי המגדרי הוא עובר כגבר, כלומר נתפס בעיני החברה כגבר. ברמה השנייה הנראות של הזוג משתנה מנראות לסבית לנראות הטרוסקסואלית, שכן שינוי בנראות של בן הזוג משליך באופן מיידי על האופן בו נתפס הזוג. אם לפני השינוי הזוג נראה זוג לסביות ואו הנראות שלהם היתה עמומה וגררה תשומת לב והערות, הרי שלאחר השינוי הזוג עובר כזוג הטרוסקסואלי והנראות שלהם לא מעוררת תשומת לב. על פניו, שינוי מגדרי הוא אקט חתרני, אשר חותר תחת הקשר הישיר בין מין ביולוגי, מגדר וזהות מינית, ויחד עם זאת כאשר הנראות של זוגות במעבר היא נראות סטרייטית, אין סממנים לאקט החתרני, והם נראים כמו זוג רגיל.

בפרק זה אתאר את השינוי בשתי רמות אלו תוך כדי התייחסות לאופן בו חווה אותו כל אחד/ת מבני הזוג ובנות הזוג ולהשפעות ההדדיות של חוויותיהם באופן ספציפי, הפרק כולל שלושה חלקים: החוויות של בני הזוג, החוויות של בנות הזוג והשפעת השינוי המגדרי על הנראות של הזוגות.

"בנורמאליות הזאת יש הרבה נחת": שינויים בנראות — החוויות של בני הזוג

לפני השינוי המגדרי בני הזוג השתייכו חברתית לאותו מגדר ועברו כזוג לסביות. ישנם בני זוג שעוד בטרם השינוי המגדרי עברו כגברים, אך יחד עם זאת כל בני הזוג מדווחים שעברו לעתים קרובות יותר כזוג לסביות, חלקם כבוצי-פאם, בטרם השינוי המגדרי של בן הזוג. המעבר כזוג

לסביות עורר אצל חלק מהזוגות תחושות מגוונות, חלקן קשות, חלקן מסויגות. יש לציין שמי שעברו את השינוי המגדרי לרוב לא הרגישו כנשים, ולכן לא היו מרוצים מכך שנתפסו כנשים או כלסביות, כפי שעולה מדבריו של רז "כאילו הם ראו אותנו בתור זוג לסביות [...]" (רז). רז משווה את המבט החברתי עליו ועל הזוגיות שלו להצגה שאף אחד/ת מלבדו לא יודעת/ת שהיא הצגה: "זה קצת כמו הצגה שאני משתף בה פעולה ואף אחד לא יודע שזאת הצגה, אבל זאת לא הצגה [...]" לפני זה, התחושה של ההצגה היתה, שכאילו כולם רואים אותי כאישה, מתייחסים אלי כאישה, אבל זה פשוט שטות גמורה. זאת היתה תחושה של הצגה שוב, שכאילו אני יודע ואף אחד לא מודע לזה" (רז). גם כשנחשב מבחינה ביולוגית לאישה, רז לא הזדהה כאישה. אך הוא שיחק את המשחק החברתי, כדי לא להיות עסוק בכל רגע נתון במה שהוא מרגיש ואיך הוא באמת היה רוצה להזדהות. הוא עבר כאישה, ובמרחב הציבורי הוא ושירה נראו לעתים קרובות כזוג לסביות. גם חברים וחברות קרובים/ות, שלא היו מודעים/ות לתחושות הפנימיות של רז, תפסו אותם כזוג לסביות.

ירון מדווח שלפני השינוי המגדרי שלו הוא ואורית עברו כלסביות: "לפני שעשיתי את השינוי הפיזי, אז זה מאד תלוי איך אני עברתי. אז אני חושב שרוב הזמן נראינו כמו זוג לסביות, גם בקהילה וגם בעולם" (ירון).

ארז מתאר שנתפס כ"משהו אחר": "היו תגובות של למשל היינו הולכים ברחוב פתאום היו אומרים ואוו תסתכלו שני אה [...] היו תגובות כאלה, כן. אבל לאט לאט שהם הבינו שאני משהו אחר, אז קשה להם לקבל את זה, מאד" (ארז).

על אף שטאי לא הזדהה מעולם כאישה ואיילת מעולם לא הזדהה כלסבית, כשהם עברו לגור יחד החברה סביבם תפסה אותם כזוג לסביות: "[...] היא לא אמרה כלום, היא אמרה באה אצלי חברה להתארח, אבל [...] איכשהו יצא התגלגל החוצה. אז התחילו להגיד, אה אתם לסביות, אתם לסבית, כל מיני אמירות כאלה" (טאי).

הנראות הסטרייטית מוכרת וזרה לרז גם יחד, כיוון שלעתים הוא עבר כגבר עוד לפני השינוי המגדרי: "זה לא מאד חדש לי כי אף פעם לא הייתי, כאילו אף פעם לא נראיתי עד הסוף, 'עברתי' מאד גם הרבה לפני ש'עברתי' [...]" (רז). במקרה של רז, אשר חווה את הנראות שלו כאישה כהצגה, שכן לא חש את עצמו כאישה, גם הנראות הסטרייטית נחוות עברו כהצגה או כסוד, כיוון שהסביבה לא יודעת את האמת עליו ועל שירה ועל ההיסטוריה הזוגית שלהם. רז מרגיש שהוא שותף להצגה כפולה, הן בעבר כשנתפס כאישה לסבית והן היום כשהוא נתפס כגבר סטרייט: "[...] ועכשיו ((שקט)) בגלל שאנשים ישר מניחים שאנחנו הטרוסקסואלים, ולא כל רגע בחיים בא לי להפריך את המחשבה הזאת, אז כאילו, זה גם לא נחוץ לכל בעל מכולת אז [...]"

כאילו אנחנו הולכים עם איזשהו סוד שהוא ששוב אפ'חד לא יודע ושוב מתייחסים אלינו באיזושהי צורה אחרת" (רז).

ירון שלפני השינוי המגדרי עבר כאישה לסבית מדווח שלאחר השינוי הפיזי שלו (ההתערבות הכירורגית) הוא ואורית התחילו לעבור כזוג סטרייטי: **"לאט לאט התחלנו לעבור יותר כזוג סטרייטי" (ירון)**, מה שמעיד על ההשלכות שיש לשינויים פיזיים ולניתוחים כירורגיים על המעבר בספרה הציבורית.

טאי מדווח שהיום הוא ואיילת נראים כמו זוג סטרייטי רגיל לחלוטין: **"לא נראה, אף אחד לא עובר לו בראש אפילו לשניה אחת, אלא אם כן אני בא ואומר" (טאי).**

לאחר השינוי המגדרי רוב הזוגות המשתתפים במחקר עוברים כזוגות סטרייטים. הנראות הסטרייטית למעשה מובילה לשקיפות שהזוגות לא חוו קודם, שכן, לפני השינוי הנראות שלהם משכה תשומת לב. מאחר ונראות חריגה במרחב הציבורי מעוררת תגובות, בין אם של מבטים חודרים ובין אם של הערות, הנראות של הזוגות משכה תשומת לב משום שהיא חרגה מהנראות הרווחת בחברה. רז מתאר שהנראות החדשה כזוג סטרייטי מובילה לנחת: **"בנורמאליות הזאת יש המון נחת, את לא יודעת כמה. אני יכול לתת לזוגתי נשיקה כשהיא יורדת מהאוטובוס ואף אחד לא יסתכל עלינו ואף אחד לא ידבר עלינו ולאף אחד זה לא אכפת. זה כל כך נעים, זה פשוט נעים. אני חייב להגיד שאני נהנה מזה נורא" (רז).** רז מתאר זאת במילים פשוטות, הוא מרגיש שהוא זכה בחירות שלא הכיר קודם: להיראות בפומבי עם זוגתו, לנשק אותה ברחוב ולא לצפות למבטים מהסביבה. רז, למעשה, מתאר חוויה בסיסית שזוגות "רגילים" מקבלים אותה כמובנת מאליה: הפגנת קרבה פיזית ואהבה בציבור מבלי לעורר תשומת לב מיוחדת, ואם כבר הם מקבלים תשומת לב, אז היא חיובית, כגון חיוכים וחיזוקים מהסביבה. לעומת זאת, עבור זוגות שהנראות שלהם חריגה, אקטים כאלה עלולים להוביל במקרה הטוב להערות ובמקרה הרע לאלימות פיזית. תקופה ארוכה רז היה רגיל למשוך תשומת לב בשל הנראות השונה שלו, ואילו היום הוא מודה שהוא חווה נחת, תחושה בסיסית שכל אדם שמח לחוות אותה.

לעומת רז, ירון מתאר שבחוויתו הנראות החדשה שלו ושל אורית לעתים מטשטשת את הקשר הזוגי שלהם: **"כשחזרנו מהניתוח, היה איזה קטע שאורית עזרה לי עם הנעליים, אז מישהי אמרה לה שהיא אחות נפלאה, בטח חשבה שאני איזה אח מפונק או משהו כזה (צוחק) (ירון)".** מעבר להבדל בתגובות האלה בין רז לירון, קיים הבדל ביניהם גם בנוגע לדמיון ולשוני בין בני הזוג. רז מתאר שהשינוי המגדרי שלו הוביל להפחתת הדמיון הפיזי בינו לבין שירה: **"[...] לפני זה [השינוי המגדרי] היא היתה לבושה בדיוק כמוני טי-שרט וג'ינס" (רז)**, וירון מתאר שהוא ואורית קיבלו הערה המעידה על כך שלאחר השינוי שלו הם נראו דומים, כמו אחים. החוויות

שעולות משינוי מגדרי עשויות להיות דומות בחלקן אך גם שונות מאד : ירון כלל לא מתייחס לתחושת נחת ולא מתאר את חוויית השקיפות כנושאת ערך חיובי, אלא להפך : **"כאילו, זה די מעצבן! שאנחנו יודעים על עצמנו דבר אחד וברור שהסביבה רואה בנו משהו אחר. יש בזה מידה של תסכול, כי כאילו [...] עם הדעות הקדומות שלנו על סטרייטים, הסטרייטים שגם חושבים בסטרייטיות, כי אנחנו מודעים לזה שלא כולם כאלה, אבל כאילו זה מעצבן כאילו שיחשבו עלינו שאנחנו כאלה ואנחנו לא [...] (ירון)".** ירון מוטרד מהמחשבה שהסביבה תראה אותו ואת אורית כסטרייטים רגילים ש"חושבים בסטרייטיות". מפריע לו שהנראות הסטרייטית שלו מוחקת את מי שהוא ואת מי שהם כזוג, ובתוך כך את אופן המחשבה "הפתוח" שלהם : **"[...] זה כאילו מוחק את כל המחשבה הפתוחה שיש לי והדרך הפתוחה שאני רואה את העולם, כי כאילו זה לא שם, כי אם יודעים שאתה טרנסג'נדר או יודעים שאת לסבית או [...] או משהו כזה, אז מיד כאילו זה משליך איזה שק של פתיחות נגיד ושל הסתכלות אחרת, [...] (ירון).** כמוכן שהרבה סטרייטים/ות הם ליבראליים/ות, אך ירון חושש שהם ייתפסו כזוג סטרייטי לא מודע ולא ליבראלי.

היסוד הדומה בחוויה של רז וירון הוא השקיפות שהם חווים כתוצאה מהנראות הזוגית ההטרנסקסואלית שלהם. רז מתייחס למחיקת הזהות הלסבית של שירה : **"[...] אבל שירה, פתאום החברה לא חושבת שהיא לסבית. שזה מוזר בטירוף, לא יודע איך [...] אה ((שקט)), כי פתאום, אצלה זה ממש, זה פתאום ללבוש איזה סוד שהיא אף פעם לא לבשה. אף אחד מאתנו אף פעם לא היה בארון, אף אחד מאתנו לא הסתובב עם סודות כביכול, אבל אני תמיד ידעתי על עצמי משהו שאנשים אחרים לא יודעים ((שקט)) אצלה זה לא היה ככה. אצלי כאילו, חוסר אמת אחת החליפה חוסר אמת אחרת ((שקט)) ואצלה זה לא ככה" (רז).** רז היה רגיל שהסביבה לא יודעת משהו עליו. לפני השינוי המגדרי הסביבה תפסה אותו כאישה והוא לא הזדהה כך, הקהילה תפסה אותו כלסבית והוא לא הזדהה כך באופן מלא (כיוון שלא הרגיש אישה גם לא הזדהה לגמרי כלסבית), ולכן כיום, כשהסביבה תופסת אותו כגבר ביולוגי, הוא מרגיש שסוד אחד הוחלף באחר. אך לעומתו, שירה נאלצת להתמודד עם מחיקת הזהות הלסבית שלה בעקבות השינוי שלו. כלומר, שירה, כלסבית מוצהרת, לא רגילה שזהותה לא מדוברת ושתופסים אותה בשונה מהאופן בו היא מגדירה את עצמה, והנראות הזוגית עם רז גורמת לסביבה לחשוב שהיא סטרייטית. בדומה למחיקת זהותה של שירה, כמדווח על ידי רז, גם ירון מרגיש שזהותו הטרנסג'נדרית נמחקת : **"ברור שבעולם החיצוני הזהות הטרנסג'נדרית שלי שקופה אם אני לא מעלה אותה, כאילו זה ברור" (ירון).** הזהות הטרנסג'נדרית של ירון נמחקת כשהוא עובר ונראה

כמו גבר "רגיל", גבר ששייך למגדר הגברי מיום היוולדו, והיא נמחקת כשהוא נראה בפומבי עם אורית, כי הם נראים כמו זוג סטרייטי.

אחת התגובות לתחושת השקיפות שנובעת ממחיקת הזהות, תגובה שבקרב הזוגות במחקר עולה רק אצל ירון, היא הקפדה על זהירות ביחס לאופן שבו ההתנהגות עשויה להתפרש. הזהירות הזאת היא תולדה של האינטראקציה עם החוץ, שכן עבור הסביבה ירון ואורית עוברים כזוג הטרוסקסואלי, והנורמה בקרב זוגות הטרוסקסואליים היא העדר שוויון: מצופה שכן הזוג ירוויח יותר בעבודתו, יעשה עבודות פיזיות בבית, ואילו בת הזוג תרוויח פחות ותיקח על עצמה אחריות גדולה בניהול משק הבית. כמו כן, פעמים רבות גברים הטרוסקסואלים מתבטאים באופן סקסיסטי כלפי נשים ואף כלפי בנות זוגם. כשירון ואורית עוברים בספרה הציבורית אין ביטוי לתחושה הבסיסית של שוויון ביניהם עוד מהתקופה ששניהם השתייכו לאותו מגדר. אם ירון יתנהג או יתבטא באופן סקסיסטי בספרה הציבורית התנהגותו תתפרש כנובעת מתחושה של פריבילגיה גברית, ולא מהיותו טרנסגינדר המנסה לחזק את גבריותו ולעבור כגבר ביולוגי. גם בקרב לסביות, ובמיוחד בקרב בוציות, יש כאלה שמתבטאות באופן מאציואיסטי, אך משום שהן נשים ביולוגיות התבטאויות אלה מקבלות לגיטימציה. בזוגות במעבר, במיוחד זוגות שכן הזוג עובר כגבר והם נראים כמו זוג הטרוסקסואלי, בן הזוג צריך לנקוט זהירות מרבית בכדי לא להיתפס כשוביניסט ו/או שבת זוג לא תיתפס ככזו שחיה במערכת יחסים לא שוויונית במובהק: "יש איזה קטע ש[...] כאילו בגלל שהסביבה תופסת אותי כגבר, כאילו גם בתוך הקהילה, גם בסביבה שהיא יודעת שאני טרנס, אני למדתי על בשרי שיש דברים שאני צריך להיזהר, כאילו מה אני אומר ואיך אני אומר, מבחינת כאילו נגיד לגבי הזוגיות של אורית ושלי, כדי שזה לא ישמע שוביניסטי [...] אני יודע שאני טרנס ואני מכיר ת'עצמי ואני יודע מאיפה אני בא, ואני מניח גם שאורית אה [...] כאילו רואה את עצמי, אותי כאילו, אותו דבר, אז כאילו נראה לי בדומה לזוגיות לסבית יש דברים שאתה יכול להרשות לעצמך להגיד, כי ברור שאני לא שוביניסט, ואם אני אומר משהו כזה ברור מאיפה הוא מגיע נגיד, ואז היה סיטואציות נגיד שאמרתי משהו, וכאילו לאורית זה מאד הפריע [...] כי אם עכשיו היא האישה ואני הגבר, אז איך אני יכול להגיד דבר כזה? ואני כאילו בדרך כלל לקח לי זמן להבין בכלל מה הקטע ולמה היא כועסת? כי ברור שאני אומר את זה ממקום אחר [...] אורית אמרה לי במפורש, כאילו בינינו זה בסדר, אבל בחוץ [...] אני חושב שהיתה פעם סיטואציה כאילו בהקשר של מי עושה מה בבית [...] זה כאילו אני צריך להיות יותר זהיר ולא לפגוע באורית, וזה מבאס אותי ההבנה הזאת היא של, כאילו או שכשרואים אותי לא מבינים בעצם מי אני, כאילו זה כבר לא [...]". (ירון). גם כאן למעשה עולה השקיפות שאוזכרה קודם. ירון עובר כגבר והזהות הטרונסית שלו נמחקת, וכך הוא

עלול להיתפס כסטרייט שיפוטי וכשובניסט. לא רק בחברה הרגילה זהותו של ירון נמחקת, אלא גם בתוך הקהילה. ירון אמביוולנטי – מצד אחד הוא שמח שרואים אותו כגבר לכל דבר, ומצד שני הוא מצר על כך שההיסטוריה הזהותית שלו נמחקת.

אצל ירון ואורית עלה דבר נוסף שלא עלה אצל שאר הזוגות, אותו אני מכנה passing סטרייטי מתנגד. מאחר שירון ואורית לא רוצים להיתפס כמו זוג סטרייטי "רגיל", הם נוקטים באקטים שמפריכים זאת מתוך מודעות לנושא: "אז יש כאילו, יש כל מיני, כאילו שנינו מאד עם מודעות לעניינים האלה של גברים, נשים וסטרייטים, אז לפעמים בטח אורית גם אמרה לך, שלפעמים מנסים לעשות דווקא או להראות אחרת ושהיא דווקא תעשה משהו או אני דווקא יעשה משהו, כדי שיראו משהו אחר [...] ((שקט)) אולי כמו סטרייטים אחרים שהחשיבה שלהם היא לא סטרייטית, פשוט המשיכה המינית שלהם היא הטרוסקסואלית, אז אולי הם גם מרגישים תסכול דומה של אה [...] כאילו 'אל תכלילו, אל תתפסו אותנו ככה', אז כאילו זה כמוהם" (ירון). לירון ואורית חשוב להדגיש שהם שונים מהאופן בו הם עלולים להיתפס. בתחילה, כשניתחתי את הראיונות של אורית וירון, חשתי שעלולה להיות פגיעה בספונטאניות שלהם/ מכיוון שבכל הזדמנות בה הם/ נראים/ות יחד במרחב הציבורי, הם/ מנסים/ות להיתפס באורח שונה מהאופן בו הם עלולים/ות להיתפס אוטומטית, ולכן נוקטים/ות באקטים שיפריכו זאת. חשתי שפעולות אלה עלולות ליצור מעין לולאת חנק על צווארם/ן, מאחר ובכל פעם שהם/ נראים/ות יחד במרחב הציבורי הם/ מקדישים/ות מחשבה תחילה לפעולות שלהם/ן. עם זאת, כשדברתי על כך עם חבריי וחברותיי בקבוצת החוקרים/ות האיכותניים/ות, שרובם/ן הגדול מנהלים/ות זוגיות סטרייטית, נוכחתי לדעת שגם הם/ן בודקים/ות את צעדיהם/ן במרחב הציבורי, ולו כדי להפריד את האופן בו הם/ן עלולים/ות להיתפס. דוגמא לכך נתנה לי אחת מחברות הקבוצה, אישה סטרייטית בזוגיות עם ילד, ששיתפה שכדי להנכיח את האידיאולוגיה הפמיניסטית שלה חשוב לה שכשהיא ובן זוגה יוצאים/ות מהרכב עם בנם, בן זוגה הוא שיוציא את הילד מהרכב, ואילו היא זו שתפתח את העגלה, ולא להיפך, כמו שאולי מצופה. חשבת גם על הזוגיות שלי, כאמא טרייה שלא ילדה את בנה, ושחזרתי בראשי סיטואציות מסוימות במרחב הציבורי, בהן דאגתי להאכיל ולהרים את בני די בזריזות, תוך שאני מקדימה את זוגתי, כדי שלא ייראה שרק (או בעיקר) האם הביולוגית עושה זאת. אנלוגיות אלה חיזקו את ההבנה שלי שבדרך כזו או אחרת כולנו, בין אם כאינדיבידואלים/ות ובין אם כזוג, עסוקים/ות באופן שבו אנו נתפסים/ות במרחב הציבורי. הניסיון להתנהג באופן שיסתור תפיסות חברתיות רווחות שאינן עולות בקנה אחד עם הגדרתנו העצמית ועם אמונותינו, איננו ייחודי לזוגות במעבר.

היבט נוסף שעלה אצל ירון, הינו ההשפעה של ה-passing הסטרייטי על הזוגיות. ירון מדווח שהשינויים המשמעותיים בקשר שלו ושל אורית היו דווקא באינטראקציה עם החברה ולא בקשר עצמו: "אה [...] אני חושב שבתוך המערכת יחסים פחות, יותר מול העולם. שעברנו ביחד את התחושה הזאת של איך מסתכלים עלינו ואיך אנחנו מציגים את עצמנו כלפי חוץ, בזוגיות עצמה (שקט)), כאילו נכון השינויים היו במהלך הזוגיות, אבל נראה לי שכזוגיות היא התפתחה בתור שני בני אדם בלי קשר לזה" (ירון).

בהשוואה לתחושת הנחת שעולה אצל רז בעקבות ה-passing הסטרייטי שלו ושל שירה, טאי מדבר על הנורמאליות שה-passing הסטרייטי מייצר, נורמאליות למראית עין: "מ': הזכרת את זה כמה פעמים בראיון בגלל זה אני חוזרת לזה, אמרת משהו על נורמאליות ועל הרגשה של נורמאליות. מה זה בעצם הנורמאליות הזאת אתה יכול לספר? טאי: מה שהחברה מכתובה לנו, זו הכתבה של החברה, מבחינת החברה אתה סיימת תיכון עשית צבא סוג של נורמטיביות, אז אתה כמובן ברור מאליו שאתה אמור להתחתן ולמצוא לך מישהי, כי זה סוג של נורמליות בעיני החברה, להביא ילדים, להקים משפחה, לבנות בית, כאילו זה הסטנדרטים של החברה. אז היום אני נופל על כל המשבצות האלה ((צוחק)) אבל זה בולשיט. היום אני מבין את זה יותר מאי פעם שזה בולשיט [...] שכל בנאדם צריך לקבוע לעצמו מה המסגרות הנכונות והמתאימות לו ומי [...] הסביבה החיצונית שיכולה לקבוע עבורך, אנחנו לא אמורים להיות מוכתבים על פי החברה אנחנו אמורים להיות מוכתבים על פי ה [...] צו הלב שלנו ולפי מה שאנחנו מאמינים ולפי מה שאנחנו.

מ': אז אתה מרגיש שאתה חלק מהנורמאליות הזאת?
טאי: היום כן, שמסתכלים מבחוץ אז כן. אני חושב שהייתי נורמאלי עוד לפני כן אבל בסדר כאילו, זה הכל השקפה של מה שאחרים רואים. היום לא מעניין אותי מה אחרים רואים. אני חושב שמאז ומתמיד הייתי נורמאלי.
מ': כלפי חוץ זה נראה נורמלי, באמת זוג נורמטיבי: ילדים, בית, הכל נראה נורמאלי כלפי חוץ, אז מבחינת זה אתה מרגיש שאתה משתייך לנורמאליות הזאת?
טאי: כן. אבל אני לא צריך את זה כיום, אני ממש לא צריך את זה, כי אני שלם עם מה שאני" (טאי).

טאי מבין שהוא מוגדר כנורמאלי בגלל הנראות החיצונית שלו: גבר סטרייט בזוגיות עם אישה וילדים, עם בית ורכב, אשר לא מסגירה את מה שמתחולל בפנים. טאי לא זקוק לאישור החברתי היום בגלל שהוא שלם עם עצמו. מי שלא מכירים/ות אותו ולא יודעים/ות על ההיסטוריה שלו,

רואים/ות מולם/ן גבר סטרייט. בעבר טאי לא נראה כאישה נורמטיבית או כגבר נורמטיבי, ולכן הנורמאליות שלו היתה מוטלת בספק, והיום לאחר שהוא עובר כגבר הוא נראה נורמאלי, אך הדבר כבר לא חשוב לו. היום, כשהוא עובר כגבר, פחות משמעותי עבורו מה החברה חושבת, כי הוא מרגיש שלם עם עצמו. מעניין שחלק מתחושת השלמות העצמית קשורה בנראות הגברית שלו, שהיא בעצם הנראות הנורמאלית. אחרי שטאי השיג סוף סוף את הנראות הנורמאלית, הנראות שלא מוטלת בספק, לא מעוררת תגובות והערות בוטות, הנראות "שמסתדרת" בעיני החברה, דווקא אז הוא לא מרגיש תלות בנורמה, זה כבר לא חשוב לו, הוא "לא צריך את זה היום". טאי באמת לא צריך להיאבק היום כדי להתקבל חברתית, הוא לא צריך לבקש שיפנו אליו בלשון זכר, כי ברור לעיני כל שמדובר בגבר לכל דבר, היום הוא חלק מהנורמאליות מבלי להתאמץ.

"אז רואים אותי כסטרייטית אין לי בעיה לעבור ככה": שינויים בנראות —

החוויות של בנות הזוג

בדומה לרז, שירה מדווחת שלפני השינוי המגדרי היא ורז נתפסו בחברה כזוג לסביות: "תמיד יהיו את האנשים ש'אה, מה זו אישה?"; כי רז נראה ככה גם לפני [...] אבל, בדרך כלל תפסו אותנו כזוג לסביות, כן (שקט))" (שירה). שירה בדבריה ממחישה שגם כאשר לא היו בטוחים שרז אישה, עדיין רוב הזמן הם נתפסו כזוג לסביות. נטלי מדווחת שהיא וארז נתפסו כזוג בוצ'-פאם קלאסי: "לסבית פמית, לסבית פמית ולסבית בוצ'ה [...] בוצ'-פאם, ממש זוגיות של בוצ'-פאם קלאסית" (נטלי).

בדומה לשירה, אורית מדווחת שלפני שירון עשה את הניתוח עליון (הסרת חזה) הם עברו כזוג נשים, על אף מאמציהם שירון יעבור כגבר: "כמה שאתה חי את החיים בתוך העולם הקטן שלך בבית, ברגע שאתה יוצא החוצה הדיסוננס הוא [...] גדול והוא מעצבן. מאד. הוא מפריע לזוגיות, כי אתה רואה את זה בעין מסוימת ומישו אחר רואה את זה בעין אחרת וזה נורא מפריע [...] את יושבת בבר עם הבן זוג שלך (טון עולה)) [...] ואתם מרגישים כולכם מדליקים וסקסיים וזה ואז באה הברמנית ושואלת 'מה את רוצה', זה לא נעים, זה הורס. וזה גם הורס לירון בטח את החוויות, ורואים את זה [...] אבל אה [...] אחרי הניתוח זה הפסיק. אמנם הוא נתפס כבן 16, אבל לפחות הוא נתפס כבן" (אורית). אורית מעלה נושא חשוב, והוא ההבדל בנראות בין הספרה הביתית לספרה החיצונית וההשפעות של הדבר על הזוגיות. היא וירון לא ראו את ירון כאישה ואת עצמם כזוג לסביות, והמפגש עם החברה (בסיטואציה זו הברמנית בפאב) נתן להם סטירת לחי מצלצלת, כי ירון נתפס כאישה. אורית אומרת בפירוש שזה "מפריע לזוגיות", כיוון שהפער מחלחל פנימה ומשליך על התחושות של ירון ועל האופן בו הוא תופס את עצמו. עוד לפני שטרנסג'נדרים עושים שינויים כירורגיים, מי מהם שמחליטים לבצע הליכים אלה, הם עושים מאמצים לעבור כגברים. לעתים טרנסים מצליחים לעבור כגברים ולעתים לא. בסיטואציה זו, חרף המאמצים לעבור כגבר ולהיראות מושך, ירון נכשל במבחן החברתי ועבר כאישה. במצב זה נוצרת סתירה פנימית עמוקה, אולי מהסתירות העמוקות ביותר שבגדר האפשר, בין האופן שהאדם מרגיש מבפנים לבין האופן שבו הוא נתפס. סתירה זו עלולה להוביל לתחושות קשות ולחשש להיראות בפומבי. פעמים רבות היא מובילה כאלה שלא חשבו לבצע הליכים כירורגיים, לבצע אותם בכדי לעבור בזהות ובמגדר שהם מזדהים איתו. דוגמא זו מבהירה את החוויה שנוצרת אצל בת הזוג כשבן זוגה לא עובר. ירון לא תיאר את הסיטואציה הזו כלל בראיון שלנו, על אף שהוא ארך יותר משלוש שעות, וייתכן שלא חווה את הסיטואציה הזאת באופן כה משמעותי. לעומתו, אורית הזכירה אותה בכאב.

איילת מדווחת שלפני השינוי המגדרי של טאי, הם נתפסו כזוג לסביות והיה עם זה הרבה קושי, הן מבחינתה שלא הזדהתה מעולם כלסבית, והן מבחינת החברה בה חיו, שהיתה שמרנית ולא קיבלה לשורותיה זוגות שונים: "ועדיין היה קושי בין זה שזה מאד לגיטימי בבית לבין זה שזה מאד לא לגיטימי בחוץ [...] היתה איזה מישהי שאפילו הגדילה לעשות ואמרה לי זה מה שאת בוחרת זה זכותך, אבל תצאי עם זה החוצה מהקיבוץ, מה פתאום אנחנו צריכים אה [...] לסבול כזה דבר פה בתוך החברה שלנו. היו תגובות מאד לא פשוטות" (איילת). בדומה לאורית, איילת מעלה את ההבדל בין הספרה הביתית לספרה החיצונית, בין הפנים לחוץ. הזוגיות שלה ושל טאי

היתה לגיטימית כל עוד היא נשארה בין כותלי הבית, ואילו ברגע שהיא יצאה החוצה היא ספגה ביקורות קשות שאין מקום לזוגיות כזו ב"חברה שלנו".

שירה מדווחת שהיא ורז: **"עוברים סטרייטים לגמרי" (שירה)**. נטלי מדווחת שלאחר שארז דיבר בלשון זכר היו מקומות שהם נתפסו כזוג סטרייטי: **"היו, היו מקומות כאלה והרגשתי הכי בנוח. כאילו סבבה אז רואים אותי כסטרייטית ((צוחקת)) אין לי בעיה לעבור ככה" (נטלי)**. נטלי מציינת שלא הפריע לה לעבור כסטרייטית, אף על פי שהיא לא מזדהה כך. ישנן בנות זוג, הן במחקר (אורית) והן במחקרים אחרים (Pfeffer, 2008, 2014; Joslin-Roher & Wheeler, 2009), שהמעבר כסטרייטיות יוצר אצלן קושי, כיוון שזה מוחק את הזהות שלהן ומטשטש את הרקע ההיסטורי שלהן. כסטרייטיות הן עוברות כנשים רגילות ולא בהתאם לזהות שרובן אימצו ובנו במשך שנים: **"[...][הלסביות היא חסרה אין אפס [...]] זאת זהות שגיבשתי לעצמי שנים והיא נעלמה לי" (אורית)**.

כשאורית נשאלה בראיון איך היא וירון נראים כשהם עוברים היום בספרה הציבורית היא ענתה: **"סטרייטים" (אורית)**. איילת מדווחת שעם הזמן, ולאחר השינויים הפיזיים שטאי עשה, נתפסו את טאי כגבר, ובהתאמה אותם כזוג הטרוסקסואלי: **"[...][בעצם מהרגע שהוא עבר את הניתוח העליון, אה [...]] והוא היה כבר עם הורמונים וכבר גדל זקן וכבר אה [...]](שקט)) רוב הדברים נפתרו, כלומר, הלכנו ביחד אז אנחנו זוג לכל דבר [...]] אני חושבת שאנשים כבר התרגלו, התחילו לפנות אליו כטאי [...]]" (איילת)**.

בדומה לרז, שתיאר את הנחת שהוא חווה בעקבות הpassing הסטרייטי שלו ושל שירה, גם שירה מדווחת על תחושות של נחת שמקורן בנוחות שהיא חווה מאז שרז עובר כגבר: **"לא, לא הזיז לי בכלל שהוא גבר, אני חייבת לציין שבמקומות מסוימים זה מאד נוח. מ': איפה? ספרי לי עליהם.**

שירה: חברתית. מה, אין מה לעשות. קצת, תחשבי, יצאתי מהארון בגיל 17. קצת מנוחה ((מדגישה)) מלצאת מהארון בכל רגע נתון ((צוחקת)) זה נחמד" (שירה). התחושות ששירה מתארת בנוגע לעייפות מיציאה מהארון שוב ושוב כל כך הרבה שנים מוכרות בקרב אקטיביסטיות ואקטיביסטים בזהויות ותחומים שונים, לאו דווקא להטב"קים. כאשר את אקטיביסטית מגיל צעיר, אשר נאמנה לעצמך ויוצאת מהארון בכל הזדמנות, את חשופה למגוון של תגובות, חלקן קשות וחלקן תומכות ואוהדות. כך או כך, היציאה מהארון למעשה אף פעם לא מסתיימת בחוגים המשפחתיים והחברתיים הקרובים, אלא היא מתרחשת כל הזמן, לעתים מדי יום, במיוחד כשאת לא עוברת כלסבית במובן הסטריאוטיפי, בדומה לשירה, אשר יכולה לעבור גם

כלסבית וגם כסטרייטית (בחוגים סטרייטיים היא עוברת כסטרייטית). שירה מתארת ששנים של יציאה מהארון יכולות להביא לעייפות, לרצון לחיות "כמו כולם".

תחושת הנחת והחופש ששירה מתארת עולה גם אצל איילת, שכן המעבר של טאי כגבר מאפשר להוציא את הזוגיות החוצה בנחת, "להעביר" את הזוגיות מהבית לחוץ: "[...] **בעצם מהרגע שהוא עבר את הניתוח העליון, אה... והוא היה כבר עם הורמונים וכבר גדל זקן וכבר אה [...]** (שקט) רוב הדברים נפתרו, כלומר, הלכנו ביחד אז אנחנו זוג לכל דבר [...] אנשים כבר התרגלו, התחילו לפנות אליו כטאי [...]" (איילת).

בדומה לדבריו של ירון על כך שהנראות הזוגית שלו ושל אורית לעתים נמחקת בשל העובדה שחושבים שהם אחים, כך גם שירה מתארת שהיא ורז עוברים כמו אחים: "**כולם חושבים שאנחנו אחים**" (שירה). הנראות הסטרייטית לא רק מטשטשת את ההיסטוריה הזוגית ויוצרת שקיפות, אלא לעתים היא מטשטשת נראות זוגית כלשהי.

מעבר לטשטוש הזוגיות שעלה אצל ירון ושירה, אורית (זוגתו של ירון) ושירה תיארו חוויות דומות הנוגעות למחיקת הזהות כלפי חוץ, הכרוכה בpassing הסטרייטי שלהן ולמתח הנוצר סביב זה. שירה ביטאה זאת כך: "**יש מתח כשמעצבנים אותי. כשאנשים הומופובים ואני מתה לצרוח עליהם, בעיקר אם הם מכירים אותי מספיק זמן ואז אני יודעת שהקלף היחיד שישכנע אותם הוא קלף הלצאת מהארון ואני לא עושה את זה, כי זה מעצבן אותי**" (שירה). ואילו אורית ביטאה זאת כך:

"מ': והיום כשאתם עוברים בספרה הציבורית איך אתם נראים?

אורית: סטרייטים.

מ': ואיך זה מרגיש לך?

אורית: אה [...] תלוי בסיטואציות. אני כל הזמן מנסה לדגמן זוגיות סטרייטית-פמיניסטית. אנחנו הולכים לסופר, אני אסחוב ת'שקיות. דברים כאלו. אה [...] זה נעים ולא נעים. זה מצד אחד הרבה יותר כיף שתופסים אותי כאישה פמיניסטית סטרייטית מאשר אישה פמיניסטית לסבית, כי אז אני לסבית ואז זה לא משנה הפמיניזם" (אורית). גם שירה וגם אורית למעשה מתמודדות עם מחיקת זהותן הלסבית-פמיניסטית, אך הן מבטאות זאת באופן שונה, מן הסתם משום שיש הבדל בין שתי זהויות אלה. שירה כועסת שיש הומופובים סביבה, אך מעדיפה לא לצאת מהארון מולם למרות אפקט ההפתעה שזה יגרור. לעומתה, אורית מנצלת את הנראות הסטרייטית שלה כדי להשיג אפקט חינוכי: זהות לסבית הרבה פעמים כרוכה בעמדה פמיניסטית, אבל פחות מובן מאליו להיות סטרייטית פמיניסטית, ועל כן היא עושה מאמצים להראות כלפי

חוץ שהיא חיה בזוגיות סטרייטית-פמיניסטית. בעצם הזהות הפמיניסטית שלה מקבלת בולטות בשעה שהזהות הלסבית נעלמת. יתרה מזאת, מאמציה של אורית להדגיש שהיא חיה בזוגיות פמיניסטית גורמים לה לנקוט באקטים שבעבר, בזוגיות לסבית, היא לא היתה נוקטת, כיוון שלא היה לה צורך בזה. בזוגיות לסבית את לא נחשדת שאת חיה בזוגיות לא שוויונית ולא פמיניסטית, כי אם להיפך: "אני לא חושבת שהשינוי של ירון השפיע על הזוגיות שלנו, אני חושבת שאולי השפיע על איך האחרים מסתכלים עלינו, אבל עלינו [...] לא יותר מדי. יש דברים שאני לא מוותרת לירון שהייתי מוותרת לאחרים, למשל אה [...] בדיוק חזרנו מחו"ל והוא החזיק לי ת'דרכון, אמרתי לו לא, תיתן לי, זה שוביניסטי אם אתה לוקח לי את הדברים (צוחקת)). יש מלא מקומות שאני לא עושה לירון הנחות.

מ': שאת יותר מחמירה איתו?

אורית: כן.

מ': שאם נגיז הוא היה בת הזוג שלך פחות היית מחמירה איתו?

אורית: נכון. ומעצם זה שאני יודעת שמסתכלים עלינו ואני לא רוצה שנתפס בצורה הנורמטיבית, הסטרייטית, המקובעת של גבר סוחב לאישה הכל וכל הדברים האלו. אבל חוץ מזה אני לא רואה שום הבדלים בין זה לבין הזוגיות הלסבית שלי, למשל [...] אם פעם הייתי בזוגיות לסבית וזה היה מספיק פמיניסטי כלפי העולם בחוץ, לא הייתי צריכה להחצין את זה בדברים מסוימים, היום אני פשוט צריכה לשים לב לניואנסים. באמת כאילו, לא לתת לירון לעשות בשבילי דברים, ברמה הזאת בחוץ" (אורית).

"אם היא תלך עם שמלה ותתאפר, האם אני אתנהג יותר בגבריות ממה שאני רגיל?" —

השפעת השינוי המגדרי על הנראות של שני בני הזוג:

כאשר בן הזוג עובר שינוי מגדרי במסגרת מערכת היחסים הזוגית, הדעה הרווחת היא שהשינויים הנראות יחולו בעיקר או אפילו רק אצל בן הזוג שעובר את השינוי המגדרי, כיוון שהוא משקיע מאמצים (בין אם באמצעות טכנולוגיה רפואית, כגון הורמונים והתערבות כירורגית, ובין אם בפרפורמנס, כגון לבוש וצורת הליכה) לשנות את המראה שלו באופן שיתאים לזהות המגדרית שהוא מרגיש שייך אליה, במקרה הזה המגדר הגברי. תשומת הלב נתונה למעשה למי שעושה שינוי מגדרי מתוך ההנחה שבת הזוג נותרת במגדר שלה, ולכן אין לה צורך לשנות את המראה

שלה. בראיונות תיארו הזוגות איך הם עברו לפני ואחרי השינוי המגדרי במסגרת מערכת היחסים.

היו בנות זוג שתיארו שהשינוי המגדרי של בן זוגן הוביל לשינויים בנראות שלהן. כשנטלי

נשאלה אם השינוי המגדרי של ארז הוביל לשינויים בנראות שלה היא ענתה:

”כן. בהחלט. אני פאמית בכל מקרה, אבל לא כל יום אשים לק ולא כל יום אשים מייק-אפ,

משהו שמאד מאד דאגתי לידו כן. אני, כפי שאת רואה אותי יש לי בלאגן בחדר ((מחייכת)), לא

מזיז לי ((צוחקת)). איתו לא ((שקט)). היה לי חשוב להראות פאמית, להראות מסודרת, היה לי

חשוב לסדר דברים, אז כשאני באופן אישי יש לי בלאגן בחדר” (נטלי).

נטלי קושרת את השינוי במראה שלה, ההקצנה לכיוון הפאמי, אף על פי שנראתה פאמית עוד

קודם לכן, גם לשינויים בסביבה הביתית שלה: הקפדה על סדר. כלומר, עבודה לעמדה הפאמית

יש היבט התנהגותי וזהותי מעבר למראה החיצוני.

כששירה נשאלה אם השינוי המגדרי של רז הוביל לשינויים אצלה היא הגיבה:

”בהתחלה היה. ככל שהוא נהיה יותר גבר אני נהייתי יותר אישה, כאילו הרגשתי צורך יותר

להדגיש, כאילו, אני חושבת שבגלל כל שיח הזהות שהסתובב בבית אז היה לי חשוב כאילו

להנכיח את ה[...]. את הזהות הנשית שלי. זה עבר לי אחרי איזה חודש ((צוחקת)) חודשיים.

מ: איך זה התבטא?

שירה: נגיד התאפרתי יותר.

מ: ופעם זה לא היה בכלל?

שירה: ממ [...] היו לי תקופות, זה בא והולך אצלי, לכן אני לא קושרת את זה רק לרז [...] זה

קשור לזה שכשהבית היה גם ככה במקום של שיחה של איפה אני ואיפה הנשיות שלי ואיפה

הגבריות שלי היה לי צורך להיות בנשיות שלי.

מ: והיום זה כבר בלתי תלוי?

שירה: לא זה תמיד יש לי תקופות כאלה בחיים, כשבא לי להרגיש יותר אישה, יותר נשית, זה

עובר לי, זה בא והולך” (שירה).

לעומת נטלי, שירה קושרת את השינוי במראה שלה לכך שהבית כולו היה בשיח של מגדר ושינוי,

בעקבות השינוי של רז, ובה בעת היא טוענת שהשינוי במראה קשור לתקופות בחייה ולא בהכרח

רק לרז. לעומת זאת, רז טוען שהמראה של שירה השתנה באופן שהשפיע חיצונית על הגדרת

זהותה בעיניו. רז הוא בן הזוג היחיד במחקר שמתייחס לשינוי אצל בת זוגו ודבריו למעשה

מהדהדים דברים שעולים במחקרים על בנות זוג של טרנסג'נדרים, שכן זוגן עבר את השינוי

המגדרי במסגרת מערכת היחסים (Pfeiffer, 2008; Brown, 2009; Joslin-Roher & Wheeler, 2009; Chase, 2011). במחקרים אלו, בנות זוג רבות מתארות את השינויים שעשו במראה שלהן כדי להפוך לנשיות יותר, על מנת לחזק את הנראות הגברית של בן זוגן. לעתים, בנות הזוג עשו זאת לבקשת בני זוגן ומבלי שזה יענה על צורך אישי שלהן; יתרה מזאת, ישנן בנות זוג שהזדהו כבוציות וזה הפריע לבני זוגן, מאחר והמראה הבוצי של בת הזוג גרם להם לא לעבור כגברים, אלא כבוציות, וכשהם הלכו יחד ברחוב הם עברו כזוג בוציות. מאחר ורז הצהיר ש"בחורות נשיות ממש לא מעניינות" אותו, השינוי בנראות של שירה לכיוון הפאמי היה בולט עבורו במיוחד:

"אני כן יכול להגיד שאיפשהו, וזה אני ממש מרגיש רק בשלושה, ארבעה חודשים האחרונים, כי מאז ש'עברתי' ((שקט)) אז ((שקט)) היא מרשה לעצמה להיות הרבה יותר נשית ממה שהיתה לפני זה, הרבה יותר. ואיפשהו זה גם פחות מפריע לי[...]" (רז).

למרות השינויים בנראות של שירה, שעבור רז, כמי שלא נמשך לפאמיות כלל, וכמי שרגיש לשינויים ומכיר היטב את זוגתו, היו בולטים והוא לא יכול היה להתעלם מהם, הוא פיתח סובלנות כלפיהם, דבר שלא קרה לפני השינוי המגדרי שעבר:

"נגיד היא פתאום קונה חולצות נורא נשיות או דברים כאלה. היא יכלה לעשות את זה גם קודם, אבל היא לא עשתה את זה קודם. ופתאום אני רואה שלי זה פחות מפריע[...]" (רז).

ניתן ללמוד מכך שהשינוי המגדרי בתוך מערכת היחסים הזוגית משפיע על רבדים נוספים כמו זהות מינית ומשיכה ומרחיב אופציות נוספות. השינוי המגדרי שרז עבר גרם לו להימשך לשירה גם כשהיא שינתה את הפרפורמנס המגדרי שלה, דבר אשר לא היה קורה לפני השינוי המגדרי:

"[...]. זה ברור מעל לכל ספק בכלל שזה בלתי אפשרי מבחינתי לצאת עם בחורה שנראית ככה [נשית]. ו[...]. ופתאום איכשהו בחודשים האחרונים, ממש ממש לא מזמן, זה פחות הפריע לי" (רז).

השינויים בנראות של שירה לא השפיעו רק עליה, אלא היתה להם השפעה על הזוגיות שלהם ועל האופן בו רז ושירה נתפסו בעיני החברה. כאשר בן זוג עובר שינוי מגדרי הדבר משפיע על האופן בו הזוג עובר בחברה, יחד עם זאת, רז מתייחס דווקא לשינויים בנראות של שירה, שהובילו לשינויים בנראות הזוגית שלהם וגרמו להתרחקות במראה הפיזי שלהם:

"היא הולכת יותר ויותר, ומתלבשת יותר ויותר בצורה נשית, לפני זה היא היתה לבושה בדיוק כמוני טי-שרט וג'ינס" (רז).

שינוי מגדרי לא מסתכם בשינוי סממנים חיצוניים ובשינוי הפרפורמנס, שכן לשינוי מגדרי יש השפעות על התהליכים הפנימיים העוברים על האדם, וזאת למרות שתשומת הלב נתונה לנראות

של האדם ולאופן בו הוא עובר בחברה. קשה לחשוב על שינויים חזותיים גדולים שא/נשים עושים/ות בחייהם/ן אשר ההשפעה שלהם היא חיצונית בלבד. עליה/ירידה במשקל, קעקוע ייחודי בגוף, תספורת חדשנית ופירסינג, כל אלה הם שינויים שלכאורה הם חיצוניים בלבד, אך תגובות הסביבה אליהם והשינוי באופן בו האדם תופס את עצמו, משפיעים מאד על תהליכים פנימיים שהאדם עובר ברמה האישית ביותר, בינו לבין עצמו. כמי שלא נמשך לפאמיות, ואף סלד מגינונים נשיים, רז עבר תהליך פנימי שהושפע מהשינוי המגדרי שלו. הוא קיבל את השינויים בחזותה של שירה ולא חלו שינויים במשיכתו אליה. יתרה מכך, רז מרגיש שהשינויים בנראות של שירה משפיעים על זהותו המגדרית. גם היבט זה עולה רק אצל רז ושירה מבין הזוגות המשתתפים במחקר. כאמור, חלק מבנות הזוג המשתתפות במחקר דיווחו על שינויים בחזותן ובהתנהגותן שחלו אצלן בעקבות השינוי המגדרי של בן זוגן, ואילו רז מדווח על שינויים שחלו אצלו בעקבות השינויים אצל שירה:

“אם היא תלך עם שמלה ותתאפר, האם אני אתנהג יותר בגבריות ממה שאני רגיל? אני לא יודע [...] קשה לי להגייד האם זה שאני אתנהג יותר בגבריות כן או לא, נובע מעצם זה שעשיתי מעבר או בגלל שהיא נותנת את הנגיטב יותר, כאילו ככל שהנגיטב הוא יותר ויותר חד, אז גם הצד השני מתחדד בהתאם אני חושב, ולא להפך [...] ככל ששירה תהיה יותר ויותר נשית זה לא יגרום לי להיות פחות ופחות גברי כדי להתקרב, אלא להפך, אני חושב” (רז).

בדבריו של רז נשמע לראשונה קול שונה. רז מתאר את השינויים שחלים אצלו בעקבות השינויים אצל שירה, שינויים שמהותם חיזוק זהותו הגברית הן מבחינת המראה והן מבחינה התנהגותית. ניתן ללמוד מכך על המקום של הזוגיות בזהות האישית. שינוי מגדרי במסגרת מערכת היחסים הזוגית משפיע על שני בני הזוג ומושפע ישירות משני בני הזוג. במערכות יחסים בהן השינוי המגדרי לא הוביל לפרידה ובני הזוג נשארו יחד, השינוי המגדרי למעשה הופך למשהו שבני הזוג חווים יחד במסגרת הזוגית. אמנם רק אחד מהם פיזית עובר שינוי מגדרי, אך התחושות, ההתנהגויות, המחשבות, האינטראקציה וההשלכות של השינוי משפיעים באופן ישיר ועקיף על שני בני הזוג יחד.

זהות מינית וזהות מגדרית

מבוא

אחת משאלות המחקר הינה מהי השפעת השינוי המגדרי על הזהות המינית של בנות ובני הזוג. תחילה, חשבתי ששאלת ההשפעה על הזהות המינית תהיה רלוונטית בעיקר לבנות הזוג, שכן עד עתה הן חיו במערכת יחסים לסבית ובמסגרת הקשר התמודדו עם שינוי מגדרי של בן זוגן, אשר סביר שהוליד שינוי בהגדרת הזהות שלהן. אולם, עם ההתקדמות במחקר למדתי שלא כל המרואיינים/ות הזדהו כלסביות בטרם השינוי המגדרי של בן הזוג, שכן המגדר שיוחס לבני הזוג (ברוב המקרים הזוג לפני כן יוחס חברתית למגדר הנשי) לאו דווקא תאם את ההזדהות האישית שלהם/ן. בקרב זוגות לסביות יש לעתים קרובות הבדלים מגדריים. ישנם זוגות לסביות שבהם אחת מבנות הזוג מזדהה כפאמית והשניה כבוצ', ישנם זוגות שבהם שתי בנות הזוג מזדהות כפאמיות ו/או בוציות, ישנן זוגות שלא בוחרות להזדהות בקטגוריית זהות אחת ו/או לא בוחרות

כלל להזדהות בקטגוריית זהות מלבד הזהות הלסבית, ישנם אף זוגות של נשים שבחרות לא להזדהות כלסביות, וככלל, קיים מגוון רחב של אפשרויות. העובדה שבנות הזוג שייכות לאותו מין אין פרושה שהזהות המגדרית והביטוי המגדרי שלהן דומים, כפי שעולה מניתוח הראיונות. בדרך זו למדתי שהזהות המינית עברה שינויים מכמה היבטים בקרב בנות ובני הזוג בהתאמה, ולא בהכרח רק אצל בת הזוג שלא עשתה שינוי מגדרי.

כאשר סיפרתי על המחקר גם לאנשים סטרייטים/ות וגם לאנשים להט"בים/ות, השאלות שבדרך כלל נשאלתי על ידסן היו: "איך הזוגות יכולים להמשיך להיות יחד? איך בת הזוג יכולה להמשיך להיות יחד עם בן הזוג? הרי היא לסבית ונמשכת לנשים ופתאום היא חיה עם גבר?". ראשית, שמחתי שהשאלות העידו על קבלת גבריותו של בן הזוג הטרונסגינדר. שנית, וזה דבר שחשוב להדגיש במיוחד משום שהמחקר לא עוסק באוכלוסייה זו, הרבה זוגות נפרדים בעקבות השינוי המגדרי של בן הזוג, ולכן אין זה מובן מאליו שיש זוגות שממשיכים לחיות יחד. הזוגות שנשארים יחד מתמודדים עם שינוי והסתגלות הן אצל בן הזוג והן אצל בת הזוג בכמה רבדים, פרק זה יתמקד ברבדים של הזהות המינית והזהות המגדרית. החלק של בני הזוג יתמקד בזהות המינית והזהות המגדרית יחד, כיוון שזהותם המגדרית וזהותם המינית השתנתה בעקבות השינוי המגדרי. בחלק של בנות הזוג ישנה הפרדה בין החוויות שלהן לגבי זהותן המינית בעקבות השינוי המגדרי של בן הזוג, לבין החוויות שלהן כלפי השינוי המגדרי של בן הזוג.

“להסתכל על בחורות בגוף הנוכחי זה אומר שאני לסבית ואני יודע שאני לא” —

זהות מינית וזהות מגדרית — החוויות של בני הזוג

אצל חלק מהזוגות במחקר הגדרת הזהות המינית השתנתה בעקבות השינוי המגדרי הן אצל בן הזוג הטרונסגינדר והן אצל בת הזוג. חלק מבני הזוג הטרונסגינדרים לא הזדהו כנשים וגם לא כלסביות לפני השינוי המגדרי על אף שהיו במערכות יחסים רק עם נשים. דוגמא לכך עולה בראיון עם רז שמתאר איך חש לפני השינוי המגדרי: “זה לא, כאילו, זה לא מתאים לי ((מדגיש)) להיות אישה סטרייטית וגם לא להיות אישה לסבית, אז זה לא עבד. כאילו לא היו אופציות אחרות” (רז). בהתייחס להשתתפותו בקבוצת נשים לסביות שפעלה תחת שירותי אגודת הלהט"ב הגיב רז:

“מה אני יעשה שם? מה יש לי לדבר עם נשים? מה אני יעשה בקבוצת נשים? את מבינה?”

מ': כי אתה לא מגדיר את עצמך כלסבית, או כי אתה לא מרגיש אישה שתתאים לזה?

רז: לא, כי היה ברור לי שאני בחברת נשים זה לא [...] כאילו, זה לא [...]” (רז). על אף המשיכה של רז לנשים, ועל אף שהיה בזוגיות רק עם נשים הוא לא הזדהה כלסבית וגם לא הזדהה כאישה עוד הרבה לפני השינוי המגדרי: **”[...] ותמיד רציתי להיות בן, כאילו זה היה נורא ברור לי שזה נעים לי יותר או משהו כזה” (רז).** בהתייחס לתקופה שטרם השינוי המגדרי, רז ממחיש את ההפרדה והשוני בין זהות מינית לזהות מגדרית. הוא אמנם נולד נקבה ביולוגית, שוייך למגדר הנשי וזוהה כאישה, הוא נמשך לנשים וניהל מערכות יחסים רק עם נשים, אך הוא לא הזדהה כאישה, כיוון שלא הרגיש אישה בזהותו המגדרית, על אף שמבחינת זהותו המינית הוא נמשך לנשים. כאשר בחר להזדהות כלסבית זה היה בעקבות מערכת היחסים שניהל: **”לא היתה לי זהות לסבית מנותקת מסיגל, כי לא הגדרתי את עצמי ככה אף פעם. פתאום כשנפרדנו, אמרתי אוקי, מה עושים עכשיו? (רז)”**. לאחר הפרידה מזוגתו דאז הוא לא ידע איך להגדיר את עצמו ולא יזו קבוצה להשתייך. זה היה בתקופה בה השיח על זהות מגדרית בישראל לא היה מפותח, לכן למרות שרז לא זיהה עצמו כאישה הוא עוד לא הזדהה כטרנסגינדר או חשב על שינוי מגדרי. סיבה נוספת להזדהות כלסבית היתה כדי לחסוך הסברים לסביבה: **”אף פעם לא הגדרתי את עצמי כלסבית (צוחק)”. זה היה מאד נוח, כי אתה לא תתחיל לעשות הסברה לכל אדם שאתה פוגש, אז כששואלים תגידי לסבית וגמרנו” (רז).** זוג נשים שנראות יחד ומפגינות גינוני אהבה ייתפסו באופן מיידי כזוג לסביות, גם כאשר אחת מהן נראית גברית ומרגישה עצמה כגבר. יתר על כן, כאשר מישהי שנתפסת כשייכת למגדר הנשי נשאלת על נטייתה על ידי הסביבה, יותר פשוט לה להזדהות כלסבית. הזהות הלסבית מוכרת יותר מהזהות הטרנסגינדרית בקרב החברה הרחבה ולעתים נעשה שימוש בזהות זו (ובזהויות אחרות) לצרכים פוליטיים, בכדי לעשות הסברה כללית על זהויות גאות ו/או לחסוך הסברים מורכבים בפני אנשים שלא מעורבים בשיח פנים קהילתי. בשונה מרז, ארז מתייחס בראיון להגדרת הזהות המינית שלו בקרב החברה ולכך שהוא לא נטה להגדיר את עצמו על אף מערכות היחסים שניהל עם נשים: **”לא הגדרתי את עצמי, לא [...] זאת אומרת היו אומרים לי שאני לסבי, איכשהו הייתי זורם עם זה, אבל לא, לא הייתי [...] אוהב לתייג את עצמי, אני עד היום לא אוהב לתייג את עצמי, אבל אה [...] זה השינוי שאני החלטתי שאני עושה וזהו.**

מ: מבחינת משיכה, עם מי נהגת לצאת?

ארז: עם נשים יותר” (ארז). מעבר לכך, ארז כלל לא ראה בעצמו אישה: **”מ: הגדרת את עצמך פעם כאישה?**

ארז: לא. זאת אומרת לא, אני בנאדם [...] נו, ראו בי כאישה, לא התווכחתי עם זה, לא יצרתי שום וויכוח, אבל בשנתיים האחרונות זה מאד העיק עלי, ו [...] החלטתי ש [...] אני לא שומר את

זה יותר" (ארז). על אף שהסביבה ראתה בארז אישה, ואף רוב בנות הזוג שלו התייחסו אליו כאישה, הוא לא ראה עצמו כך ולא הזדהה כאישה או כבוצ': "אני אף פעם לא הייתי מתאר [...] היו אומרים לי שאני בוצ', אבל לא הייתי מגדיר את עצמי" (ארז). בהמשך הריאיון ארז מספר על זוגיות שהיתה לו בעבר: "הייתי בזוגיות עם מישהי, הייתי בזוגיות איתה משהו כמו חמש שנים. אה [...] ו[...] שהכל עלה על שרטון, והיא הבינה, היא כבר קלטה, היא ב[...] (שקט)) משהו כמו חצי שנה אחרונה היא קלטה ש[...] משהו לא בסדר. ו[...] היא ניסתה לדבר איתי על זה, היא ניסתה להוציא ממני מידע ו[...] ממש היה קשה לה, אבל אה [...] היא החליטה שהיא לא [...] היא לא מוכנה. זאת אומרת אה [...] אז היא ניתקה איתי, זאת אומרת על הרקע הזה, במיוחד על הרקע הזה, כי היא ראתה שיש בי שוני לגמרי אחר ממה שהיא חשבה ו[...] היא אמרה לי שהיא לא יכולה לחיות עם מישהו גברי. עד היום היא קוראה לי גבר שהיא רואה אותי" (ארז). בתיאורו של ארז אודות בת זוגו לשעבר עולה הקושי שלו להיזכר ואולי אף לשתף בזה, ניתן לראות זאת דרך השתיקות, הרווחים, ההססנות שנשמעה בקולו. ארז באותה תקופה לא ידע להגיד על עצמו שהוא טרנסגינדר, ורק שנתיים לאחר מכן החל לנקוט בצעדים לשינוי מגדרי, אך הוא ידע שהוא משהו אחר וגם הבין שבת זוגו מזה חמש שנים נפרדת ממנו על הרקע הזה: "היא אמרה שהיא לא יכולה לחיות עם מישהו גברי". ארז לא הזדהה בזהות גברית או כבוצ', אך הבין שזוגתו, שהייתה האדם הקרוב אליו ביותר באותה תקופה, ראתה בו גבר או בוצ'. לעתים, נדרש תהליך ארוך ומידת מוכנות גדולה בכדי לגלות זהויות בתוך עצמנו. כשמדובר בזהות מגדרית, זהו תהליך מורכב במיוחד, שלפעמים הוא גלוי בפני הסביבה עוד לפני שהוא גלוי לאדם עצמו.

על אף שרז וארז היו במערכות יחסים עם נשים לפני השינוי המגדרי, הם לא הזדהו כנשים (רז לא הזדהה כך בינו לבין עצמו וגם לא בפני חברים/ות מהקהילה הגאה). בראיון שערכתי עם טאי, טרנסגינדר, עולה ההשפעה שיש לסביבה על הגדרת הזהות של האדם בנוגע למערכות יחסים. טאי העיד על עצמו: "ידעתי להגיד שאני לא יכול להיות לסבית, זה היה ברור לי". טאי לא העז לצאת עם נשים לפני השינוי שעבר, משום שהוא ידע כיצד זה ישליך על זהותו המינית כפי שהיא נתפסת בחברה: "כן הסתכלתי על בחורות, אבל בעיניים שלי להסתכל על בחורות, זאת אומרת בגוף הנוכחי דאז, זה אומר שאני לסבית ואני יודע שאני לא" (טאי). טאי נקט בהימנעות בכל מה שנוגע לנשים והוא מסביר זאת באופן הבא: "גברים לא עשו לי את זה, לא, אלא אם כן הם היו רוצים לשחק כדורגל, כדורסל סבבה (צוחק)) הייתי הכי מבסוט בעולם, אה [...] ונשים גם כן נמנעתי, כי מבחינתי זה היה לשקר להן באיזושהי צורה.

מ': נמנעת מלהיות איתן כי זה אמר משהו עליך אם היית נמצא איתן, על הזהות שלך?

טאי: כי זה היה אומר לי שאני משקר להן, כי אני יודע שאני לא.

מ': שאתה לא מה?

טאי: שאני לא לסבית לצורך העניין. כי אם אני מקיים קשר עם מישהי אוקי, אז ברור לי ולה ש[...]ש[...] הזהות המינית שלי היא לסבית וידעתי שאני לא, אז זאת אומרת אז אני משקר פה, אז נוסף לזה שיש לי סוד אני צריך לשקר, כאילו יש גבול לכל תעלול.

מ': זאת אומרת שהזהות המינית, ההגדרה הרווחת בחברה של הזהות המינית, הגבילה אותך?
טאי: נכון.

מ': אבל מבחינת משיכה, נאמר היה אפשר לנתק את זה והיית מוצא מישהי אחרת, המשיכה היתה [...].

טאי: היה תמיד קטע של להסתכל על בחורות, אבל ידעתי שאני רוצה להיות איתן בתור גבר ולא בתור אישה כאישה.

מ: היית מדמיין את עצמך עם נשים?

טאי: ברור, שאני כגבר. אני רוצה להיות גבר, אבל אני לא, אז בתור מה אני אבוא אליה? כאילו אני אבוא ואגיד לה אני רוצה להיות איתך בקשר, אבל [...] אני חושב 1,2,3? זה לא פייר להעמיד מישהי במצב כזה" (טאי). עבור טאי, המשמעות של להיות בקשר אינטימי עם אישה כל עוד הוא עצמו חי באופן פומבי כאישה היתה להוליך אותה שולל בנוגע לזהותו המגדרית והמינית גם יחד, ולכן הוא העדיף להימנע מלקיים מערכות יחסים וקשרים אינטימיים עם נשים.

ירון בניגוד לרוז, ארז וטאי דווקא נהג להזדהות כלסבית לפני השינוי המגדרי: "בשנים לפני כן הגדרתי את עצמי כלסבית (שקט)) הייתי בקהילה, היו לי כל מיני מערכות יחסים קצרות עם נשים" (ירון). גם מול המשפחה ירון הזדהה כלסבית: "מ': יצאת מהארון כלסבית מול המשפחה?

ירון: כן, כאילו הוציאו אותי, אמא שלי שאלה ולא הכחשתי. זה היה גם סיטואציה כזאת מתישהו, אבל אה [...] אבל בהחלט יכולתי לחיות כלסבית במשך הרבה זמן בלי לדבר על זה עם אף אחד ולא קרה כלום [...] (ירון). רוב המרואיינים הטרונסג'נדרים, למעט ירון, לא הגדירו עצמם כלסביות לפני השינוי המגדרי. ההתייחסות שלהם לזהותם המינית לאחר השינוי המגדרי מצביעה על ההשפעה של שינוי מגדרי על הזהות המינית, על אף שיש הבדל בין זהות מגדרית לזהות מינית. כאשר אדם עובר שינוי מגדרי עיקר תשומת הלב נסב לשינוי המגדרי שהוא עושה ופחות לזהותו המינית. בראיון עם ירון עלה השינוי בזהות המינית באופן הבא:

”מ’: אם מישהי מהעבודה מביאה לך שאלון שאתה צריך למלא ויש שאלה על זהותך המינית,

מה תבחר?

ירון: נראה לי שהייתי מסמן בי [ביסקסואל] [...] אני בזוגיות עם אורית וטוב לי איתה, אבל אה [...] בוא נגיד שאם המצב היה אחר ולא הייתי בזוגיות, אז לא יודע לאן הייתי פונה. לפני השינוי אמרתי שאני נמשך לנשים וזה היה המצב, אבל כאילו היום אני חושב, כאילו דרך אגב היה לי גם התנסויות קלות עם גברים לפני זה, ו[...] כאילו אני חושב שאי אפשר להשוות להיות באיזשהו סוג של קשר עם גבר בתור מי שהייתי אז לבין בתור מי שאני היום, אז נראה לי שיש פה משהו אחר שמעולם לא ניסיתי בעצם. זה כמו לקחת סטרייט שהוא בזוגיות עם אישה, אבל הוא אומר אה [...] כאילו לא יודע, יכול להיות שהייתי יכול גם למצוא את עצמי עם גבר. זה משהו שמדבר אלי. לא הייתי פוסל או אפילו הייתי רוצה לנסות” (ירון). ירון לא הזדהה כביסקסואל לפני השינוי המגדרי, אם כי היו לו התנסויות מיניות עם שני המגדרים. ואילו היום כגבר טרנסגינדר, ירון יכול להזדהות כביסקסואל, בעקבות השינוי בזהות המגדרית שלו. ניתן ללמוד מכך, על האופן בו השינוי בזהות המגדרית משפיע על הגדרת הזהות המינית.

בני הזוג במחקר מוכיחים שהזהות המינית אינה מהותנית ולא קבועה, כי אם משתנה ומושפעת מהזהות המגדרית והתחושה הפנימית, ומושפעת גם מהאופן בו החברה תופסת את האדם. יותר מכל, הזוגות שראיינתי מוכיחים עד כמה היחסים בין זהות מינית וזהות מגדרית מורכבים. בראיון עם רז, כשניסיתי להבין איך הוא מגדיר את זהותו המינית היום, לאחר השינוי המגדרי, כשהוא במערכת יחסים עם אישה, הוא המחיש את המורכבות הזאת בצורה יפה:

”מ’: אתה מרגיש שאתה סטרייט בזהות המינית?

רז: ((שקט)) אני לא יודע, כי אני לא יודע איך מרגישים סטרייטים. כאילו, ואני יודע איך אני מרגיש מכיוון שכל הזמן היתה לזה כותרת של ‘לסבית’, אני לא יכול לקחת את הרגש הזה ולקרוא לו עכשיו סטרייטי רק בגלל שעכשיו אני גם נתפס בעיני הסביבה כגבר [...] שאני את אותה משיכה מינית מרגיש כבר עכשיו, אבל אני לא יכול להגיד לך אם היא הטרנסקסואלית או הומוסקסואלית, כי זה עניין של הגדרה של איך הסביבה רואה אותך” (רז). רז מנכיח את הפער בין החוויה הפנימית לתווית החברתית. התווית החברתית שלו כאישה לסבית השתנתה לגמרי, כיוון שכיום הוא נתפס כגבר סטרייט, אך המשיכה המינית שלו לא השתנתה. האם הוא צריך להזדהות לפי התווית שהחברה מדביקה לו כיום — גבר סטרייט — רק בגלל האופן שבו הוא נתפס?

”לפני שהכרתי את ירון הגדרתי את עצמי כלסבית, אני לא יודעת איך אני מגדירה את עצמי עכשיו” — זהות מינית — החוויות של בנות הזוג

בניגוד לרוב בני הזוג, שלא הזדהו כלסביות, רוב בנות הזוג הזדהו כלסביות עוד בטרם מערכת היחסים הנוכחית עם בן זוגן, והשינוי בהגדרת הזהות בא לידי ביטוי בחקירה אישית ובאינטראקציה החברתית, בין אם בחברה הסטרייטית ובין אם בחברה הלהטב"קית. שירה, בת זוג של טרנסגינדר שהזדהתה כלסבית עוד כנערה: **”יצאתי מהארון בגיל 17 בתור לסבית”**, מדברת על השינוי בהגדרת זהותה בעקבות המפגש עם החברה והאופן בו בן זוגה נתפס לאחר המעבר: **”אז הייתי לסבית, זה חלק בלתי נפרד מהזהות שלי. הייתי עדיין עושה את זה, הבעיה היא שאז את נתקעת במצב של לפגוע בקהילה ואת זה אני לא רוצה. כאילו אם אני היום אצא מהארון בתור לסבית זה, lose-lose situation באמת, או שרז לא גבר מספיק, או שכל לסבית יכולה למצוא גבר” (שירה)**. שירה מנכיחה בדבריה את העובדה שזהותה הפנימית לא השתנתה, אלא רק זהותה הפומבית, ובכך מבטאת את הכוח שיש למחויבות הפוליטית שלה ואת השפעתה על זהותה. בדבריה היא ממחישה עד כמה הגדרת הזהות היא לא רק אישית ואוטונומית, אלא חברתית. בהמשך שירה מביאה דוגמא למישהו ממכריה שיודע שהיא לסבית, אך לא יודע שרז

טרנסג'נדר: "ידעתי שאני יכולה להגיד לו שאני לסבית בלי שהוא יטיל ספק לא בי ולא ברז. אז הוא יודע שאני לסבית הוא לא יודע על רז" (שירה). למרות ששירה הצהירה שהאדם הזה הוא ליבראלי בתפיסותיו והיא יכלה לחשוף את זהותה המינית מולו, היה לה ברור שהיא לא תחשוף את הזוגיות שלה עם טרנסג'נדר. שירה עושה אבחנה לגבי המידע שהיא חולקת, הן לגבי זהותו של רז והן לגבי זהותה שלה:

"מ': איך את מגדירה את הזהות המינית שלך?

שירה: מה זאת אומרת? אני לסבית, זה לא השתנה.

מ: זה לא השתנה?

שירה: לא. גם אם אני אפגוש מישהו שהוא להט"ב אין לי בעיה, אני ישר מסבירה אם מישהו מבפנים אין לי בעיה.

מ: וכלפי חוץ?

שירה: עדיף שלא. אם אני אגיד שאני לסבית השאלה הראשונה תהיה 'מה את עושה עם גבר?' ואז, קוגניטיבית, ככה הם עובדים, כי יש להם שתי אופציות: או שהוא לא לגמרי גבר או שאני לא לגמרי לסבית. זה מעצבן אותי, וזה מעצבן אותי. אז אני מעדיפה להשאיר את זה במקום הסטרייטי ((שקט)).

מ': ואיך את מרגישה עם זה?

שירה: שוב, לפעמים זו הקלה ולפעמים זו מועקה. לפעמים זו הקלה, כי אין לי כוח [...]" (שירה). מהדברים של שירה עולה שההזדהות הסטרייטית או לחילופין אי הזדהות כלסבית והישארות במקום הסטרייטי מקורה בכך שזה מאפשר לה להימנע מעימותים והסברים על הרקע הזה. לדבריה, "לפעמים זו מועקה ולפעמים זו הקלה, כי אין לי כוח", אין לה כוח להסביר דברים שאולי לא יובנו קוגניטיבית ויש לה הקלה שהיא לא צריכה לעשות זאת, משום שהיא ורז עוברים בתור זוג סטרייטי ואז זהותה המינית ברורה, קרי סטרייטית, ולכן אין לה צורך להסביר. הקלה זו נשמעה בדבריה של שירה גם ביחס לנראות. כאמור, כמי שיצאה מהארון כבר כנערה בת 17 והיתה אקטיביסטית הרבה שנים בקהילה הגאה, אפשר להבין את תחושת ההקלה של שירה על האפשרות להימנע מלספק הסברים ביחס לזהותה או לזוגיות שלה.

בראיון עם אורית עולה חוויה של תסכול וקושי לגבי שינוי הגדרת זהותה, "לפני שהכרתי את ירון הגדרתי את עצמי כלסבית ((שקט)). אני עושה פרצוף של לא יודעת, כי אני לא יודעת איך אני מגדירה את עצמי עכשיו" (אורית). בהמשך מוסיפה אורית: "מבחינת הזהות האישית שלי, כשהכרתי את ירון עדיין היה מאד מאד חשוב לי להגדיר את עצמי כלסבית לאור כל התהליכים

והשינויים של ירון". בדומה לשירה, גם אורית הגדירה עצמה כלסבית לפני שהיא הכירה את ירון, ובתחילת תהליך השינוי של ירון היה חשוב לאורית לשמר את זהותה הלסבית, ולהגדיר את עצמה כלסבית. עם התקדמות השינוי של ירון והשינויים שחלו בזוגיות שלהם, בעיקר המעבר מנראות לסבית לנראות סטרייטית, דברים השתנו גם אצל אורית: "ברגע שאני קיבלתי את זה אז קיבלתי את זה, משהו, אני לא יכולה להסביר מה, אבל משהו השתנה בי. בתפיסה שלי" (אורית). בהתאם לזאת, גם הגדרת הזהות של אורית השתנתה, במיוחד בחברה הכללית: מ' : איך את מגדירה את עצמך היום?

אורית: קווירית ((צוחקת)). אם אני חייבת הגדרה אני אשתמש בקווירית. זה תלוי, ממש תלוי למי אני מציגה את עצמי, אני חושבת שאני לא [...] מגדי [...] לא [...] לא משתייכת כבר לזהות אחת. אם אני צריכה זה, אז אני יכולה להשתמש בתוך הקהילה אני יכולה, אני יכולה, אני אשתמש בלסבית הרבה פעמים, בתוך הקהילה הקווירית אני אשתמש בלסבית הרבה פעמים. אה [...] בכל השאר אני אשתמש או בפמיניסטית או בקווירית" (אורית). ולמרות שאורית, בניגוד לשירה, מגדירה את עצמה לסבית בקרב הקהילה הגאה ומגדירה עצמה קווירית בחברה הכללית, וכך למעשה משמרת את הזהות הגאה בהגדרת זהותה, היא עדיין מרגישה געגוע לזהות הלסבית: "הלסביות היא חסרה, אין אפס. יש משהו מאד נחמד בז [...] מה זה נחמד, זאת זהות שגיבשתי לעצמי שנים והיא נעלמה לי" (אורית). וזאת משום שהזהות הקווירית לא מגדירה אותה במדויק ובאופן שלם כמו שהזהות הלסבית היתה עבורה:

"מ: וכשאימצת את הזהות הקווירית הרגשת 'בבית'?"

אורית: אה [...] לא ב%100, זה יותר מחדל כזה, כדי למצוא איזה משהו שמאזן כל מיני חלקים. הקוויריות היא סוג של ברירת מחדל. אני מוצאת את עצמי הרבה יותר בקלות בלי הגדרות היום. אם מישהו צריך הגדרה אז אני אתן לו את ההגדרה שמתאימה לי לתת לו ו [...] לא [...] לא מגדירה את עצמי גם כמשהו שגם ישמש את הקהילה שלי, מה שהלסביות היתה פעם.

מ: את מתגעגעת ללסביות?

אורית: היום כבר לא, אז הרבה כן, ממש. היה לי ממש עצוב, הייתי ממש כאילו לסבית שיוצאת, שמוכרת וזה" (אורית). על אף שאורית וירון מנהלים זוגיות טובה ויציבה, ולמרות שאורית עברה עם ירון את תהליך השינוי המגדרי שלו ללא הסתייגות, והדבר לא הוביל לפרידה ביניהם, השינוי המגדרי כן גבה מחיר ואילץ את שניהם להקריב חלקים מזהותם למען מערכת היחסים שלהם. במקרה של אורית מדובר בזהות המינית ובקהילה שלה. אורית איבדה את זהות המינית, זהות

שהגדירה רבדים רבים באופייה, בחייה, בעברה, זהות שהיתה חלק בלתי נפרד ממנה, וכיום על אף שאימצה זהות שקרובה לאורח חייה היא אינה מרגישה בבית. חיזוק לזה עולה גם בדברים הבאים: "[...] היה לי זהות לסבית והיא היתה ממש ברורה, ופתאום אני כבר לא. (שקט)) אז התאבלתי, עברתי, עשיתי את חמשת השלבים (צוחקת)) וויתרתי על הלסביות הארז-קורית שהיתה לי, אבל אני מרגישה שזה היה אבידה מאד, מאד רצינית בשבילי. ממש. היה לי כמה חודשים שממש כל מה שהסתובבתי זה מי אני? מה אני? איך אני מגדירה את עצמי? איפה אני? אני שייכת לקהילה אני לא שייכת לקהילה?" (אורית). למרות שלא היא זו שעשתה את השינוי, אורית נאלצת להתמודד עם שינוי בזהות הלסבית שלה שהיתה ברורה ומגובשת, שינוי שהתחולל בעל כורחה ונגרם כתוצאה מהשינוי שבן זוגה האהוב עבר. אורית משתמשת במונחים של אבל, היא מרגישה שנאלצה לעבור את חמשת השלבים של האבל על מחיקת זהותה המגובשת ולהתמודד עם בלבול עמוק וחוסר ידיעה לגבי הזהות שלה.

בניגוד לשירה ולאורית, אצל נטלי לא היה שינוי בהגדרת זהותה המינית. לפני שהיתה במערכת יחסים עם טרנסג'נדר נטלי הזדהתה כלסבית: "ידעתי שאני לסבית, ידעתי שאני לסבית. הדבר הכי טוב שקרה לי זה להודות בזה שאני לסבית" (נטלי). וגם תוך כדי השינוי המגדרי של בן זוגה היא המשיכה להזדהות כלסבית: "פניתי אליו בזכר וניהלנו זוגיות לגמרי, אה, לגמרי נורמטיבית. שבו הוא זכר אני נקבה ולגמרי הגענו [היינו] אוקי עם זה, למרות שאני לסבית זה לא הפריע, זה לא היה שום ערעור לנטייה שלי, ידעתי שאני לסבית וזה לא משנה, זה לא ישנה את הנטייה המינית שלי אני פשוט מאוהבת בו, הוא זכר משופר, זכר עם גוף של נקבה זה בסדר (צוחקת)) זה אחרת [...] וזה לא היה מפריע לי, זה לא היה מערער את הנטייה המינית שלי, אני עדיין הייתי מגדירה את עצמי כלסבית, וזה לא היה מפריע לי שהוא גבר" (נטלי). נטלי הרגישה בנוח להמשיך להזדהות כלסבית, על אף שבן זוגה עבר כגבר בספרה הציבורית. נטלי מתארת שבן זוגה חשש שהשינוי המגדרי שלו יגרום לה להיפרד ממנו, בגלל שהיא מזדהה כלסבית: "הוא נורא נורא חשש, מאד חשש שאחרי השינוי אני אעזוב, והוא נורא נורא הרגיש לא בנוח, למרות שאין סיבה, כי דיברנו על זה שאני לסבית נכון, אבל לא היה סיבה בכלל לחשוב ככה, אני לא אתחיל להרגיש שאני לא אמשך אליו, אני פחות ארצה אותו, לא היה סיבה. הוא הרגיש מאוים" (נטלי).

ויחד עם זאת, נטלי לא הרגישה שהשינוי המגדרי שלו מאיים על הגדרת זהותה הלסבית, והיא מסבירה מדוע היה לה נוח וטבעי להמשיך להזדהות כלסבית: "אני מאד יודעת, אני יודעת מי אני, אני יודעת שאני לסבית וזה לא ישתנה. אין לי בעיה שיראו אותי בתור סטרייטית, אין לי בעיה שיראו אותי בתור נשואה לגבר ולא עם אישה, אני יודעת שאני לסבית, לי זה לא יוצר בעיה בראש, למי שיש בעיה עם זה אני מבינה שזה לא קשור אלי. זה לא בגללי, זה לא קשור אלי"

(נטלי). עבור נטלי, הזהות המגדרית של בן זוגה לא איימה על הזהות שלה, והיא גם לא חששה שהזהות המינית שלה תאיים על הזהות המגדרית של בן זוגה.

בהמשך הראיון נטלי מעלה שאלה מעניינת בנוגע להגדרת הזהות: "יש הרבה סטרייטיות שהן עם אישה, אז למה לסבית לא יכולה להיות עם גבר? (צוחקת)). יש הרבה סטרייטיות שיוצרות קשר עם נשים, בשביל להתנסות, בשביל להבין מה זה, אפילו זוגיות ארוכה. אמ [...] יש לי שתי חברות שהן זוג, אחת מהן לסבית מוצהרת, שנייה סטרייטית מוצהרת והיא מוצהרת כסטרייטית, והיא נשואה לאישה כבר שנה חמישית, והיא אומרת שאם היא לא היתה איתה היא היתה עם גבר. וזה גם בסדר, וכששואלים אותה את לסבית, את בי, את סטרייטית? היא אומרת שהיא לגמרי סטרייטית וזה ההגדרה שלה, זאת אומרת היא מוגדרת כסטרייטית, היא יודעת שהיא בזוגיות עם אישה, היא יודעת שהיא רוצה איתה ילד והיא לא בארון עצמי זה לא שהיא בארון בהכחשה היא לא בהכחשה, כי כולם יודעים שהיא עם אישה. היא פשוט יודעת שאם היא לא תהיה איתה היא תהיה עם גבר. אז גם אני, אני לסבית עם גבר בזוגיות לטווח ארוך" (נטלי).

בשונה מאורית, שירה ונטלי שניהלו מערכות יחסים רק עם נשים, לפני השינוי המגדרי של בן זוגן, והזדהו כלסביות בעבר, איילת הזדהתה כסטרייטית וניהלה מערכות יחסים עם גברים. היא הכירה את טאי לפני השינוי המגדרי ועברה איתו את כל התהליך. מערכת היחסים שלהם לא היתה מובנת מאליה ועברה עליות ומורדות. עבור איילת הסוגיה הבעייתית היתה בעיקר נושא הזהות המינית שלה, משום שהיא מעולם לא היתה עם אישה, ולמרות שטאי אף פעם לא הזדהה כאישה, לפני השינוי המגדרי הוא עבר כאישה, ואיילת היתה צריכה להתמודד עם זה: "איך הגעתי בכלל למקום הזה שאני [...] נמצאת עם אישה שאומרת שהיא גבר שכאילו מה [...] היו המון שאלות ששאלתי את עצמי, הרגשתי הרבה מאד תסכול, המון אמירות שאמרתי לו של [...] אין מצב שאני חיה כל החיים שלי בלי זין, אין מצב! לא, באמת! אמיתי" (איילת). איילת העלתה גם את הקושי ביחסים האינטימיים: "היה לי נורא בלבול, כי אם במשך היום הצלחתי לפנות אליו כטאי, פתאום כשהיינו במיטה ואני עם גוף של אישה התחלתי לפנות אליו בנקבה, לא הסתדר לי לפנות כזכר כשהגוף שאני מתייחסת הוא גוף של נקבה. היה מאתגר" (איילת). אם בנות הזוג האחרות במחקר היו צריכות להתמודד, בין היתר, עם השינוי ביחסים האינטימיים במסגרת השינוי המגדרי של בן זוגן מאישה לגבר, איילת היתה צריכה להתמודד עם המצב שקדם לשינוי המגדרי של טאי, קרי להיות עם אדם שמזדהה כגבר עם גוף נקבי. למעשה, בתחילת מערכת היחסים עם טאי איילת היתה צריכה להתרגל למשהו שבנות הזוג נאלצו להיפרד ממנו לאחר השינוי המגדרי של בן זוגן; לעומת זאת, לאחר השינוי המגדרי של טאי איילת התרגלה

למצב החדש די בקלות, משום שבעברה היתה במערכות יחסים עם גברים. עבור איילת, הקבלה של מערכת היחסים עם טאי לא באה בעקבות השינוי המגדרי שלו, אלא בעקבות החלטה שקיבלה עם עצמה: "הדברים הסתדרו בראש, היה לי ברור שאוקי, אני עושה פה בחירה מאד מאד מושכלת, אה [...] כל התגובות האנטי שקיבלתי מהסביבה היו בתוך המקום של הבלבול שלי, שאני כן רוצה לא רוצה, כן יכולה להיות בכזה קשר, לא יכולה להיות בכזה קשר, אה [...] וברגע שהתקבלה החלטה שזה מה שאני רוצה ועם זה אני הולכת ומלווה אותו לאורך התהליך ולאורך כל מה שהוא צריך, אז הכל התיישב פתאום במקום" (איילת). מעבר להתמודדות האישית שאיילת עברה, בדומה לשאר בנות הזוג המשתתפות במחקר, גם לה היתה התמודדות עם הסביבה בנוגע להגדרת זהותה. איילת מעולם לא הזדהתה כלסבית, אלא כסטרייטית לפני ואחרי ההיכרות עם טאי, ויחד עם זאת היא נאלצה להתמודד עם זהות לסבית ש"הולבשה" עליה על ידי הסביבה. היא וטאי חיו במושב, בתוך סביבה שמרנית וסגורה שתפסה אותם כלסביות: "[...] בחוץ היה את האנשים במושב שהתחילו לדבר על זה שאני לסבית או מה פתאום אני מביאה כזה דבר הביתה [...] היו בקטע של נכון זה בת, אבל זה בעצם בן, וזה טאי, ואנשים במושב לא הצליחו להבין את זה, לא [...] לא [...] זה היה too much בשבילם [...] היתה איזה מישהי שאפילו הגדילה לעשות ואמרה לי זה מה שאת בוחרת זה זכותך, אבל תצאי עם זה החוצה מהמושב, מה פתאום אנחנו צריכים אה [...] לסבול כזה דבר פה בתוך החברה שלנו. היו תגובות מאד לא פשוטות" (איילת). ניתן לומר שהתגובות שאיילת התמודדה איתן והחוויות שאיתן התמודדה מנוגדות לחוויות של שאר בנות הזוג. בנות הזוג האחרות נאלצו להתמודד עם שינוי בהגדרת זהותן מלסבית לסטרייטית (שירה ואורית), כיוון שהן עוברות כיום כסטרייטיות משום שהן חיות עם בני זוג שעוברים כגברים, ואילו איילת נאלצה להתמודד עם שינוי בהגדרת זהותה בעיני החברה מסטרייטית ללסבית, כיוון שלפני השינוי המגדרי של טאי, החברה תפסה אותם כזוג לסביות, ואיילת התמודדה לראשונה עם העובדה שהיא מזוהה בזהות שהיא לא מכירה ולא בוחרת להזדהות בה. על אף היפוך הזהויות (שינוי מלסבית לסטרייטית ומסטרייטית ללסבית), מדובר בחוויות דומות שכל בנות הזוג שותפות להן: חוויות של שינוי בהגדרת הזהות המינית הן באופן אישי והן באופן חברתי, חוויות של בלבול, געגוע, השלמה וקבלה של הזהות שהיתה והזהות החדשה, הן כלפי פנים והן כלפי חוץ.

בנוסף, ניתן ללמוד על המניעים שלהן לבחור להזדהות כך או אחרת. לעתים הגדרת הזהות הפומבית נובעת מהצורך להגן על הזהות של בן הזוג ועל הקהילה הגאה (שירה); לעתים הגדרת הזהות משתנה בעקבות שינויים שחלים אצל בת הזוג כתוצאה מהשינוי המגדרי של בן הזוג

(אורית); ולעתים השינוי המגדרי של בן הזוג לא משפיע על הגדרת הזהות של בת הזוג (נטלי ואיילת).

”נמשכתי למהו מסוים ולא ידעתי מה אני אקבל בסוף” : שינוי מגדרי —

החוויות של בנות הזוג

בתחילת מערכת היחסים הזוגית, בני הזוג השתייכו חברתית לאותו מגדר, אף על פי שרוב בני הזוג שעשו את השינוי המגדרי לא הזדהו כנשים ו/או לא הרגישו בנוח שחברתית הם זהו כנשים לסביות. חלק לא הזדהו כנשים רק במסגרת הקהילה הגאה, חלק לא הזדהו כנשים בחברה הכללית ובחברה הגאה, וחלק הזדהו כנשים במערכות יחסים קודמות שניהלו עם נשים. בקרב הזוגות שהשתתפו במחקר, כל בני הזוג שעשו שינוי מגדרי נראו, וחלקם אף הזדהו, כבוציות לפני השינוי המגדרי כלומר המראה שלהם היה גברי: שיער קצר, לבוש והליכה גבריים, חלקם דיברו על עצמם בלשון זכר לפרקים, וההתנהגות שלהם היתה בעלת סממנים גבריים. לכן, בנות הזוג ידעו בתחילת מערכת היחסים, עוד לפני שנושא השינוי המגדרי דובר ביניהם, שהן חיות עם בת זוג שאינה נשית במיוחד ולפעמים אף עוברת כגברית. ידיעה זו של בנות הזוג שירתה אותן בהמשך בהסתגלותן לשינוי במערכת היחסים.

כאמור, שינוי מגדרי במסגרת מערכת יחסים לסבית (גם אם בת הזוג שעושה את השינוי היא בוצ', כלומר הפרפורמנס שלה גברי והיא לא מזדהה כלסבית למרות שהיא במערכת יחסים עם אישה) עלול להוביל לריחוק בקשר ואף לפרידה. נשים רבות נמשכות לבוציות ומעוניינות בהן כבנות זוג, אך לא מוכנות להיות במערכת יחסים זוגית עם טרנסגינדר (Devor, 1997). על אף שברצף הטרנסגינדר יש קרבה מסוימת בין בוציות לטרנסגינדרים FTM, עדיין מדובר בשתי זהויות שונות עם הבדלים ביניהן הן אישיותיים והן חברתיים. לא כל בוצ' תהפוך לטרנסגינדר ולא כל טרנסגינדר הזדהה לפני השינוי המגדרי כבוצ'.

בנות הזוג שלא עשו את השינוי מדווחות על רצף של תגובות וחוויות הכולל רמזים מטרימים לשינוי המגדרי שבני זוגן יהיו עתידים לעשות במסגרת מערכת היחסים. אף אחת מבנות הזוג (למעט איילת שהבינה לאיזה כיוון טאי הולך מיד בתחילת ההיכרות ביניהם/ן) לא ידעה בוודאות בתחילת מערכת היחסים שבת זוגה תעשה שינוי מגדרי, אף על פי שהן תפסו אותן כבנות זוג לא נשיות במיוחד. יש הבדל משמעותי בין בת זוג לא נשית לבין בן זוג טרנסגינדר. עם זאת, חלק מבנות הזוג הרגישו שבן זוגן עובר שינוי עוד לפני שבן הזוג אמר זאת מפורשות, והן לא מתארות זאת באופן מבהיל או מרתיע, ולכן התאפשר להן לתמוך ולסייע לבן זוגן. ניתן לראות את החוויות והתגובות של בנות הזוג לשינוי המגדרי של בני הזוג כנעות על רצף החל מתשומת הלב לכך שבן זוגן הוא לא בוצ' כמו שחשבו בהתחלה, אלא יותר קרוב לטרנסגינדר, תוך חיזוק ועידוד גבריותו המתהווה, וכלה בתגובות בשיחות ביניהם ועם הסביבה על הצעדים הממשיים לביצוע השינוי המגדרי.

שירה לדוגמא מתארת שהבחינה שרז לא אישה תוך כדי ההתקרבות בקשר: **"ככל שהתקרבו יותר, שהמערכת יחסים התהדקה יותר, הרגשתי שהוא ((שקט)) שזה יותר ויותר אה...]] לא בדיוק אישה ((שקט))" (שירה). בדומה לשירה, נטלי גם הבחינה ש"ארז משהו שהוא אחר" (נטלי), ויותר משהבחינה היא הרגישה שהיא: **"מגלה בה משהו אחר"**, ממש כמו סוד חבוי שחשפה עד ששאלה אותה ישירות: **"את מרגישה בן?" (נטלי)**. שירה ונטלי מבטאות בדבריהן את האבחנות והתחושות שלהן לגבי השינוי אצל בני זוגן עוד לפני שהאחרונים אמרו זאת מפורשות. שתיהן הרגישו זאת במסגרת מערכת היחסים, כשזו החלה להתהדק. שתיהן תפסו את בני זוגן כבוצ' בטרם האבחנה שהוא לא אישה, הן שמו לב לשינוי, לסממנים הגבריים, למראה הגברי שהלך והתחדד, לדיבור בלשון זכר: **"שמתי לב שאם אני מדברת אליו בלשון זכר הוא מאד מרוצה מזה [...]" (שירה)**. **"אני מגלה בה משהו שהוא [...]] היא לא בדיוק אה [...]] משהו שהוא אחר, אני מגלה בה משהו אחר [...]" (נטלי)**. לעומתן, אורית תפסה את ירון כאישה: **"תפסתי אותו כאישה מבחינת הזהות" (אורית)**. ונעשתה מודעת לשינוי, שהיה אז בגדר מחשבות, ישירות מפי בן זוגה עוד בטרם נהפכו לזוג: **"במהלך כל השיחות שלנו, דיברנו הרבה זמן, היינו בקשר נראה לי איזה שלושה חודשים לפני ממש שהתחלנו [...]] לְמַמְשׁוּן [...]] הוא גם אמר לי שיש לו מחשבות טרנסיות" (אורית)**.**

אם נמקם את התגובות של בנות הזוג על פני רצף, הרי שהתגובה של איילת ממוקמת בקצה אחד של הרצף. כאמור, שירה ונטלי הבחינו בשינויים המתהווים אצל בני זוגן, אורית שמעה זאת ישירות מירון ואילו איילת, כלל לא הזדהתה כלסבית ומעולם לא היתה במערכת יחסים עם אישה, ולכן קודם היתה צריכה להתרגל לרעיון שהיא, כאישה סטרייטית שהיתה בזוגיות רק עם

גברים ונמשכה רק לגברים, נמצאת בזוגיות עם נקבה ביולוגית (טאי מעולם לא הזדהה כאישה) שמשויכת חברתית למגדר הנשי. כלומר, איילת למעשה עברה תהליך הפוך לזה של שאר בנות הזוג, כיוון שהן היו רגילות להיות בזוגיות עם נשים ונמשכו לנשים, ולאחר מכן קיבלו והתרגלו, בדרכים שונות, לכך שהן חיות בזוגיות עם גבר טרנסגינדר; ואילו איילת היתה צריכה להתרגל לכך שהיא לא בזוגיות עם גבר: "איך הגעתי בכלל למקום הזה שאני נמצאת עם אישה שאומרת שהיא גבר שכאילו מה?!?" (איילת).

לאחר התגובות השונות של בנות הזוג לידיעה שבן זוגן הוא לא אישה, אלא יותר טרנסגינדר, היו פעולות שבנות הזוג עשו לעתים עוד לפני שבן הזוג הצהיר מפורשות על רצונו לחיות כגבר. שירה שמה לב שרז אוהב סממנים גבריים, ולכן החליטה לתת לזה מקום מצידה, לפרגן לו על כך ואף ליזום דברים שמחזקים את גבריותו המתהווה: "הבאתי לו מתנה תחתונים של גברים. שימח ((מדגישה)) אותו מאד. לבוש גברי אה [...]. שמת לי לב שאם אני מדברת אליו, שאם אני מדברת אליו בלשון זכר, ככה בבית, בשקט בינינו, דיבור בלשון זכר הוא מאד מרוצה מזה. אפילו הגיע למצבים של כשהייתי מדברת אליו בבית בלשון זכר ואז אם במקרה הייתי מדברת אליו בנקבה הוא היה אומר 'למה את מדברת אלי בבת?'" (שירה).

נטלי מדווחת שתמכה בארז הרבה בצעדים הראשונים שלו בשינוי המגדרי: "הבאתי לו המון המון תמיכה ואחרי זה כולם פנו אליו כארז, והסביבה פנתה אליו כארז" (נטלי). יתרה מזאת, נטלי דאגה לחזק את ארז במרחב הציבורי: "... והייתי מחזיקה לו את היד ואומרת לו 'כל הכבוד'. ו[...] המוכרת בסופר, היינו הולכים לעשות קניות, אז מישהי אמרה 'בנות, מה להביא לכן?', 'אה שליחה אנחנו לא בנות, זה בן ובת', הייתי מ מחזיקה לו את היד ואומרת 'זה בן ובת'" (מחייכת) (נטלי).

החשיפה של הזוג במרחב הציבורי והאופן בו הזוג עובר בחברה משפיעים על התחושות הפנימיות של בני הזוג ביחד ובנפרד. כשבן זוג עושה שינוי מגדרי ועובר בחברה כגבר זה גורם לו לתחושות טובות, מחזק את בטחונו העצמי ומשפיע על רווחתו הנפשית. בצעדים הראשונים של השינוי המגדרי בני הזוג חווים מנעד של תגובות מהסביבה, החל בתגובות של ניסיון לפענח מי עומד מולם — גבר או אישה? וכלה במבטים נוקבים, הערות פוגעניות והתעלמות מוחלטת. כאשר בת הזוג מקבלת את השינוי המגדרי של בן זוגה והיא מגויסת לתהליך שכאמור משפיע על שניהם, היא עשויה לגרום לתקופה הראשונית והקשה לרוב להיות מרוככת ואפשרית יותר. תגובותיה של נטלי כלפי המוכרת עשויות לסייע לתחושת הביטחון של ארז. יתכן שבשלב מוקדם זה של השינוי, ארז לא היה מעז להגיב כך למישהי ברחוב בגלל בוש ומבוכה, ולכן הימצאותה של בת זוג עשויה

להקל רבות בשלבים אלה, כיוון שהיא משדרת ביטחון ומרשה לעצמה לבטא דברים שלעתיים לבן הזוג קשה מדי לבטא.

בתגובה של אורית נשמעים החששות שעלולים להופיע בדבר הידיעה שכן זוגך עתיד לעשות שינוי מגדרי. שינוי מגדרי כרוך בשינויים פיזיים רבים. המחשבה על האופן בו שינויים אלה ישנו את המראה של בן הזוג, והפחד שאולי דבר חשוב ובסיסי כמו משיכה עלול להשתנות ואף להתפוגג מעלים שאלות רבות ומחשבות על מה שצפוי לקרות: "ההורמונים היה לי השלב המפחיד, היה לי ממש אה פחד מההורמונים. אני זוכרת שבהתחלה כל הזמן אמרתי לו [...] 'אה [...] אתה יכול להתחיל לנסות, אבל אה [...] אבל אם אני לא יאהב את זה אז אה נפסיק. אם אה [...] אם השערות יגעילו אותי אז אה נפסיק'.

מ': ממה חששת?

אורית: מהמראה. זה שינוי שלא ידעתי לאן אני הולכת. ונמשכתי למשהו מסוים ולא ידעתי מה מה אני אקבל בסוף [...] לי היה המון חששות בהתחלה של אם אני יאהב או לא יאהב את כל השינויים הפיזיים. זה היה עיקר החששות שלי" (אורית).

בדיווח של איילת עולה הקושי שבבלבול, שכן היה לה קשה להתייחס למי שמולה כגבר בעוד שיש לו גוף נשי. הבלבול של איילת נובע מההנחות המוקדמות, הרווחות ואף הסטריאוטיפיות שיש לנו לגבי הנראות של גבר ואישה בחברה שלנו ומעיד עד כמה הן משפיעות על ההתייחסות והקבלה/אי קבלה של מי שמבקש להגדיר עצמו אחרת ממה שנראה לנו: " [...] לא הסתדר לי לפנות כזכר כשהגוף שאני מתייחסת הוא גוף של נקבה [...] תשמעי הוא היה עם תספורת קצרה, לא קצוצה כמו היום, אבל הוא היה עם תספורת קצרה [...] אבל אני לא הרגשתי עם זה בנוח, לקח לי המון זמן עד שהגעתי לשלב שמה שאני מרגישה בפנים זה גם מה שאני מסוגלת להוציא החוצה. המון זמן. במושגים שלי המון זמן, מה זה מבחינתי המון זמן" (איילת).

מהדברים של איילת עולה שהנושא המרכזי הוא הזמן. איילת חוזרת על מילה זו מספר פעמים הן בקטעים אלה והן בראיון ככלל, וניכר שהזמן מסייע להסתגלות ולהתרגלות. איילת מדווחת שהיה עליה להרגיש מבפנים את מה שהיא תבטא החוצה, כלומר היה עליה לקבל באופן פנימי ואישי את העובדה שהיא חיה עם גבר טרנסגינדר ולא גבר ביולוגי, ולאחר שהשלימה עם זה היא יכלה לקבל את טאי כמו שהוא גם אם הוא לא עבר לגמרי כגבר. הקבלה של איילת מעידה על כך שהשלמות הפנימית והקבלה של הדברים איתם מתמודדים עשויה להקל והיא תורמת ואף מאפשרת את המשכו של הקשר הזוגי.

למרות ששינוי מגדרי הוא אינדיבידואלי, כאשר הוא מתרחש במסגרת מערכת יחסים זוגית הוא משפיע על שני בני הזוג. פעולותיהן של בנות הזוג חיזקו את השינוי המגדרי של בן הזוג ותרמו

ליצירת תשתית בטוחה עבור בן הזוג לבטא את רצונו בשינוי. שינוי מגדרי הינו תהליך מורכב וארוך ומגולמים בו רגשות רבים : כאב, תסכול, לחץ, שמחה, הגשמה, לידה מחדש, התרגשות והתרגלות. כאשר השינוי מתרחש במסגרת מערכת היחסים הוא עשוי להשפיע עליה לטובה בכך שהזוג חווה ומתמודד עם אתגר שמשפיע על כל מערכת היחסים, וצולח אותו. מעבר להתמודדות בתוך מערכת היחסים, בספרה הביתית, ישנה התמודדות נרחבת עם החברה בספרה הציבורית, וניכר שהתמודדויות אלה מחזקות את מערכת היחסים ואת תחושת הביחד.

קהילה

מבוא

בממצאים העוסקים בנושא הקהילה, בדומה לממצאים העוסקים בנראות ובוהות מינית, עולה ההבדל בחוויות בקרב הזוגות. קיימות חוויות דומות בקרב בני הזוג ובנות הזוג, אך השוני הוא בקיומה של קבוצת השתייכות והוא למעשה ההבדל המשמעותי בין בני ובנות הזוג. בני הזוג הטרנסגינדרים במחקר אמנם נאלצו ברוב המקרים לנטוש את הקהילה הלסבית, שכבר לא מהווה מענה זהותי עבורם, אך הם מצאו די בקלות קהילה אחרת — הקהילה הטרנסגינדרית, אשר היוותה בית זהותי עבורם ונתנה להם מקום. בדרך זו לבני הזוג יש קהילה – אמנם קהילה אחת הוחלפה באחרת, אך יש להם קבוצת השתייכות, והם לא חווים מצב של ניתוק מהקהילה הגאה, שמהווה בהרבה מן המקרים בית ליטראלי ומטאפורי לאנשים להטי"בקים/ות. לעומתם, בנות הזוג בחלק גדול מהמקרים לא הרגישו שייכות לקהילה הלסבית ו/או נדחו על ידה לאחר השינוי המגדרי של בן הזוג, בטענה שאין להן מקום בקהילה זו כיוון שהן לא בזוגיות עם אישה. לבנות הזוג של טרנסגינדרים אין קהילה אחרת ואין קבוצת השתייכות. פרק זה יתמקד בחוויות של בנות הזוג ובני הזוג ובהבדלים ביניהם/ן בנוגע לקהילה הגאה.

“למה אני לסבית אם אני יכולה להיות עם גבר?”: שייכות לקהילה — החוויות של בנות

הזוג

לפני השינוי המגדרי רוב הזוגות השתייכו לקהילה הלסבית, אשר היוותה עבורם מענה זהותי- חברתי, ולאחר השינוי המגדרי של בן הזוג הטרוסג'נדר בת הזוג הלסבית לא תמיד מרגישה שייכת לקהילה הלסבית, אשר לא מספקת את צרכיה החדשים בעקבות השינוי בזוגיות שלה. יתרה מכך, לעתים הקהילה הלסבית דוחה את בת הזוג כיוון שהיא נמצאת בזוגיות עם גבר טרוסג'נדר שכבר לא שייך לקהילה הלסבית. במקרים בהם הקהילה הלסבית ממשיכה לקבל את הזוג, בני הזוג עצמם לא תמיד ממשיכים להרגיש שייכים אליה. הזוג עשוי להרגיש נוח יותר בקהילה הטרוסג'נדרית, אך גם קהילה זו לא מעניקה מסגרת חברתית מותאמת לבת הזוג הלסבית. כתוצאה מכך, עולה שלזוגות אלה, שמהווים מיעוט הן בחברה הכללית והן בקהילה הגאה, אין מסגרות חברתיות המתאימות להם כזוג. במחקר של ג'וסלין-רואר ווילר (Joslin-Roher & Wheeler, 2009), ארבע מרואיינות המזדהות כלסביות, ביסקסואליות וקוויריות תיארו שהן חוו עוינות מצד לסביות שלא תמכו בזהות הטרוסג'נדרית של בן זוגן מסיבות פוליטיות ו/או הרגישו שהנחקרות מתפשרות על זהותן הלסבית/ביסקסואלית/קווירית בבחירתן לחיות בזוגיות עם טרוסג'נדר. העוינות שבנות זוג אלה תיארו עולה גם בראיונות שערכתי עם בנות הזוג במחקר, כפי שמתארת נטלי:

“מ': איך החברות שלך בקהילה הלסבית הגיבו לשינוי המגדרי של בן זוגך?

נטלי: זהו, אחת הגיבה בצורה מאד קיצונית, 'למה צריך טרנס אם אפשר להיות עם גבר?' 'למה אני בכלל עם טרנס, מה חסר בנות?' (צוחקת)) 'למה בכלל הוא צריך להיות גבר, איזה בזבוז של אישה'. המון המון תגובות [...] להתמודד עם טרוספוביה²² ועם הומופוביה כלפי חוץ אפשר, אבל

²² על משקל הומופוביה.

כשזה מגיע ממקום שבו את אמורה להרגיש בנוח, שזה קהילה להט"בית, זה משהו שמבחינתי אני לא אסבול.

מ': ואת גם הפסדת חברות על הרקע הזה?

נטלי: בטח. יש קושי לקבל, יש טרנספוביה, אני לא אומרת שלא. והיתה להן גם ביקורת עלי: 'אז למה אני לסבית אם אני יכולה להיות עם גבר?' 'אז איפה בדיוק אני לסבית?' 'איזה נטייה מינית יש לי?' (נטלי).

נטלי מתארת מפורשות שהיא הפסידה חברות כיוון שבן זוגה עבר שינוי מגדרי. נטלי למעשה הרגישה שהיא חווה טרנספוביה בתוך הקהילה הלסבית, והיא לא ציפתה לזה, כיוון שהיא לא חשבה שתחווה זאת בתוך הקהילה שלה. נראה שנטלי רואה בקהילה הלסבית מקום שאמור לסייע לה, להוות מקור תמיכה ויותר מכל לקבל אותה כמו שהיא. חיזוק לתפיסה זו עולה מכך שנטלי יכולה להבין ולהכיל טרנספוביה והומופוביה מחוץ לקהילה, אך מתקשה לעשות זאת כשזה מגיע מהקהילה עצמה: "אני כן אוכל להיות עם המון הסבר והבנה ותמיכה וסבלנות כלפי טרנספובים והומופובים מבחוץ, אני לא אפסול חבר על זה שהוא הומופוב או טרנספוב כל עוד הוא לא יודע, אני כן אנסה להסביר, אבל אני בהחלט אפסול חברה שהיא באה מקהילה שהיא לסבית על רקע טרנספוביה" (נטלי).

בדומה לנטלי, גם אורית מתארת תגובות דומות מצד חברותיה בקהילה הלסבית: "בתחילת דרכי אני הפסקתי קשרים עם הרבה מהחברות הלסביות שלי [...], כי 'מה, אז את יוצאת עכשיו עם בן? אבל הוא לא באמת בן, אבל הוא כן בן [...]' הרבה, הרבה אמירות טרנספוביות שהיה לי מאד מאד קשה איתם. אה, אני חושבת שגם היה ריחוק טבעי, כי פתאום לירון לא נוח לבוא למסיבות שהם לנשים בלבד, ולמקומות האלה, וחיפשנו את המקומות ששינו יכולים להגיע אליהם שזה יותר המסיבות ה [...]. קוויירות, המסיבות לקהילה, הקהילה שלי היום ((צוחקת))" (אורית). ובניגוד לנטלי, אורית מעלה גם את הקושי שחווה בן זוגה, ירון, במרחבים לסביים לאחר השינוי המגדרי. יתרה מזאת, אורית מתארת את תחושת הספק ואף הזלזול שחברותיה הפגינו בנוגע לגבריותו של ירון. בהמשך היא קושרת זאת להפתעה שהיא חוותה אל מול הרגשות שחברותיה ביטאו כלפי גברים: "אז היה לי שוב ריחוק והיה לי נורא קשה עם הטרנספוביה שם, ממש ממש קשה. לסביות אה [...]. לא ידעתי שיש להן ממש שנאת גברים, אבל להרבה מהן יש. להרבה מחברותיי, גם זה הפתיע אותי.

מ': והן באמת ראו בו כגבר כמו גבר שהן שונאות?

אורית: לאו דווקא שונאות, אבל זה יצר איזשהו ריחוק, זה 'וואי, עוד פעם את מדברת אה [...]. נו אני לא יכולה לשמוע אותך מדבר כל פעם לבן זה נשמע לי לא הגיוני, זה נשמע לא הגיוני שאת מדברת על הזוגיות שלך ככה' כל מיני אמירות כאלה, ו[...] וזה ריחק אותי.

מ': מצאת את הצורך אולי להסביר להן או לעשות איזשהי פעולת הסברה?

אורית: אה [...] ת'אמת שדווקא בקהילה הייתי פחות סובלנית. ו[...] בטח ובטח מחברות שלי, שציפיתי שיבינו, בטח אם אנשים בעבודה שלי שלא מבינים כלום ורואים ערוץ 2 כל היום, מבינים [...] (אורית). תחושותיהן של נטלי ואורית לא הפתיעו אותי, כיוון שעל אף שהקהילה הטרנסג'נדרית היא חלק מקהילת הלהט"ב (האות ט' בשם הרשמי של הקהילה מציין טרנסג'נדרים/ות), יש רבים/ות, הן בקרב חברי וחברות הקהילה עצמה והן מחוץ לקהילה שלא רואים/ות בטרנסג'נדרים/ות חברים/ות שווים/ות בקהילה הגאה. השוליות של הטרנסג'נדרים בקהילת הלהט"ב באה לידי ביטוי גם בשם הרשמי של הקהילה הגאה, שכן רק בשנות ה'90 המונח "הקהילה ההומו-לסבית" השתנה לקהילת הלהט"ב וכלל בתוכו את הזהות הטרנסג'נדרית והזהות הביסקסואלית (Alexander & Yescavage, 2003). על אף ההכלה, עד היום המונח הרווח בקרב הטרנסקסואלים ולעתים רבות גם בקרב הומואים ולסביות הינו "הקהילה ההומו-לסבית". כלומר, גם כאשר זהויות אלה מקבלות הכרה בשם הרשמי של הקהילה (שאף הוא לא כולל בתוכו את כל ספקטרום הזהויות בקהילה הגאה שרק הולכות ומתרבות) הדבר לא מתקבל בתודעתם של אנשים, בקהילה ומחוצה לה. אורית, בראיון, מבטאת את אכזבתה מהקהילה הלסבית על רקע זה: "הקהילה הלסבית מאד אכזבה אותי בכל התהליך הזה ממש, כל החברות שהיו לי שהן המיינסטרימיות יותר לא הבינו את זה [שיש לה בן זוג טרנסג'נדר]" (אורית).

אכזבה זו מודגשת במיוחד נוכח היחס השונה שאורית זכתה לו מהחברה הסטרייטית: "בקהילה שלנו שופטים המון. הרבה יותר ממה ששפטו בעבודה שלי. בעבודה שלי באמת, השתמשו בסמנטיקה לא נכונה, אבל הם קיבלו. הכל כאילו היה בסדר וסבבה. ודווקא בתוך הקהילה שלנו [...]" (אורית).

בנות זוג של טרנסג'נדרים שלא מזדהות כסטרייטיות עלולות להתמודד עם אובדן של השתייכות לתרבות/לקבוצה הלסבית/הקווירית. הנראות של בת זוג לסבית ובן זוגה הטרנס היא נראות הטרנסקסואלית. כיוון שלסביות בקהילה מניחות שבנות זוג של טרנסים ירצו לקחת חלק בעולם הסטרייטי הן חוות דחייה מצד הקהילה הלסבית (Cook-Daniels, 1998). אורית, בראיון, סותרת הנחה זו ומעלה את הסיבה מדוע היא בוחרת שלא להיראות עם בן זוגה במרחבים לסביים:

”מ’: אם תבואי עם ירון (בן זוגה) למסיבת נשים לא יכניסו אתכם?

אורית: יכניסו אותנו אבל יסתכלו על ירון בתור החבר ההומו ואם נתנשק זה בכלל יהיה מוזר, זה הזוג הסטרייטים. אני זוכרת את עצמי בתור לסבית 'מה, איכס יש פה סטרייטים, מה הם באו לבדוק צלע שלישית?' (צוחקת)). אני לא רוצה, אני לא רוצה להיתפס ככה וככה אני אתפס, אני מסתובבת עם בחור, אני רוקדת עם בחור, ככה זה נתפס. אני יכולה להבין אותם שככה הם רואים את זה, אבל לא בא לי להיות ב[...]. במקום הזה (שקט))” (אורית).

האפשרות שהיא תיראה עם בן זוגה במסיבת נשים והם ייתפסו כזוג להטב”קי למרות הנראות הסטרייטית שלהם, אינה עולה כלל אצל אורית, כי אורית יודעת מניסיונה שהמסקנה הישירה מהנראות של אישה שהולכת למסיבת נשים עם גבר הינה שהם זוג סטרייטים. אורית תיארה שלפני השינוי של ירון היא נהגה לצאת לבלות במסיבות נשים: **”הייתי ממש לסבית שיוצאת, שמוכרת”** [...] (אורית), ולמרות שהיא יכולה ליהנות במסיבות נשים היא לא תעשה זאת, כיוון שהיא תיתפס כסטרייטית שבאה לבדוק “צלע שלישית”. מדבריה של אורית עולים מחד גיסא, חוסר הסובלנות והקושי לקבל זהות שאינה לסבית לתוך הקהילה הלסבית, ומאידך גיסא האיום שלסביות חוות מצד זוג שעובר כסטרייטי, כיוון שהוא חודר למרחב של הקהילה הלסבית. איום זה מודגש עוד יותר נוכח ההיצע הרחב של מקומות בילוי לסטרייטים. הצורך של הקהילה הלסבית באוטונומיה ובהגדרה עצמית מהווה את המוטיבציה ליצור מרחב מוגן עבור קבוצת מיעוט.

הדואליות שעולה מדבריה של אורית מצוינת גם במאמרה של לורי קוק-דניאלס (Cook-Daniels), *Trans-positioned* (1998), הטוענת, שבנות זוג של טרנסים מעוניינות ללכת עם בני זוגן FTMin לאירועים לסביים, ויחד עם זאת הן חוות עלבון כשהן רואות הטרנסקסואלים/ות ו/או גברים באירועים אלה. בהמשך היא מוסיפה, שישנן בנות זוג של טרנסים שמקבלות את הדחייה מהקהילה הלסבית בהבנה, כיוון שבעברן הן שקדו ליצור מרחבים בהם נשים ירגישו בטוחות לבטא עצמן ללא נוכחותם של גברים. דוגמא לכך עולה במאמר בדבריה של בת זוג של טרנס: **”חלק מהקושי להיות עם FTMin, לפחות עבורי, זה שהזהות שלי משתנה מזהות לסבית לזהות של האחר המשמעותי של הFTMin. אז אם האירועים הם עבור לסביות בלבד, אני לא הולכת. אני לא חושבת יותר על הקהילה הלסבית בגלל זה. עבדתי שנים רבות בכדי ליצור מרחב ללסביות שירגישו בטוחות וחופשיות לבטא עצמן”**. בפולמוס הלסבי בארצות הברית סביב הנוכחות של גברים טרנסים במרחבים לסביים (Nataf, 1996; Green, 2004; Boyd, 2006) ההתנגדות לנוכחותם באה בדרך כלל מצד נשים לסביות שלא בזוגיות עם טרנסים, ואילו מהדברים לעיל של

בת הזוג של הטרנס עולה ההימנעות המכוונת שלה להשתתף באירועים עבור לסביות מתוך חשש לפגוע בתחושת הביטחון של לסביות אחרות, ביטחון אשר היא הקפידה לייצר ולשמר כשהיתה חלק מהקהילה הלסבית.

בראיונות, דבריהן של נטלי ואורית בנוגע לקהילה הלסבית מבטאים את הפגיעה הפנימית – פגיעה מצד הקהילה בחברות בקהילה. אני מכנה פגיעה זו: הגנה על הבית מפני דייריו, שכן הקהילה הלסבית, שמהווה בית זהותי לחברותיה (דיירות הבית), דואגת להגן על המרחב הלסבי כדי לשמור על קיום הקהילה, במחיר פגיעה בחלק מחברותיה.

פגיעה נוספת מכונה על ידי: הגנה על דימוי הבית, שכן בפגיעה הראשונה הקהילה מגנה על עצמה במחיר הפקרת חברותיה (הגנה על הבית מפני דייריו), ואילו הפגיעה השנייה באה לידי ביטוי בבחירה של בת הזוג להסתיר את זהותה על מנת שלא לפגוע בדימוי הקהילה ולהגן עליה. החשש מלפגוע בקהילה (ו/או בן הזוג שעובר את השינוי המגדרי) משפיע על בת הזוג עד כדי כך שהיא בוחרת שלא להזדהות באמצעות ההגדרה התואמת ביותר לתחושתה הפנימית כדי להגן על הדימוי של הקהילה הלסבית בעיני החברה הסטרייטית. שירה, ממחישה זאת באופן הבא:

”אז הייתי לסבית, זה חלק בלתי נפרד מהזהות שלי. הייתי עדיין עושה את זה, הבעיה היא שאז את נתקעת במצב של לפגוע בקהילה ואת זה אני לא רוצה. כאילו אם אני היום אצא מהארון בתור לסבית זה, lose-lose situation באמת, או שרז לא גבר מספיק או שכל לסבית יכולה למצוא גבר” (שירה).

למעשה, שירה אומרת מפורשות שהסיבה היחידה שהיא לא מזדהה כלסבית היא החשש לפגוע בקהילה או בן זוגה בפני העולם הסטרייטי. האפשרות שהיא אשה לסבית שחיה עם גבר טרנסגינדר כלל לא עולה בין האופציות ששירה מדברת עליהן. יתרה מזאת, שירה לא מוכנה להזדהות כלסבית, למרות ש”זה חלק בלתי נפרד” מהזהות שלה, משום שהדבר עלול לערער את הגבריות של רז בעיני הסביבה (בהנחה שגבריותו לא מוטלת בספק והוא עובר כגבר בעיני החברה הסטרייטית) ו/או להוביל למסקנה שכל לסבית, כמוה, יכולה להיות עם גבר. עבור שירה, ההגנה על הקהילה הלסבית מפני החברה הסטרייטית (למנוע את התפיסה שכל לסבית יכולה להיות עם גבר, מה שעלול לפגוע בזהות הלסבית) וההגנה על הגבריות של בן זוגה, חשובות יותר מהגדרה אותנטית של זהותה, ולמעשה היא בוחרת שלא להזדהות כלסבית ולא לזהות עצמה כחלק מהקהילה הלסבית.

גם כאשר בת הזוג בוחרת להזדהות בזהות להטב"קית ולקחת חלק בקהילה הגאה, למעשה אין

לה מקום. כששאלתי את אורית, המזדהה כקווירית, האם היא מרגישה שייכת לקהילה

הטרנסגינדרית עקב העובדה שהיא בת זוג של טרנסגינדר היא הגיבה:

"אני לא חלק מהקהילה הזאת, ואני מרגישה שאני בחיים לא אוכל להיות חלק מהקהילה

הזאת. זו קהילה שמקבלת את האנשים שלה בלבד. כל השאר בני ברית" (אורית).

מדבריה של אורית עולה, שלמעשה אין קהילה ספציפית שהיא משתייכת אליה כיום, במצבה

הנוכחי ובמערכת היחסים הזוגית שלה עם ירון. ניכר שלאורית, כמו גם לזוגות אחרים במחקר,

אין מסגרת חברתית פורמאלית או בלתי פורמאלית בתוך הקהילה.

לעומת החוויות של נטלי ואורית שתוארו לעיל, חלק מהזוגות לא מרגישים שיש להם צורך

בקבוצת השתייכות בקהילה. עם זאת, כמעט כולם הצהירו שמענה מסוג זה היה עשוי לסייע להם

בתקופת ההתמודדות עם השינוי המגדרי בתוך מערכת היחסים. דוגמא לכך עולה בראיון עם

איילת, בת זוג של טרנסגינדר. כשנשאלה אם היתה משתתפת בקבוצה לזוגיות במעבר, לו היתה

כזו, היא ענתה:

"לא הייתי הולכת לקבוצה כזאת, אם אנשים רוצים להגיע לפה לשבת, לדבר, להתייעץ - בכיף.

לי אין צורך ללכת להכיר זוגות ברמה של העיבוד של הדברים אצלי, אני לא, אין לי צורך בזה,

אבל בכיף כל מי שירצה עזרה.

מ': את חושבת שאם אז באותה תקופה של כל מה שסיפרת בהתחלה, הכאוס הזה ומה שעברת,

אם אז היתה איזו קבוצה משהו שהיית יודעת, איזושהי עזרה [...]

איילת: אני מאמינה שהייתי הולכת. אז אני מאמינה שהייתי הולכת, כן. אז הרגשתי מאד לבד

בתוך חברה שלא באמת יכולה להבין את מה שאני עוברת" (איילת).

יש לציין שאיילת בשום שלב לא הזדהתה כלסבית, אלא כסטרייטית, ולכן אין זה מפתיע שהיא

לא מחפשת תמיכה או שייכות בקהילה. ואולם למרות שלא היתה משתתפת בקבוצה לזוגות

במעבר בהווה, היא הזדקקה למענה כזה בתקופה שבה טאי עבר את השינוי המגדרי. איילת

הרגישה בודדה, היא עברה תהליך מאד מטלטל ומאתגר בתוך חברה שלא ידעה לקבל ולהכיל

זאת, ולכן היתה זקוקה לעזרה ולקהילה שתוכל להבין אותה; אלא שצורך זה לא בא על סיפוקו,

כיוון שלא היה לה למי לפנות, לא היתה לה קהילה בה היא יכלה לחשוף את תחושותיה. מצב זה

יצר חוויה של בדידות: בסיטואציה מאד לא פשוטה בה בן זוגה משתנה לנגד עיניה לא היה לה עם

מי לדבר על כך. תחושותיה של איילת היו קשות בעיקר בשל העובדה שהיא מזדהה כסטרייטית

ומעולם לא התנסתה במערכת יחסים עם אישה: **"זאת היתה תקופה מאד מאד לא פשוטה [...]"**

הכל היה מאד מאד רגיש באותה תקופה, השנה הראשונה היתה מסויטת, ממש מסויטת. אה
[...] ובנוסף לזה גם כל מיני מלחמות שלי עם עצמי, רגע מה אני עושה פה? אני בכלל, אני חובבת
גברים, מה [...]” (איילת).

ניכר, שהחוויות של בנות הזוג קשורות לאופן בו הקהילה שימשה בית עבורן, בית שהיום סגור
בפניהן. אמנם לא כל בנות הזוג תיארו תחושות דומות: ישנן כאלה שהרגישו שהניתוק מהקהילה
הוא קשה ומורכב עבורן והן חוות תסכול על רקע זה (אורית, נטלי), וישנן בנות זוג שלא חוות זאת
כניתוק ומקבלות זאת ביתר הבנה לאור הצרכים שלהן שהשתנו בהווה (שירה). כך או כך, נדמה
שאינן לבנות הזוג קהילה או קבוצה ההולמת את מצבן, בין אם יש להן צורך בזה או לא. לעתים
קרובות הקיום של בית, גם אם עזבנו אותו מזמן ואנו ממעטיס/ות לבקר בו, הוא חשוב לצורך
ביטחון ותחושת שייכות למקום כלשהו שהוא לא מוגבל בזמן או מותנה.

“זה נחמד לדעת שיש מקום כזה שאם אני ארצה אז אני אוכל ללכת אליו”: שייכות

לקהילה - החוויות של בני הזוג

לפני השינוי המגדרי חלק מבני הזוג השתייכו לקהילה הלסבית והיו פעילים בה. חלק מבני הזוג הזדהו כלסביות בוצ'ות, חלק עברו בספרה ההטרנסקסואלית כנשים (לרוב נשים גבריות), חלק עברו כגברים, ובספרה הלהט"בית רובם עברו כבוצ'ות. כל בני הזוג שהשתתפו במחקר לא לוקחים חלק בקהילה הלסבית מאז השינוי המגדרי, על אף שיש להם בנות זוג לסביות. כולם בדרך זו או אחרת משתייכים לקהילה הטרנסגינדרית. דבור (Devor, 1997) טוען שגברים טרנסגינדרים רבים היו במערכות יחסים עם נשים וחיו כלסביות לפני שעשו את השינוי המגדרי. לדבריו, לעתים קרובות לפני השינוי המגדרי, טרנסגינדרים ניהלו מערכות יחסים לסביות ולקחו חלק בקהילות לסביות בכדי להרגיש נוח יותר לבטא את גבריותם.

חלק מהמרואיינים מותחים ביקורת על היחס הקשה לו זכו מהקהילה הגאה, במיוחד הקהילה הלסבית והקהילה ההומואית. יחס זה מטריד את המרואיינים, במיוחד משום שהם ציפו שהקהילה תהיה הראשונה לקבל אותם ואת השינוי שהם עוברים. דוגמא לכך עולה בראיון שערכתי עם ארז:

“האמת שמכל התגובות השליליות שקיבלתי, גם מידידות, היו לי מלא ידידות שהן לסביות וכל התגובות השליליות שקיבלתי מהם, זה נתן לי לחשוב למה דווקא הטרנספוביה באה מבפנים ולא מבחוץ? ו[...] דווקא שאני סיפרתי במקומות שהיו סטרייטים לגמרי, חבר'ה דווקא פרגנו, אמרתי זה די מוזר. זאת אומרת בעבודה כולם יודעים שאני טרנס” (ארז).

הדברים של ארז דומים לדבריהן של נטלי ואורית בנוגע לטרנספוביה מתוך הקהילה. גם ארז, כמו נטלי ואורית, לא ציפה שהתגובות הטרנספוביות יגיעו מתוך הקהילה. יתר על כן, דווקא בקרב החברה הסטרייטית ארז חש קבלה ואילו בקהילה ההומו-לסבית הוא מרגיש שרואים את הטרנסגינדרים כ”כעוף מוזר, אם זה בקהילה ההומואית בכלל, אם זה בקהילה הלסבית בכלל. אנחנו עופות מוזרים. וזה מה שחורה לי דווקא בקהילה שלי לא ציפיתי לזה” (ארז).

האכזבה של ארז לגיטימית, כיוון שבתוך הבית הזהותי שלו, הבית שנושא דגל גאווה צבעוני ובו שישה גוונים, הבית שנלחם שנים על קבלה, שוויון זכויות, הכרה ולגיטימציה הוא לא ציפה שידירו אותו על רקע הזהות המגדרית שלו. יתרה מזאת, ארז מוטרד מהיחס לו הוא זוכה, במיוחד משום שהוא מקבל הומואים ולסביות:

“זה מאד מטריד אותי שדווקא בקהילה ((שקט)) יש טרנספוביה מאד גדולה. אין לי בעיה עם לסביות, אין לי בעיה עם הומואים, אני מקבל אותם ויש לי מלא חברים כאלה, למה זה לא יכול להיות גם ההפך? הכרתי מישהו הומו, שהוא שמע שאני טרנס הוא הזדעזע. כשדיברנו הוא אמר לי: 'נבהלתי, לא ידעתי איך להתייחס ונבהלתי ובאמת נלחצתי, לא ידעתי איך לקבל אותך, לא הכרתי טרנסים, ושדיברתי איתך מה זה אני מרגיש הכי רגוע בעולם'" (ארז).
הדברים שאותו בחור הומו אמר לארז ממחישים את הסטיגמה שיש על הקהילה הטרנסג'נדרית, סטיגמה שמקורה בחוסר ידע ובדעות קדומות, בדומה לסטיגמות שהיו וישנן עד היום על הומואים.

ירון מתאר תחושות דומות לתחושות שארז מעלה ביחס לחברות לסביות שהיו לו: “נפגשתי איתן [...] ואמרתי להן כאילו שאני חושב בכיוון [לעשות שינוי מגדרי] [...] אחת מהן היה לה מאד קשה עם זה ראיתי את זה בשיחה והיא כאילו, זה היה כל מיני שאלות כאלה של איך אתה בטוח? איך אתה יודע? וכל מיני כאלה, וגם התנתק איתן הקשר.

מ': ואוו [...] ואיך זה הרגיש לך?
ירון: זה די מבאס, כאילו אף פעם [...] כאילו אין לי כאלה חברי נפש כאילו שהיו לי ושאני סוחב איתי שנים ו[...] כאילו ושזה ממש סטירה לפני, אבל זה מה שהיה לי ת'קשרים הקטנים האלה של פעם ב[...] לדבר וזה, ורובם כאילו התמוססו ונעלמו [...] אני מבין אספקטים מסוימים של זה אני מבין ש[...] קשר שהיה מבוסס על זה ששתינו משתייכים לקהילה הלסבית, עכשיו אני לא משתייך לקהילה הלסבית אז אולי הוא כבר, יש לו כאילו פחות בסיס" (ירון). ניכר שירון מעלה את הדברים בכאב, כאב על קשרים שהיו לו ונמוגו אך ורק בגלל השינוי המגדרי שעשה.

ירון מתאר שההיכרות שלו עם העולם הטרנסג'נדרי ועם הזהות הטרנסית שלו החלה מהופעות דראג שנהג לעשות:

“אז התחלתי להופיע, היה לי ממש עניין כזה של הופעות. ואז כאילו זה התחיל להתרחב בעצם בנקודה הזאת, כי הייתי מגיע נגיד להופעה כבר הייתי מגיע בלבוש של הדראג, והיה לי את השם במה, ואז אנשים כבר דיברו איתי בזכר נגיד, בלי קשר להופעה. ו[...] היה נגיד קומונה,

פורום או משהו של דראג קינגס וחברים וחברות, אז נכנסתי שם בשם במה אז גם זה מקום שכבר נוח לדבר בו בלשון זכר, ושפונים אלי בלשון זכר" (ירון).

על אף הקושי שבהיעדר שירון תיאר בעקבות הניתוק מחברותיו הלסביות, קהילת הדראג קינגס היוותה עבור ירון מקום בטוח לבחון את זהותו המגדרית, מקום בו ניתן לדבר בלשון זכר מבלי להזדהות כטרנס ולא להרגיש מוזר בקשר לזה, מקום בו אפשר להרגיש בנוח עם קהילה שמבינה אותך: "זה היה מאד ברור שאני אדבר בלשון זכר עם אנשים שקשורים איכשהו לדראג" (ירון).

בהמשך, ירון מתאר מה היו צעדיו לאחר שהחליט שהוא רוצה לעבור שינוי מגדרי:

"וכשהרגשתי שזה יותר, כאילו, שיותר ויותר הרגשתי שזה משהו שנראה לי שאני רוצה לעשות, אז התחלתי גם ללכת לקבוצת תמיכה שהיתה אז של אילנה ברגר.

מ': הקבוצה תפקדה ממש כקבוצת תמיכה?

ירון: כן, אז זהו, אני לא יודע אם זה היה הפורמט הכי מוצלח. כאילו זה בהחלט היה טוב יותר מכלום ושיש מקום כזה וזה, זה לא כל-כך כאילו לא יודע בשבילי קבוצת תמיכה זה נראה לי משהו מורכב. צריך הרבה גורמים כדי שזה יצליח ואולי באמת לא לכל אחד זה מתאים. אבל, וגם המגוון הרחב הזה גם MTF גם FTM, גם גילאים שונים, גם שלבים שונים של התהליך, אז מלא פעמים מישהו מעלה משהו שדי כאילו, יש אנשים בחדר שנמאס להם לשמוע את זה.

מ': אם תהיה שוב קבוצה כזאת זה משהו שאתה היית עכשיו הולך?

ירון: אה [...] נראה לי שבפועל לא, למרות שלפעמים זה נחמד לדעת שיש מקום כזה שאם אני ארצה אז אני אוכל ללכת אליו, אבל זה הסיבה שגם קשה להחזיק דבר כזה בקהילה של הטרנסג'נדרים, כי נראה לי שהרבה אנשים עושים את השינוי, עושים ת'זה ודי, כאילו, נכנסים לחיים, לשגרה [...] ולא לבוא פעם בשבועיים ולדוש ולעורר כל מיני (שקט) נושאים כאילו [...] אולי לא נעימים, לשמוע חוויות של אחרים וזה, כאילו, לא הכי כיף תמיד. אז אפשר לבוא כעזר, כמו שאז הלכתי לראות [...] זה נגיד משהו שהיה יכול לדבר אלי, לפחות לבוא לפעמים כדי כאילו בשביל אחרים או משהו כזה (ירון)".

למרות שלירון יש ביקורת על קבוצת התמיכה, בזמן השינוי המגדרי שלו הוא נעזר בה ולאחר מכן סייע באמצעותה לאחרים שעברו תהליך שינוי מגדרי. קיומה של קבוצת תמיכה, גם כשלא נעזרים בה באופן קבוע, מסייע לביטחון ולתחושה שתמיד יהיה לאן לפנות. לעומת קבוצת התמיכה לטרנסג'נדרים, לבנות זוג של טרנסג'נדרים, לא היתה שום קבוצה או קהילה לפנות אליה. גם אם לא כולן מרגישות צורך בזה כיום, הידיעה שיש למי לפנות ברגע שמתעורר הצורך היא ידיעה מרגיעה, מחזקת ותומכת.

היבט נוסף שעולה מדבריו של ירון הינו המחויבות לקהילה הטרנסג'נדרית. מאחר ומדובר בקהילה קטנה הבונה את עצמה, ישנה חשיבות לנראות של אנשים טרנסג'נדרים/ות. כל טרנסג'נדר/ית שיוצאת/מהארון בחברה הסטרייטית מגדילה את הנראות של הקהילה הטרנסג'נדרית וממחישה את הקיום של טרנסג'נדרים/ות במעגלים חברתיים ותעסוקתיים (אלה מהם/ן שמתקבלים/ות לשוק העבודה). מאחר וירון עובר כגבר, כל עוד הוא לא יוצא מהארון לא ניתן לדעת שהוא טרנסג'נדר :

“היה לי ברור שכל מי שלא דיברתי איתו בצורה ספציפית בעבודה אז הוא חושב שאני הומו. וגם

הרגשתי לא בסדר לקהילה הטרנסג'נדרית, כי יש לי הזדמנות לעשות פה נראות ולהגדיל

ת'מודעות וזה ואני לא עושה את זה, אז בהזדמנות הבאה כבר פתחתי את זה כאילו בכל

סיטואציה שיכולתי שיהיה ברור מיד, אז נראה לי שאם לא כולם אז כמעט כולם ידעו” (ירון).

ירון הרגיש שהנראות הגברית הנורמטיבית שלו עלולה לפגוע בשיוך שלו לקהילה הטרנסג'נדרית בעיני החברה הסטרייטית במקום עבודתו, ולכן הוא מזדהה בפומבי כטרנסג'נדר.

בשונה מארז ומירון שהביעו צורך בקהילה הטרנסג'נדרית וחיבור אליה, טאי מרגיש אחרת :

“יש לי מלא חברים מתוך הקהילה ((שקט)) אבל אני לא חי את חיי הקהילה יום יום יום, אני

שומע הרבה אנשים שאה, יש פעילות כזאת ואנחנו הולכים לפעילות כזאת, יש ככה [...] אני לא,

אני ממש לא, אני משתדל להימנע מזה, כי חשוב לי לנהל ת'חיים שלי עצמאית ולא התמיכה של

הקהילה זאת אומרת אני לא זקוק לתמיכה של הקהילה, הייתי זקוק לה בתחילת הדרך, כיום

אני לא צריך את ה[...] אני מסתדר בעולם החיצוני נפלא וטוב מאד וטוב לי עם זה, באמת טוב לי

עם זה. כיום אין לי צורך. היום אין לי צורך, אני יכול להגיד לך שאם יפנו אלי, ופנו אלי לא מעט,

אז אני עוזר איפה שאני יכול לעזור, אבל זה כאילו כבוד לא כקבוצה. ויש לי אני חושב המון

מידע והמון, מהדרך שאני עשיתי, יכולת לעזור, בהסתכלות שלי, בראיה שלי את התחום, אבל

היום אין לנו צורך” (טאי).

טאי, וגם איילת זוגתו, לא מרגישים שיש להם צורך היום בחיי קהילה או בהשתייכות לקבוצה של

זוגות כמוהם. בניגוד לאיילת שבתקופת השינוי המגדרי של טאי לא היה לה למי לפנות והיא

הרגישה לבד, לטאי לאורך כל התקופה היה למי לפנות והוא העדיף לא לקחת חלק במעגלים

קהילתיים. יחד עם זאת, עולה המחויבות של טאי כלפי טרנסים כמוהו, בפרט בתחילת תהליך

השינוי המגדרי שלהם.

דיון

בבחירתי לכנות את המחקר "זוגיות במעבר" אני מבקשת לתת ביטוי להשפעה של השינוי המגדרי על מערכת היחסים בכללותה, ולהראות שהשינוי המגדרי לא משפיע על בן הזוג ו/או בת הזוג בנפרד. כאשר בן הזוג עובר שינוי מגדרי במסגרת מערכת היחסים, בת הזוג עוברת שינוי גם היא (Chase, 2011). אמנם השינוי של בת הזוג הוא לא מגדרי, אך כפי שעולה מממצאי המחקר השינוי בא לידי ביטוי בזהות המינית (ברמה האישית ו/או באופן שבת הזוג נתפסת בחברה) ובזהות הקהילתית. בהתאמה, בן הזוג לא עובר שינוי רק בזהותו המגדרית, אלא גם בזהותו הקהילתית ולעיתים גם בזהותו המינית. יתר על כן, מערכת היחסים של בני הזוג עוברת אף היא שינוי המושפע מהמעבר המגדרי.

לפיכך אני מבקשת לטעון, ששינוי מגדרי במסגרת מערכת היחסים הזוגית משפיע על מעברים מגוונים שחווים בני הזוג, בנות הזוג והזוגיות עצמה הבאים לידי ביטוי בהיבטים הבאים: מעבר מנראות לסבית לנראות סטרייטית, מעבר מהספרה הביתית לספרה הציבורית, מעבר מזהות לסבית לזהות סטרייטית ו/או לזהות ביסקסואלית ו/או לזהות קווירית, מעבר מהקהילה הלסבית לקהילה הטרונסית ומעבר מקהילה לחוסר קהילה. מעברים אלה יוצרים מעין סדרה של ניגודים בין השגרה של הזוג בהווה לבין השגרה של הזוג לפני השינוי המגדרי: בתחילת מערכת היחסים בני הזוג השתייכו חברתית למגדר הנשי (כולן נשים ביולוגיות), עברו כזוג לסביות, חלקו חוויות משותפות במעבר כזוג לסביות בספרה הציבורית, בת הזוג שלא עשתה שינוי הגדירה את זהותה המינית באופן זהה בקרב הקהילה הגאה ובקרב החברה הסטרייטית, והזוג הרגיש שייכות וקשר לקהילה הלסבית²³. לאחר השינוי המגדרי הזוגות עוברים כסטרייטים, שני בני הזוג לא משויכים

²³ במחקר, אצל טאי ואיילת זה מתבטא אחרת, כיוון שאיילת מאז ומתמיד היתה סטרייטית. אך יחד עם זאת, איילת חוותה חוויות דומות לבנות הזוג בנוגע לכך שהיא נתפסה חברתית בזהות (לסבית) שלא הזדהתה בה. אמנם איילת וטאי לא השתייכו כזוג לקהילה הלסבית, אך מערכת היחסים עם טאי חשפה את איילת להיכרות והתמודדות עם קהילה שהיא לא בחרה בה.

לאותו מגדר, חלק מבנות הזוג מגדירות את זהותן המינית באופן שונה בפני הקהילה הגאה ובפני החברה הסטרייטית, והזוג לא משתייך לאותה תת-קהילה במסגרת הקהילה הגאה. נוסף על כך, לבני הזוג הטרנסגינדרים יש קבוצת השתייכות בקהילה, ואילו לבנות הזוג אין. בהתאם לזאת, בני הזוג ובנות הזוג חווים/ות את המעברים הללו הן בדרכים שונות והן בדרכים דומות.

המחקרים המועטים שעוסקים בזוגות של טרנסים ולסביות שעברו את השינוי המגדרי של בן הזוג הטרנס במסגרת מערכת היחסים ונשארו יחד בזוגיות, מתמקדים בבנות הזוג ובהשפעה של

השינוי המגדרי של בן זוגן עליהן (Califia, 1997; Cook-Daniels, 1998; Mason, 2006; Pfeiffer, 2008, 2014; Kins & Hoebeke, 2008; Brown, 2009; Joslin-Roher & Wheeler, 2009; Chase, 2011; Theron & Collier, 2013). במחקרים אלו קולם של בני הזוג לא נשמע

ישירות, אלא הוא מתווך על ידי בנות הזוג. דוגמא לכך עולה בעבודת הדוקטורט של מישל מאסון (Mason, 2006), שערכה ראיונות עומק עם תשע נשים שהזדהו כלסביות אשר חוו במסגרת

היחסים את השינוי המגדרי של בן זוגן. הנשים תיארו את ההתמודדות עם ההשלכות של השינוי: פרידה ממה שהיה וקבלה של המצב החדש. בנות הזוג הרגישו שהשינוי הוא כה תהומי ובסיסי שלרוב הזוגות/אינדיבידואלים אין שום חווית חיים דומה שיכולה להשתוות לזה, במיוחד משום שלא מדובר בשינוי אחד, אלא בשלושה: זה של בת הזוג הלסבית, זה של בן הזוג הFTM וזה של שניהם כזוג.

למרות שהשינוי מורכב משלושה מעגלים שאחד מהם הוא השינוי במערכת היחסים עצמה,

הקול שנשמע הוא רק של בנות הזוג. יתכן שקולן של בנות הזוג נשמע בכדי לפצות על כך שמחקרים קודמים התמקדו בשינוי שעובר הטרנסגינדר ולא היה תיעוד למשבר שעוברות בנות הזוג המזדהות כלסביות (Califia, 1997). בנוסף, מחקרים קודמים הציגו את בנות הזוג באופן

סטאטי, כמי שנוהגות בחמלה ובהבנה כלפי בני זוגן הFTMs ובכך ייחסו להן תפקיד פאסיבי וראקטיבי בזוגיות (Devor, 1997). בעמדה זו נתקלתי גם כאשר סיפרתי על המחקר לאחרים/ות:

חברי וחברות הקהילה הגאה וא/נשים סטרייטים/ות, שלמשמע נושא המחקר, ראשית הגיבו בפליאה אודות הקיום של זוגות במעבר בחברה, ושנית שאלו שאלות מרובות אודות התגובה של בנות הזוג לשינוי המגדרי של בן הזוג, ובתוך כך הביעו אמפתיה כלפי בנות הזוג ש"נאלצות" לחיות במערכת יחסים אותה לא בחרו מראש ושהשתנתה לנגד עיניהן. שאלות כמו "אז בת הזוג הלסבית בעצם חיה עם גבר?", "איך בת הזוג מגדירה את עצמה עכשיו, לאחר השינוי?" היו כמה מבין השאלות שנשאלתי בעיקר בנוגע לבנות הזוג. תיאורן במחקרים והשאלות שנשאלתי אודותיהן

מצמצמים את פעולותיהן של בנות הזוג, הופכים אותן לפסיביות בתוך מערכת היחסים ולא מאפשרים ראייה של בנות הזוג כאקטיביות ואף כמי שמעודדות את תהליך השינוי המגדרי כפי שעלה מממצאי המחקר: נטלי ושירה הבחינו בשינוי המתרחש אצל בני זוגן, עוד בטרם בני הזוג דיברו על כך מפורשות. שירה אף רכשה לרז פרטי לבוש גבריים ודיברה איתו בלשון זכר עוד בטרם החלטתו לבצע שינוי מגדרי. נטלי הרבתה לתקן א/נשים ברחוב ונותני שירות וביקשה מהם/ן לפנות לארז בלשון זכר, עוד לפני שארז התחיל באופן רשמי את השינוי המגדרי. אורית היתה עם ירון מהרגע שנושא השינוי המגדרי דובר, חלקה עמו את רגשותיה, ויותר מכך ביקשה ממנו להשהות את נטילת ההורמונים אם היא תרגיש שאינה נמשכת אליו, והיתה שותפה לכל שלבי התהליך. איילת תמכה בטאי בכל התהליך, עודדה אותו לבצע את השלבים הכרוכים בשינוי מגדרי ומאחר והזדהתה כסטרייטית, החיים עם בן זוג גבר לא היו זרים לה. ממצאי המחקר מראים שהקושי שחוו בנות הזוג לא היה בהכרח בתוך מערכת היחסים (כמו שנוטים/ות לחשוב), אלא ביחסים עם הסביבה ועם הקהילה הגאה, ושמלכתחילה הן היו שותפות לתהליך השינוי המגדרי, עודדו ותמכו בבני זוגן.

על כן, במחקר זה, בחרתי להשמיע את הקולות של בנות הזוג ובני הזוג גם יחד, מתוך הנחה שלשינוי מגדרי של בן הזוג במסגרת מערכת היחסים יש השפעה מכרעת על כל מערכת היחסים. לצד זה, השינוי המגדרי משפיע לא רק על מערכת היחסים הזוגית. הנרטיב שעולה מהראיונות מציג נקודת מבט דואלית של הזוגות הן על מערכת היחסים שלהם והן על מערכת היחסים בינם לבין הסביבה והקהילה הגאה: מצד אחד, הנרטיב מאפשר לזוגות להציג את האחרות שלהם ביחס למיינסטרים באמצעות השתייכותם לקבוצה חברתית מסוימת בעבר, הקהילה הלסבית. מצד שני, הנרטיב מאפשר לזוגות להציג את הדומות שלהם לזוגות סטרייטים אחרים, הבאה לידי ביטוי בהתייחסות החברתית אליהם כאל זוג סטרייטים, ובכך שחלקם מזדהים כיום כסטרייטים. נקודת מבט זו מורכבת משום שהנרטיב משתנה בהתאם לחוויות של הזוגות במסגרת מערכת היחסים שלהם. נרטיב הזוגיות משתנה ועובר מנרטיב של שוליות ביחס לחברה הכללית, אך העצמה במסגרת הקהילה הלסבית, לנרטיב של התאמה לכאורה לנרטיב ההגמוני (ישנם זוגות שעוברים כסטרייטים, אך לא מזדהים ולא מרגישים כך), אך ניכור מהקהילה הגאה, ובאופן ספציפי הקהילה הלסבית. נקודת מבט מאתגרת זו מלמדת על הקשר ההדוק של מערכת היחסים הזוגית עם הסביבה והקהילה ועל כך שהיא לא מתנהלת במנותק מהן, על אף שהשינוי המגדרי מתרחש במסגרת הזוגיות ולכאורה ניתן היה לחשוב שהוא משפיע בעיקר על מערכת היחסים בין בני הזוג.

ממצאי המחקר חולקו לפי שלוש תמות עיקריות: נראות, זהות מינית ומגדרית וקהילה. בפרק זה אדון בממצאי המחקר ביחס לספרות תוך התייחסות לנושא מרכזי שעולה בכל אחת מהתמות: נראות לעומת שקיפות, בריאת זהות לעומת מחיקת זהות, שייכות לקהילה לעומת הדרה מהקהילה.

נראות לעומת שקיפות:

ג'מיסון גרין (Jamison Green), טרנס FTM, כותב בספרו *Becoming a visible man* (2004), על הדילמה בנושא הנראות והשקיפות שעולה בקרב טרנסים, וכך הוא כותב: "איך אנחנו מנהלים את הנראות? אם אנחנו נראים אנחנו מסתכנים בלהיות חשופים להתנכלויות; אם אנחנו בלתי נראים, אף אחד לא יבין מהם הצרכים החברתיים או הרפואיים שלנו. אם אנחנו נראים, אנחנו מסתכנים בלהישפט כנחותים או כלא אותנטיים; אם אנחנו בלתי נראים, אנחנו מסתכנים בלהיחשף ולהיגרר לסכסוכים, בגלל היעדר חינוך בנושא טרנסג'נדריות" (עמוד 180). בהתאמה, הניגוד בין נראות לשקיפות תקף גם לזוגות במעבר, שכן הנראות של זוגות אלה לפני השינוי היתה נראות חריגה שהבליטה את השונות שלהם ביחס לנראות הרווחת בחברה. מחיר הנראות החריגה הוא שהזוגות היו חשופים למבטים, הערות ואף אלימות מצד החברה הכללית. לצד זאת, הרווח של הנראות מתבטא בהעלאת המודעות של הסביבה לקיומם של זוגות אלה בנוף החברתי. נראות שכזו אף יכולה לשמש ככלי של אקטיביזם להטב"י (זוגות שמפגינים בפומבי גינוני אהבה), ולעתים רבות מזמנת שיח עם א/נשים סטרייטים/ות אודות קבלת השונה בהקשר להטב"י. הנראות של הזוגות לאחר השינוי המגדרי היא נראות של זוג סטרייטי, ולכן לא מדובר בנראות אלא בשקיפות, שכן זוג שנראה נורמטיבי לא מושך תשומת לב ולא נראה חריג בנוף החברתי. השקיפות של זוגות של טרנסים ולסביות מובילה להשתקה, שמונעת הכרה חברתית בקיומם ובצרכים שלהם. הנראות (לפני השינוי) מצביעה על הזהות המינית, שכן זוג נשים שנראה במרחב הציבורי ומפגין גילויי אהבה חושף את הזהות הלסבית שלו. גם במקרים שאחת מבנות הזוג אינה מגדירה את עצמה כאישה עדיין הנראות שלהם תביא לייחוס זהות לסבית. השקיפות (אחרי השינוי) מוחקת את הזהות המינית הלא נורמטיבית של מי שלא מזדהה כסטרייט (בנות זוג ובני זוג). הנראות מאפשרת לזוג להשתייך לקהילה הלסבית (בתוך המרחב הלסבי, שכן בת זוג בוצ' שייכת לקהילה הלסבית גם אם הנראות שלה גברית מאד, וברגע שלסבית נראית עם טרנס, ההשתייכות שלה לקהילה הלסבית מוטלת בספק), ואילו השקיפות גורמת לחוויות של דחיה מהקהילה הלסבית ויוצרת פער בין בני הזוג שלא נחוה קודם בנוגע לקהילה, שכן לבן הזוג יש קהילה (טרנסית), ואילו לבת הזוג אין קהילה. הנראות והשקיפות מובילות את הזוגות במחקר

לחוויות הן של נחת והן של תסכול בנוגע לנראות שלהם, ולפרשנות שנראות זו מעניקה לזהות המינית והמגדרית שלהם וליחסים עם הקהילה הגאה.

אורית וירון מבטאים/ות תסכול על כך שהם עוברים/ות כמו זוג סטרייטי רגיל, ובכך נמחקת הזהות הלהטב"קית שלהם. יתרה מזאת, האקטיביזם שלהם/ן לא מקבל ביטוי, משום שנראות להטב"קית בספרה הציבורית מגלמת אקטיביזם להטב"קי החותר לנראות של מגוון זהויות הממוקמות בשוליים. תחושות דומות לאלו של אורית וירון מתועדות במחקר של ת'רון וקולייר (Theron & Collier, 2013), מפי מרואיינת שעסקה באקטיביזם להטב"קי: "הם [הטרנסקסואלים/ות] יכולים לומר דברים נוראיים בפנייך על הומואים ולסביות, לכן פוליטית אני מרגישה שעלי לדרוש מרחב עבורי כלהט"בית. ואז, להיות בלתי נראית זה די קשה. את בלתי נראית כאדם הטרנסקסואלי. אף אחד/ת לא מסתכלת/עלייך. אף אחד/ת לא מקדישה לך תשומת לב. את לגמרי בלתי נראית. אני יכולה לנשק את בן הזוג שלי במקומות ציבוריים, להחזיק את ידו, להפגין בציבור גינוני אהבה ואנשים מגיבים/ות לזה בחביבות. מגיבים/ות אלינו כמו אל בני זוג שהתחתנו לא מזמן" (עמ' 5). למרות שכיום המרואיינת במחקר יכולה להפגין בחופשיות גינוני אהבה עם בן זוגה מבלי לקבל הערות, חווית ההיעדר שלה מועצמת, כיוון שהיא מרגישה בלתי נראית. על אף שתשומת הלב הקודמת לה זכתה, כשעברה כלסבית, גרמה לה לעלבון, תחושת השקיפות נחוות אצלה באופן קשה יותר. בדומה לה, אורית וירון אף הס/ן חווים/ות את השקיפות כמבטלת את האידיאולוגיה שלהם/ן ומסמנת אותם/ן כזוג סטרייטי רגיל בספרה הציבורית, אך אורית חווה הסתייגות אחת הנוגעת לפמיניזם שלה. כיוון שכעת כסטרייטית זה פחות מובן מאליו שהיא פמיניסטית, חשוב לה להדגיש בפומבי את הפמיניזם במסגרת מערכת היחסים "הסטרייטית" שלה.

לעומתם, שירה ורז חווים נחת מהשקיפות – הנראות הזוגית החדשה שלהם/ן. הס/ן מרגישים/ות בנוח להפגין בפומבי מחוות אהבה זה לזו מבלי לזכות במבטים והערות. שירה אף אומרת שהנראות החדשה שלה ושל רז מעניקה לה מנוחה מלצאת מהארון בכל רגע נתון. עבור להטב"קיים/ות החיים/ות מחוץ לארון היציאה מהארון אינה נגמרת לעולם. סדג'וויק (Sedgwick, 1990)

מבקרת את התפיסה הליניארית של תהליך היציאה מהארון וטוענת שתהליך זה לא מסתיים אף פעם. היא טוענת שהארון הוא מטאפורה למקום שהומואים ולסביות נמצאים בו ויוצאים ממנו, כשהדגש הוא על הידע: מי יודעת? מי עדיין לא יודעת? איך יודעים/ות שיוצאים/ות? לדידה, אף פעם לא ניתן להיות לחלוטין מחוץ לארון, שכן כל מפגש חדש בעבודה, בלימודים, במשפחה, עם אנשי שירות, ברחוב וכו' יוצר ארונות נוספים וסודות נוספים (בהנחה

שלהט"ב לא יוצאת מהארון בפני כל אדם שהוא/היא פוגשת ברחוב), ולכן גם אצל הומו/לסבית מוצהרות מקננת תמיד השאלה האם האדם שמולסן יודע על זהותם/ן? אמנם שירה לא נאלצת לצאת מהארון הלסבי כשהיא בזוגיות שעוברת כסטרייטית, אך מחשבות על יציאה מארון כלסבית מעסיקות אותה כשהיא פוגשת להט"בקים. יתר על כן, מעסיקה אותה העובדה שהיא לא יוצאת מהארון כלסבית כדי לא לערער על זהותו המגדרית של רז כגבר (בעיני החברה הסטרייטית), מה שמעיד שגם כאשר להט"בים/ות עוברים/ות כסטרייטים/ות ואף נהנים/ות מהנחת שכרוכה בזה, המחשבות על היציאה מהארון ומול מי, כפי שסדג'וויק (Sedgwick) גורסת, לעולם בעצם לא מסתיימות.

בראיון, רז התבטא במילים דומות לאלו של המרואיינת במחקר של תירון וקוליר (Theron & Collier, 2013). כמוה, גם הוא סיפר שהוא יכול לנשק את זוגתו במרחב הציבורי ואנשים לא יעירו ולא יביטו בהם באופן חריג. אך לעומת המרואיינת במחקר, רז מציין זאת לחיוב, כיוון שהוא חווה סיטואציות אלו כדבר נעים. עם זאת, לצד החוויה הנעימה, רז, אשר לא במקרה בחרתי לכנותו בשם זה, חווה אמביוולנטיות ביחס לסוד שעוטף אותו. שכן, גם בעבר וגם בהווה הוא יודע על עצמו משהו, והחברה יודעת ומסיקה עליו משהו אחר, שונה באופן מהותי ממה שהוא יודע (בעבר הוא לא הרגיש אישה אף על פי שלרוב נתפס כך, ובהווה המעבר שלו כגבר גורר הנחה אוטומטית שמדובר בגבר ביולוגי סטרייט, אף על פי שזו לא האמת). זימל (Simmel, 1906) טוען שסוד וסודיות חיוניים וחיוביים בחיים החברתיים מאחר והם משמרים אפשרות לעולם משני המקביל לעולם הברור מאליו. כל מערכת יחסים חברתית נמדדת במידת הסודיות המעורבת בה, שכן הסוד מנהל את מערכת היחסים ומעצב אותה. בניגוד לדברי זימל (Simmel), רז לא מוצא שהסוד חיובי וחיוני לחייו, מאחר והתחושה שהוא חי בשקר גוברת. ועם זאת, הסוד כן מאפשר לו הרבה דברים שהוא מעריך, כמו קיום נינוח בקרב החברה הסטרייטית מבלי שהוא נאלץ למסור דין וחשבון על עצמו ועל הזוגיות שלו בכל רגע ורגע.

תיאורים הנוגעים לתחושת השקיפות שאורית וירון מעלים ועלו במחקר של Theron & Collier (2013) נשמעים גם במחקרים אחרים (Mason, 2006; Pfeffer, 2008, 2014), אך פחות נשמעות במחקרים חוויות של נחת מהפאסינג המגדרי בדומה לחוויותיהם/ן של שירה ורז.

בריאת זהות לעומת מחיקת זהות:

טרנסג'נדריות לא נוגעת לזהות בלבד, אלא גם ליחסים בין אנשים, לקהילה ולקשרים אינטימיים (Halberstam, 2005), בתוך כך, מערכת יחסים עם בן זוג טרנסג'נדר משפיעה על הזהות של בת הזוג ועל היחסים ביניהם. ממצאי המחקר מעלים חוויות דואליות ביחס להגדרת הזהות המינית והמגדרית. מחד גיסא, בנות הזוג מדברות על מחיקת זהות ובריאת זהות כברירת מחדל, ומאידך גיסא בני הזוג מדברים על בריאת זהות כתוצאה מהמעבר המגדרי לרוב בנימה חיובית. איילת, לדוגמא, הזדהתה כל חייה כסטרייטית, ובתחילת מערכת היחסים עם טאי בצעדיו הראשונים לשינוי מגדרי, הסביבה תפסה אותם כזוג לסביות. איילת נאלצה להתמודד עם הגדרת זהות שמעולם לא בחרה בה, ובדרך זו זהותה הסטרייטית נמחקה. בנות זוג הטרוסקסואליות יכולות למצוא עצמן מבודדות וזקוקות לתמיכה, במיוחד אם המטרה של בני זוגן היא לעבור כגברים סיסג'נדרים (Califia, 1997). בנות זוג אלה עלולות לחוות לחץ בגלל פחד מתמשך שהן "יוצאו מהארון" בכל רגע ויתמודדו עם תגובות הומופוביות מצד אנשים שלא מכבדים/ות את זהותם הגברית של בני זוגן (שם, שם).

למעשה, בנות זוג הטרוסקסואליות לא חברות בקהילה הגאה ומתוך כך אין להן ניסיון בהתמודדות עם תגובות לסבופוביות/טרנספוביות או עם דחיה ועוינות על רקע זהותן המינית, ולכן הן חוששות לחוות תגובות כאלה ברגע שא/נשים יבינו שבני זוגן הם לא גברים ביולוגיים. אם בנות הזוג יחוו תגובות לסבופוביות/טרנספוביות החוויה שלהן תהיה דומה לחוויות של בנות זוג לסביות שהתמודדו עם תגובות לסבופוביות שהופנו כלפיהן כלסביות (לפני השינוי המגדרי של בן זוגן). בדומה למתואר בספרות, על רקע תהליך השינוי של טאי הוא ואיילת פגשו בתגובות לסבופוביות וטרנספוביות נוקבות מהסביבה שלהם/ן שראתה אותם כזוג לסביות, גם כאשר טאי היה בשלהי תהליך השינוי המגדרי איילת היתה צריכה להתמודד עם כניסה לעולם להטביי שלא הכירה, עם שינוי מגדרי של בן זוגה ועם העובדה שסביבת מגוריה רואה בה לסבית וכתוצאה מכך, זהותה כסטרייטית נמחקה, ועל כן, כפי שעולה אצל קליפיה (Califia, 1997), בתקופה זו היא הרגישה שהיא זקוקה לתמיכה, אך לא היה לה לאן לפנות.

במצבים עולה שאיילת גם חוותה קושי לקבל את הגוף הנקבי של טאי, ועל אף שהשינוי המגדרי שלו יכול היה להקל על הקושי, איילת מדווחת שהיתה צריכה לעבור תהליך של קבלה עם עצמה, גם ללא קשר ישיר לשינוי המגדרי של טאי.

אף על פי שלטרנסים FTM היו בנות/בני זוג, רוב הספרות הכחישה את קיומם כיצורים מיניים (Cromwell, 1999). סטולר (Stoller, 1973) מציין את הטענה הרווחת בספרות, שהזוגיות היחידה האפשרית עבור טרנסים היא עם נשים אבנורמליות, כלומר לסביות, כי רק הן ירצו להיות

במגע עם הגנטליה של טרנס. אישה הטרנסקסואלית לא תרצה לעשות זאת, ובכל מקרה לא "תורשה" לעשות זאת. לעומת זאת, איילת, המזדהה כסטרייטית, ועוד רבות אחרות (Preffer, 2009; Keo, 2011) מוכיחות אחרת וחיות בזוגיות עם FTM.

אורית מתארת שהיא מרגישה געגוע לזהות הלסבית ושהיא לא מרגישה "בבית" כשהיא מזדהה כקווירית. לדבריה, היא התאבלה על מחיקת זהותה הלסבית המגובשת. תחושות האבל של אורית וחמשת שלבי האבל שהיא מאזכרת מרפררים לתהליך שתועד בקרב משפחות של טרנסגינדרים בעקבות היציאה שלהם מהארון כטרנסגינדרים. בספרה *Transgender Emergence* כותבת ארלין איסטר לב (Lev, 2004), על ארבעת השלבים שמשפחה ובני/בנות זוג עוברים/ות עם היציאה מהארון של טרנסגינדר/ית קרובת/ משפחה או בן/בת זוג. לב (Lev) משתמשת במודל חמשת שלבי האבל של קובר-רוס (Kübler-Ross, 1969) לתיאור תהליך היציאה מהארון הטרנסי, זאת כיוון שלעיתים עם היציאה מהארון המשפחות חוות אבל על ה"בת" שהיתה ואיננה עוד.

אורית מתארת חוויות דומות לאלו שמתארות בנות זוג נוספות של טרנסגינדרים כפי שעולה מהמחקר של מאסון (Mason, 2006). במחקר זה, ארבע נשים דיווחו שהן חוו תקופה של אבל על האובדן של עצמן כלסביות או על האובדן של קשר מיני עם אישה. שלוש נשים הגיבו בחיוב להשפעה של הניתוח על בן זוגם הFTM; יחד עם זאת, הן גם דיווחו על מגוון שלבים של אבל על אובדן החזה הנשי שלו. מאסון (Mason) מציינת שבת הזוג עשויה לחגוג את הנראות השמחה והבטוחה של בן הזוג שלה ובה בעת להתאבל על אובדן החברה שלה, הגוף שלה, ביטויי המיניות ודרך התקשורת שלה. לדבריה, האבל הזה יכול להיות תהומי ואקוויולנטי למוות, וסביר להניח שלא ישתפו בו אף אחד/ת. אלה שיכלו להודות באבל ולמצוא מקום לחלוק אותו עם אחרים/ות הצליחו להרגיש טוב יותר במשך החודשים והשנים (עמ' 198-199).

בתיאור של אורית מתרחש למעשה דבר הפוך ממה שקורה לטרנסגינדרים בכלל ולבן זוגה, ירון, בפרט. לאורית היתה זהות לסבית מגובשת, "הארד-קורית", וודאית ובטוחה, אשר התערערה לחלוטין במהלך ולאחר השינוי המגדרי של ירון. במשך זמן מסוים שניהם חוו תחושות דומות, אך בכיוון הפוך. אורית לא ידעה מי היא והרגישה מבולבלת, ואילו ירון הרגיש טוב יותר עם עצמו ועם זהותו המגדרית החדשה המתגבשת. בניגוד לטענתה של לב (Lev), אורית לא התאבלה על אובדן זהותו הישנה של ירון, אלא על זהותה המינית שנמחקה.

התהליך של ירון הביא להרחבת הגדרת זהותו המינית ולבריאת זהות מינית ביסקסואלית²⁴, שלפני השינוי המגדרי ירון לא הזדהה בה, למרות שהיו לו התנסויות עם גברים ונשים. ירון לא רואה בזהות הביסקסואלית ברירת מחדל, אלא מרגיש שהוא עשוי לבחור בה בעקבות תהליך השינוי המגדרי שעבר. דבור (Devor, 1997) טוען שלאחר השינוי המגדרי של גברים FTM, לאחר שהרגישו שזהותם הגברית התייצבה והם יכולים לעבור כגברים, התעוררה סקרנותם המינית לחוות אינטראקציות עם גברים. דבור (Devor) הגיע למסקנה שהדרך ההגיונית לחקור את מיניותם עבור טרנסים FTM הינה באמצעות אינטראקציות עם גברים שמייצגים את הגבר אותו FTMsn רוצים להיות. כשירון היה באינטראקציות מיניות עם גברים לפני השינוי המגדרי המשמעות היתה אינטראקציה הטרנסקסואלית, ואילו בתור גבר ביסקסואל המשמעות של להיות עם גברים היא אינטראקציה הומואית. בהתאם לדברים של דבור (Devor), אינטראקציות עם גברים יאפשרו לירון לחקור את מיניותו כגבר FTM.

שייכות לקהילה לעומת הדרה מהקהילה:

בספרו, *קהילות מדומיינות* (1983), כותב בנדיקט אנדרסון שכל קהילה היא מדומיינת, משום שהחברים בה, ברובם, לא מכירים זה את זה, לא פוגשים זה את זה ואפילו בקושי יודעים משהו זה על זה, ועם זאת בתודעתם יש דימוי של השייכות לאותה קהילה. תחושת השייכות היא הדבק המאחד בכל קהילה וקהילה. השייכות מגדירה את ההתאמה של הפרט לקהילה ואת התאמת הקהילה לפרט, והיא מהווה את אבן הבוחן בכל קהילה וקהילה, בין אם היא מדומיינת ובין אם לאו. רובין ורובין (Rubin & Rubin, 2001) הגדירו ארבעה סוגי קהילות:

1. קהילת מקום - הנבנית על בסיס חיים באזור גאוגרפי מסוים.
2. קהילת סולידאריות - הנבנית על בסיס תחושת שותפות גורל או ייעוד. כגון: קהילות דתיות, אתניות, תרבותיות.
3. קהילת אכפתיות - הנבנית כאשר אנשים חולקים אחריות, מחויבות ויש להם מנגנונים לתמיכה הדדית.

²⁴ בראיון ירון ציין שאם לא היה בזוגיות בהווה הוא לא היה פוסל ואף היה רוצה לנסות להיות עם גברים.

4. קהילה פונקציונאלית - הנבנית כאשר אנשים מזהים מאפיין קריטי משותף כמניע לפעילות משותפת. כגון: שיפור איכות הסביבה, טבעונות, מוגבלויות, סטאטוס או כל אינטרס גשמי או רוחני.

ניכר שקהילת הלהטב"ק בעלת מאפיינים של ארבעת סוגי הקהילות הללו. בראש ובראשונה היא קהילה פונקציונאלית, שהמאפיין הקריטי המשותף שלה הוא המאבק לשוויון זכויות והתנגדות לדיכוי, המהווה מניע לפעילות משותפת. בהתאם לזאת היא מהווה קהילה אכפתית בעלת מנגנונים נרחבים לתמיכה הדדית, כגון: המרכז הגאה, בית דרור, פרויקט גילה להעצמה טרנסית, הבר-נוער, סניפים גאים ברחבי הארץ, מערך השירות הסוציאלי ועוד. היא קהילה סולידארית מתוקף תחושת שותפות הגורל שחבריה וחברותיה חווים/ות בקרב תתי הקהילות, והיא מתפקדת כקהילת מקום עבור חבריה וחברותיה הגרים/ות באותו מקום ויוצרים/ות עבורם את התרבות הגאה המקומית.

מעבר לכך שקהילת הלהטב"ק בעלת מאפיינים של ארבעת סוגי הקהילות הללו, היא מורכבת מתתי קהילות רבות ומגוונות: חלקן במיינסטרים הקהילתי והתקשורתי, חלקן מושתקות ולוחמות נגד דיכויין הן מחוץ לקהילה והן בתוך הקהילה, חלקן וותיקות מאד, חלקן חדשות וחלקן בהתהוות. לכל תת קהילה חשוב לשמור על האוטונומיה שלה ועל מה שמגדיר אותה כקהילה.

מתוך ממצאי המחקר עולים אספקטים חיוביים ושלייליים של הקהילה הגאה. מצד אחד, חלק מבנות הזוג מרגישות שהקהילה הלסבית ששימשה עבורן בית לזהותן, לאקטיביזם ולזוגיות שלהן, הפנתה להן עורף והדירה אותן משורותיה, וכעת אין להן קבוצת השתייכות ספציפית בקהילה. בעבר היתה קבוצה של בנות ובני זוג של טרנסגינדרים FTM, אך הקבוצה לא התקיימה לאורך זמן, וכן היא ספגה ביקורות מתוך הקהילה בנוגע לכך שהיתה מיועדת רק לבני ובנות זוג של טרנסים FTM ולא של טרנסיות MTF. מצד שני, בני הזוג משתייכים כעת לקהילה הטרנסית, ועל אף שאינם לוקחים חלק בקהילה הלסבית, יש להם קבוצת השתייכות. למרות שבני הזוג הם חלק מהקהילה הטרנסית הם לא מוגנים מפני ביקורת פנים קהילתית, כפי שעולה בדברים של ארז וירון אודות העוינות והדחיה שספגו מחברים/ות הומואים ולסביות בדבר זהותם המגדרית (בת זוגו של ארז דאז נפרדה ממנו כשהבינה שהוא לא אישה, בחור הומו שהכיר את ארז חש להתקרב אליו בגלל הטרנסיות, חברות לסביות טובות של ירון ניתקו איתו את הקשר לאחר שהתבררו שהוא מתחיל בתהליך השינוי המגדרי).

ברצוני לחזק את הדברים של ארז וירון ולהזגיש את הביקורת שטרנסג'נדרים סופגים מהקהילה הלסבית דרך דבריו של רוני טילקין, טרנסג'נדר FTM, יוזם ליין מסיבות בוצי-פאם-טרנס, מתוך סטאטוס בעמוד הפייסבוק שלו²⁵ העוסק ברעיון ליזום ליין מסיבות זה, וכך הוא כותב:

"איך זה נולד?"

הליין הזה נבע מרצון עז לקרב לבבות, שבעיני לא היתה סיבה מספיק טובה שיתרחקו מלכתחילה. בתור גבר טראנס הקשר שלי לקהילה הלסבית עבר כמה וכמה שלבים ותהפוכות. בגיל צעיר, יצאתי מהארון כלסבית, לכאורה. אז עוד לא ידעתי את עצמי, לא יכולתי למקם את התחושות שלי ביחס למגדר שלי, לא היו לי המילים או הסביבה שיעזרו לי להבין היכן מקומי. לא מעט שנים הסתובבתי בקהילה הלסבית, היו לי בנות זוג שהזדהו כלסביות, וחברת הנשים בחיי תפסה ללא כל ספק מקום מרכזי וחשוב. אף על פי כן, מעולם לא הזדהיתי כאישה. לא בחברה, לא במערכות היחסים האינטימיות שלי. לא ידעתי איך כן להזדהות, רק ידעתי שאישה – אני לא. ואם להודות על האמת, אף פעם לא הרגשתי נוח עם זה בקהילה הלסבית. גם לא ממש בתוך מערכות היחסים שהיו לי. הרגשתי שמצפים ממני להיות אישה, שזה מחויב המציאות. שכל זהות אחרת מאיימת על הזהות הלסבית של מי שנמצאת בסביבתי או אתי. זה הרחיק אותי ונותרתי חסר קהילה, דווקא במקום בחיים שהייתי מאד זקוק לה. למערכת תמיכה, לשפה, לבני אדם שיקבלו, יאהבו ויבינו. נשים תופשות עדיין חלק מאד מאד מרכזי בחיי, והרבה מהן מזדהות כלסביות. והן החברות הכי טובות שלי, תומכות, אוהבות, מעודדות ואיך צריך לומר – מקבלות אותי בחיבוק. לעומת זאת, כשאני יוצא למסיבות אתן, שהן מסיבות נשים, או לאיזה בר שמזוהה עם הקהילה הלסבית, אני חש אי נוחות מאד גדולה, ותחושת אי שייכות. ודאי שחלק מהתחושה הזאת קשור בי, משום שיש משהו שמאיים עלי מגדרית (רק בהרגשה, לא באמת) להסתובב בחברה כזאת בתור גבר. אבל זה לא רק אני.

אני מרגיש את המבטים, את אי היכולת "למקם" אותי, ואת הזרות שלי כגבר מקבלת משנה תוקף. אני מכיר נשים מאד מאד מקרוב, ואוהב ומוקיר את חברתן (בכל המובנים) באופן שאינני מוכן לוותר עליו. ואני שואל את עצמי, מדוע אני חש שלנשים לסביות יש רתיעה מאתנו, הגברים הטרנסים? הרבה מאתנו

²⁵ רוני נתן את הסכמתו שאצטט את הסטאטוס שלו בפרק הדיון בשמו המלא.

'צמחו' בקהילה הלסבית, והיא היוותה להם בית שנים לא מעטות בחייהם. האם השינוי המגדרי בהכרח הופך אותנו למוזרים, זרים, או לא רצויים? אני מאד מקווה שהתשובה לכך היא – לא. כי לי הקרבה לקהילה הזאת חשובה ומשמעותית. אולי ליין מסיבות זו דרך מוזרה לבחור בה לנסות לקרב רחוקים, אבל אני מקווה שמתוך יצירת מרחב משותף ומקבל, תמצא הדרך בה כולנו נרגיש בנוח ביחד – לסביות, טרנסים, טרנסיות, פמיות, קווירים/יות וכמובן בוצ'ים ובוצ'יות ונשמח זו בזהותו של זה, ובהותנו אנו מבלי לחוש לא רצויים או מאוימים" (4.12.2014).

המילים של רוני ללא ספק ממחישות שהחוויה של ניתוק מהקהילה תקפה לא רק לבנות זוג לסביות החיות בזוגיות במעבר, אלא גם לטרנסג'נדרים. אמנם לא קיימים זוגות רבים במעבר בארץ, אך אלה שקיימים מהווים קבוצה הגדלה עם הזמן, וחשוב שלקבוצה זו, ובפרט לבנות הזוג, יהיה מענה לצורכיהן, ושהן לא יחוו את החוויה הקשה של ניתוק מקהילה קיימת ללא חלופה בקהילה אחרת העונה על צרכיהן בהווה. יתרה מזאת, נשאלת השאלה, האם הניתוק מהקהילה הלסבית הוא הכרחי?

מגבלות המחקר

מחקר זה נעשה בגישה האיכותנית והתמקד בחוויות שעולות כתוצאה מהשינוי המגדרי של בן הזוג הטרנסג'נדר במסגרת מערכת היחסים הזוגית. מגבלתו העיקרית של המחקר הינה מספרם המצומצם של הזוגות שהשתתפו במחקר, והעובדה כי המיקוד בסיפור הזוגיות במעבר אינו מייצג באופן שלם את הזוגיות בין טרנסג'נדרים ולסביות על כל היבטיה, תפיסותיה והשלכותיה החברתיות.

בפרק המתודולוגיה צוין שנעשה מאמץ גדול להגיע לזוגות במעבר בארץ ואף מחוצה לה. מאמץ זה צלח באופן חלקי בשל העובדה שהקהילה הטרנסית בכלל, וזוגות של טרנסים ולסביות בפרט, הינה קהילה קטנה וחלק מחבריה בחרו שלא להשתתף במחקר מסיבות מגוונות. העובדה שהמחקר עסק בתת-קהילה ספציפית שלא נחקרה מעולם הגבילה את האפשרות להרחבת שדה המחקר.

המחקר הינו מחקר ראשון העוסק באופן ספציפי בזוגות של טרנסים ולסביות שבתחילת מערכת היחסים השתייכו חברתית לאותו מגדר, עברו במסגרת מערכת היחסים הזוגית את השינוי המגדרי של בן הזוג הטרנס, ונשארו יחד בזוגיות. סביר להניח שאם המחקר היה כולל זוגות של לסביות וטרנסים שלא עברו במסגרת הזוגיות את השינוי של בן הזוג הטרנס, היו עולים תכנים נוספים שלא נדונו בעבודה.

המחקר עוסק בתת-קהילה שלא נכתב עליה ולא זוכה לתשומת לב בקהילה הגאה ובחברה הכללית, כמוה ישנן עוד תתי-קהילות שזוכות להתעלמות, אך המחקר לא עוסק בהן ויש חשיבות מרבית למחקרי המשך בכדי להגדיל את ההיכרות עם אוכלוסיות אלה בארץ ובעולם, להבין את צורכיהן, לאבחן סוגי מענים ולהציף את הקולות שלהן: זוגות של הטרוסקסואלים, שבהם אחד/ת מבני/בנות הזוג עושה שינוי מגדרי, והמעבר הוא מזוגיות סטרייטית לזוגיות לסבית/הומואית/ביסקסואלית/קווירית; זוגות של הומואים שבהם אחד מבני הזוג עושה שינוי מגדרי לאישה טרנסגינדרית (MTF); זוגות ביסקסואליים שבהם אחד מבני/בנות הזוג עובר שינוי מגדרי; וזוגות של טרנסים ולסביות, שאצלם שינוי מגדרי במסגרת מערכת היחסים הוביל לפרידה. מתוך אפשרויות אלה יש התייחסות (מועטה) בספרות²⁶ לזוגות הטרוסקסואליים שהמשיכו לחיות יחד לאחר שבן הזוג הפך לאישה, ייתכן שזה קשר לטענה שהמיניות הנשית היא יותר נזילה ועל כן יש יותר נשים שעושות שינוי מגדרי באופן כללי ובמסגרת הזוגיות, מאשר גברים.

תרומת המחקר

מטרתו של מחקר זה הינה להעמיק את ההיכרות עם אוכלוסיית הטרנסגינדרים והלסביות החיים יחד בזוגיות במעבר, לכן תרומתו העיקרית הינה השמעת הקולות של זוגות אלו והפרת השתקתם בחברה הכללית ובקהילה הגאה. מאחר והמחקר חדשני הוא מעלה שיח שהידע אודותיו מצומצם. הידע הגדל והולך על אודות קהילת הלהט"ב בישראל, עוסק בעיקר בהומואים ובלסביות ופחות בזהויות כגון טרנסים/ות, ביסקסואלים/ות וקווירים/ות, ועל כן ישנה חשיבות גדולה להרחבת הידע אודות זהויות אלה ולהעמקת הרגישות כלפיהן.

המחקר תורם לגוף הידע במשמעות שיש לנראות ולpassing בזוגיות במעבר, ולכך שהנראות של זוגות אלה בחברה הינה משמעותית גם ובעיקר כשהם עוברים כסטרייטים והנראות שלהם שקופה. כמו כן, המחקר מדגיש את הצורך של זוגות אלה להיראות ואת החשיבות שיש לנראות להטב"קית במרחב הציבורי ועד כמה זה לא ברור מאליו שזוגות יחפצו בנראות סטרייטית, אשר נוחה "ומסתדרת" בחברה שלנו. בהיבטים הנוגעים לזהות מינית ומגדרית המחקר מצביע על הקושי שחוות בנות זוג במחיקת זהותן גם כאשר הן תומכות בבני זוגן ומעודדות אותן לעבור שינוי מגדרי. יתר על כן, המחקר מצביע על ההשפעה שיש לזהות המגדרית על הזהות המינית הן בקרב בני הזוג והן בקרב בנות הזוג. בהיבט של הקהילה המחקר מדגיש את החשיבות שיש

²⁶ ראו למשל אצל Chase, 2011.

לקבוצת שייכות בקהילה הגאה ובכלל, ואת הקושי שהזוגות חווים בתוך הקהילה הגאה בשל הניתוק מהקהילה כתוצאה מהשינוי המגדרי (אצל בנות הזוג). כמו כן, המחקר מצביע על הצורך בקבוצת שייכות עבור הזוגות שמעוניינים בכך ובחשיבות שתתי-קהילות בקהילה הגאה ירחיבו את גבולות הזהות ויקבלו לשורותיהם זוגות במעבר.

למחקר יש חשיבות בהרחבת הידע לפרקטיקה טיפולית-חינוכית באמצעות הבנת הצרכים של זוגות במעבר ופיתוח מענים פסיכו-סוציאליים לפי הצורך. חשוב שזוגות אלה יזכו למענים גם במסגרת הקהילה הגאה וגם בחברה הכללית, במיוחד שרבים מהם עוברים כסטרייטים ומנהלים אורח חיים הטרו-נורמטיבי. המחקר מאפשר לעובדים/ות סוציאליים/ות, א/נשי טיפול, א/נשי חינוך ויועצים/ות להבין את המורכבויות איתם מתמודדים זוגות במעבר בהקשר החברתי והתרבותי בו הם חיים ולעודד אמפתיה ורגישות לצרכיהם בשיטות התערבות עם זוגות במעבר. כא/נשי טיפול יש לנו אחריות אתית לרכוש ידע ולהכיר את כל הקהילות ותתי הקהילות שפוטנציאלית נעניק להן טיפול (Taylor, 2007; Tollerud & Slabin, 2009).

ביבליוגרפיה

- בנדיקט, א. (1983) [2000]. *קהילות מדומיינות*. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- בר, נ. (2003). להקשיב לקול שאף אחד לא לימד אותך להקשיב לו - סיפורן של נשים לסביות בחברה ישראלית-הטרוסקסואלית. עבודת גמר לקבלת תואר "מוסמך", בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- גרוס, א., זיו, ע. (2003). בין תיאוריה לפוליטיקה: לימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית. בתוך י. קידר, ע. זיו, א. קנר (עורכים). מעבר למיניות- מבחר מאמרים בלימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית (עמ' 9-44). תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
- גרינברג, נ. (2009). כללים לכתיבה על אנשים טרנסגינדרים. נשלף ב-19.10.2012 מתוך GoGay – האתר של קהילת הלהט"ב: <http://gogay.co.il/uploadfiles/docs/WritingRules.pdf>
- ויטיג, מ. (1992). אדם אינו נולד אישה. בתוך י. קידר, ע. זיו, א. קנר (עורכים) [2003]. מעבר למיניות- מבחר מאמרים בלימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית (עמ' 103-110). תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
- זיו, ע. (2013). *מחשבות מיניות – תיאוריה קווירית, פורנוגרפיה והפוליטיקה של המיניות*. תל אביב: רסלינג.
- ליבליך, ע., תובל-משיח, ר., זילבר, ת. (2010). בין השלם לחלקיו, ובין תוכן לצורה. בתוך ל. קסן, מ. קרומר-נבו (עורכות). *ניתוח נתונים במחקר איכותני* (עמ' 21-42). באר שבע: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- ניוטון, א. (1989). הלסבית הגברית המיתולוגית: רדקליף הול והאשה החדשה. בתוך י. קידר, ע. זיו, א. קנר (עורכים) [2003]. מעבר למיניות- מבחר מאמרים בלימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית (עמ' 178-195). תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
- נסטל, ג'. (2008). *מחוזות אסורים - תשוקה, גוף וסיפורי התנגדות*. חיפה: פרדס.
- סדגיוויק-קוסופסקי, א. (1990). האפיסטמולוגיה של הארון (קטעים נבחרים). בתוך י. קידר, ע. זיו, א. קנר (עורכים) [2003]. מעבר למיניות- מבחר מאמרים בלימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית (עמ' 303-328). תל אביב: הקיבוץ המאוחד.

סיני, י. (2013). וועדה תקבע אם אני גבר או אישה? מדיניות כלפי חצייה מגדרית וסובייקטיביות טרנסג'נדרית בוועדה לשינוי מין בתל השומר. עבודת גמר לקבלת תואר "מוסמך", המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת תל אביב.

ספקטור-מרזל, ג. (2010). מגישה נרטיבית לפרדיגמה נרטיבית. בתוך: תובל-משיח, ר., ספקטור-מרזל, ג. (עורכות). מחקר נרטיבי: תיאוריה, יצירה ופרשנות (עמ' 45-80). ירושלים: מופת.

פוקו, מ. (1996). תולדות המיניות 1- הרצון לדעת. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.

פיינברג, ל. (1993) [2005]. סטון בוצ' בלז. פתח תקווה: סיטרא אחרא.

צבר בן יהושע, נ. (1990). המחקר האיכותני בהוראה ובלמידה. גבעתיים: מסדה.

_____. (2001). מסורות וזרמים במחקר האיכותני. תל אביב: דביר.

קזין, א. (2001). לסביות, פרטיות והחיים (הקווריים) בעיר. תיאוריה וביקורת, 19, 259-264.

רבין, ק. (1991). ההקשר התרבותי בטיפול בזוג לסבי: התנסות ישראלית. במשפחה, 33, 10-23.

רדיקלסביות. (1970). האשה המזדהה עם נשים. בתוך ד. באום, ד. אמיר, ר. ברייר-גארב, י. ברלוביץ', ד. גריינימן, ש. הלוי ואחרות (עורכות) [2006]. ללמוד פמיניזם: מקראה (עמ' 111-117). תל אביב: הקיבוץ המאוחד.

ריצ', א. (1980). הטרוסקסואליות כפויה והקיום הלסבי. בתוך י. קידר, ע. זיו, א. קנר (עורכים) [2003]. מעבר למיניות- מבחר מאמרים בלימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית (עמ' 73-102). תל אביב: הקיבוץ המאוחד.

שילה, ג. (2007). החיים בוורוד- בני נוער וצעירים הומואים, לסביות, בייסקסואלים וטרנסג'נדרים. תל אביב: רסלינג.

שלסקי, ש., אלפרט, ב. (2007). דרכים בכתיבת מחקר איכותני – מפירוק המציאות להבנייתה כטקסט. תל אביב: מכון מופ"ת.

שקדי, א. (2003). מילים המנסות לגעת- מחקר איכותני- תיאוריה ויישום. תל אביב: רמות.

Alexander, J. & Yescavage, K. (2003). Bisexuality and transgenderism: Inter-sexions

of the others. *Journal of Bisexuality*, 3(3/4), 1-23.

American Psychiatric Association. (1973). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 3th ed.* Washington, D.C., American Psychiatric Association.

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th ed.* Arlington, VA: American Psychiatric Association.

Berlant, L. & Warner, M. (1998). Sex in public. *Critical Inquiry*, 24:2, 547-566.

Bornstein, K. (1994). *Gender outlaw – on men, women, and the rest of us.* New York: Routledge.

Boyd, N. A. (1997). Lesbian and transsexual histories. In S. Stryker & S. Whittle (Eds) [2006]. *The Transgender Studies Reader* (pp. 420-433). New York & London: Routledge.

Brown, N. R. (2009). "I'm in transition too": Sexual identity renegotiation in sexual-minority women's relationships with transsexual men. *International Journal of Sexual Health*, 21, 61-77.

Butler, J. (1990). *Gender trouble: feminism and the subversion of identity.* New York: Routledge.

Califia, P. (1997). *Sex Changes: the politics of transgenderism.* San Francisco: Cleis Press, Inc.

Cass, V. C. (1996). Sexual orientation identity formation: A western phenomenon. In R. P Cabaj & T.S Stein (Eds.), *Textbook of homosexuality and mental health* (pp. 227-251). Washington, DC: American Psychiatric Press.

Chase, L. M. (2011). Wives' tales: The experience of trans partners. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 23, 429-451.

- Coleman, E. (1987). Assessment of sexual orientation. *Journal of Homosexuality*, 14, (1/2), 9-24.
- Cook-Daniels, L. (1998). Trans-positioned. Retrieved November 17, 2014, from FORGE: For ourselves reworking gender expression Web site: <http://forge-forward.org/wp-content/docs/Trans-positioned.pdf>
- Creswell, J. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches* (2nd Ed.), London: Sage.
- Cromwell, J. (1999). *Transmen & FTMs- Identities, bodies, genders & sexualities*. Urbana Chicago: University of Illinois Press.
- Devor, H. (1997). *FTM- female-to-male- Transsexuals in society*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Ellis, K. M. & Eriksen, K. (2002). Transsexual and transgenderist experiences and treatment options. *The Family Journal*, 10:3, 289-299.
- Erikson, E. (1968). Life cycle. *International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York: Crowell Collier and Mcmillan.
- Fausto-Sterling, A. (1993). The five sexes: Why male and female are not enough. *Sciences* 33 (2), 20-25.
- Garfinkel, H. (1967). Passing and the managed achievement of sex status in an intersexed person. In S. Stryker & S. Whittle (Eds) [2006]. *The Transgender Studies Reader* (pp. 58-93). New York & London: Routledge.
- Green, J. (2004). *Becoming a visible man*. Nashville: Vanderbilt University Press.
- Halberstam, J. (2005). *In a queer time and place – Transgender bodies, subcultural lives*. New York: New York University Press.

- Hess-Biber, S. N., & Leavy, p. (2011). *The practice of qualitative research*. London: Sage.
- Joslin-Roher, E. & Wheeler, D. P. (2009). Partners in transition: The transition experience of lesbian, bisexual, and queer identified partners of transgender men. *Journal of Gay & Lesbian Services, 21*, 30-48.
- Keo, R. (2011). *Relationship satisfaction of partners of female-to-male trans men* (Master's Thesis). University of Houston, Houston, Texas.
- Kins, E. & Hoebeke, P. (2008). The female-to-male transsexual and his female partner versus the traditional couple: A comparison. *Journal of Sex & Marital Therapy, 34*, 429-438.
- Lev, A. I. (2004). *Transgender emergence: Therapeutic guidelines for working with gender-variant people and their families*. New York: Haworth Clinical Practice Press.
- Mason, M. E. (2006). *The experience of transition for lesbian partners of female-to-male transsexuals* (Doctoral Dissertation). Alliant International University-California, San Francisco, CA.
- Nataf, Z. (1996). *Lesbian talk transgender*. London: Scarlet Press.
- Padgett, D. K. (1998). *Qualitative Methods in Social Work Research: Challenges and Rewards*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- Patton, M.Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.
- Perez, R. M., DeBord, K. A. & Bieschke, K. J. (2000). *Handbook of counseling and psychotherapy with lesbian, gay and bisexual clients*. Washington: American Psychological Association.

- Pfeffer, C. A. (2008). Bodies in relation—Bodies in transition: Lesbian partners of trans men and body image. *Journal of Lesbian Studies*, 12:4, 325-345.
- _____ (2014). "I don't like passing as a straight woman": Queer negotiations of identity and social group membership. *American Journal of Sociology*, 120:1, 1-44.
- Rubin, G. (1993). Notes for a radical theory of the politics of sexuality. In H. Abelove, M. A. Barale & D. M. Halperin (Eds.). *The Lesbian and Gay Studies Reader* (pp. 3-44). London: Routledge.
- Rubin, H. J. & Rubin, I. S. (2001). *Community organizing and development*. (3rd Ed.), Boston: Allyn and Bacon.
- Rudestam, K. E., & Newton, R. R. (2001). *Surviving your dissertation: A comprehensive guide to content and process*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Seidman, I. E. (1991). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences*. New York: Teachers College Press.
- Shapiro, J. (1991). Transexualism: Reflections on the persistence of gender and the mutability of sex. In J. Epstein & K. Straub (Eds.). *Body guards: The cultural politics of gender ambiguity* (pp. 248-279). New York: Routledge.
- Simmel, G. (1906). The sociology of secrecy and of secret societies. *American Journal of Sociology*, 11:4, 441-498.
- Speer, S. A., & Parsons, C. (2006). Gatekeeping gender: some features of the use of hypothetical questions in the psychiatric assessment of transsexual patients. *Discourse & Society*, 17 (6), 785-812.
- Stoller, R. (1973). *Splitting: A case of female masculinity*. New Haven: Yale University Press.

Stone, S. (1991). The empire strikes back: A posttranssexual manifesto. In J. Epstein (Ed). *The cultural politics of gender ambiguity* (pp. 280-304). London & New York: Routledge.

Strauss, A., Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Taylor, S. (2007). A systematic review of research on counseling and psychotherapy for lesbian, gay, bisexual and transgender people. *British Journal of Guidance & Counseling*, 35:4, 474-477.

Theron, L., & Collier, K. L. (2013). Experiences of female partners of masculine-identifying trans persons. *Culture, Health & Sexuality*, 1-14.

Tollerud, T., & Slabin, L. S. (2009). Counseling with gay, lesbian, bisexual, and transgender people. In C. M. Ellis & J. Carlson (Ed.), *Cross cultural awareness and social justice in counseling* (pp. 211-242). New York, NY: Routledge/Taylor & Francis Group.

Toriden, R. (1989). The formation of homosexual identities. *Journal of Homosexuality*, 17, 43-73.

נספחים

נספח 1 – מדריך ראיון

שאלות - טרנסג'נדרים :

1. ספר לי את סיפור השינוי המגדרי וביטוי במערכת היחסים.
2. כיצד השינוי המגדרי השפיע עליך ועל בת זוגך?
3. האם השינוי המגדרי הוביל לשינויים נוספים במערכת היחסים?
4. ספר לי כיצד נראיתם/ן כזוג לפני השינוי המגדרי?
5. איך החברה הגיבה לאופן בו נראיתם/ן כזוג?
6. ספר לי כיצד אתם נראים היום כזוג לאחר השינוי המגדרי?
7. איך החברה מגיבה לאופן בו אתם נראים כזוג היום?
8. כיצד הגדרת את הזהות המינית שלך לפני השינוי המגדרי?
9. כיצד אתה מגדיר את הזהות המינית שלך לאחר השינוי המגדרי?
10. כיצד השפיע השינוי המגדרי על השתייכותך לקהילה הגאה?

שאלות - לסביות :

1. ספרי לי את סיפור (התפתחות) הזהות המינית שלך, עד מערכת היחסים הנוכחית ובמסגרתה.
2. כיצד השינוי המגדרי השפיע עלייך ועל בן זוגך?
3. כיצד השינוי המגדרי בא לידי ביטוי במערכת היחסים שלכם/ן?
4. האם השינוי המגדרי הוביל לשינויים נוספים במערכת היחסים?
5. ספרי לי כיצד נראיתם/ן כזוג לפני השינוי המגדרי?
6. איך החברה הגיבה לאופן בו נראיתם/ן כזוג?
7. ספרי לי כיצד אתם נראים היום כזוג לאחר השינוי המגדרי?
8. איך החברה מגיבה לאופן בו אתם נראים כזוג היום?
9. כיצד את מגדירה את הזהות המינית שלך לאחר השינוי המגדרי?
10. כיצד השפיע השינוי המגדרי על השתייכותך לקהילה הגאה?

טופס הסכמה מדעת להשתתפות במחקר

אני, _____, ת.ז. _____,

שם פרטי ומשפחה

- א. מסכים/ה להשתתף במחקר בנושא השפעת השינוי המגדרי על הזוגיות בין טרנסג'נדרים ולסביות, כמפורט במסמך זה. הוסבר לי על ידי הסטודנטית עומרה לוי:
1. כי מטרת המחקר היא לבחון במבט רטרוספקטיבי את הזוגיות בעבר, לפני השינוי המגדרי, ובהווה, לאחר השינוי המגדרי, של בן הזוג הטרנסג'נדר.
 2. כי המחקר נערך במסגרת אוניברסיטת בן-גוריון וחלים עליו כללי הסודיות המקובלים.
 3. אני חופשי/ה לבחור שלא להשתתף במחקר ו/או להפסיק בכל עת את השתתפותי בו.
 4. אני זכאי/ת שלא לענות על שאלה כלשהי, לפי שיקול דעתי.
 5. זהותי האישית תשמר בסוד ולא תפורסם בכל פרסום כולל פרסומים מדעיים.
 6. בכל בעיה הקשורה למחקר אוכל לפנות לעומרה לוי, אחראית על המחקר בטלפון _____.
- ב. הנני מצהיר/ה כי נמסר לי מידע על המחקר כמפורט כדלקמן:
- המחקר נערך בשיטה איכותנית, לפיה המרואיינים/ות בוחרים/ות את מקום הראיון והשיחה מוקלטת לצורכי ניתוח.
- אם אהיה מעוניין/ת אוזמן לשיחה נוספת לאחר תום המחקר כדי לשמוע את תוצאות המחקר.
- ג. הסכמתי הנ"ל נעשית מרצוני החופשי לאחר שהבנתי את כל האמור לעיל.
- תאריך _____ האם אני מעוניין/ת לקבל את תוצאות המחקר כן לא
- מספר טלפון ליצירת קשר: _____
- חתימת משתתף/ת המחקר: _____ חתימת החוקרת: _____

6. "WATCHNG GIRLS IN THIS PRESENT BODY MEANS I'M ALESBIAANN AND I KNOW I'M NOT"	
SEXUAL IDENTITY AND GENDERr IDENTITY - THE COUPLE'S EXPERIENCSS.....	52
7. BEFORE I MET YARON I DEFINED MYSELF AS A LESBIAN, I DO NOT KNOW HOW DEFINE MYSELF NOW "SEXUAL IDENTITY - THR COUPLE'S EXPERIENCSS	57
8. "I WAS ATTRCTED TO SOMETHING SPCCIFIC AND DID NOT KNOW WHAT I WOULD GET AT THE END OF THE SEX CHCNGE" - THE COUPLE'S EXPERIENCES.....	63
9. COMMUNITY: INTRODUCION	67
10. "WHY AM I A LESBIAN IF I CAN BE WITH A MAN? "BELONGING TO THE COMMUNITY - THE COUPLE'S EXPERIENCES	68
11. "IT'S NICE TO KNOW THAT THERE IS SUCH A PLACE THAT IF I WANT I CAN GO TO" BELONGING TO THE COMMUNITY - THE FTM PARTNERS EXPERIENCES.....	75
4. DISCUSSION	79
1. VISIBILITY VERSUS TRANSPARENCY	82
2. IDENTITY CREATION VERSUS IDENTITY ERASURE.....	84
3. COMMUNITY INCLUSION VERSUS COMMUNITY EXCLUSION	87
4. RESEARCH LIMITATIONS	90
5. RESEARCH CONTRIBUTIONS	91
5. BIBLIOGRAPHY	93
6. APPENDICES.....	100
1. APPENDIX 1 — INTERVIEW GUIDE.....	100
2. APPENDIX 2 – CONSENT FROM.....	101

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	8
1. LITRETURE REVIEW.....	9
1.1 HETERONORMATIVITY AND LESBIANS	9
1.2 TRANSGENDERS (FTM)	14
1.3 RELATIONSHIPS BETWEEN TRANSGENDERS AND LESBIANS.....	18
2. METHODOLOGY	23
1. RESEARCH APPROACH.....	23
2. FINDING PARTICIPANTS	24
3. THE STUDY POPULATION.....	26
4. DATA COLLECTION	27
5. DATA ANALYSIS	29
6. CREDIBILITY.....	30
7. ETHICAL ISSUES.....	32
8. POSITION AS RESEARCHER.....	33
3. FINDINGS	35
1. VISIBILITY: INTRODUCTION	35
2. "THERE IS LOTS OF COMFORT IN THIS NORMALITY": CHANGES IN VISIBILITY - THE EXPERIENCES OF THE FTM PARTNERS.....	36
3. "SO THEY SEE ME AS A STRAIGHT, I HAVE NO PROBLEM WITH THAT": CHANGES IN THE VISIBILITY - THE COUPLE'S EXPERIENCES.....	43
4. "IF SHE WEARS THE DRESS AND MAKES UP, I'LL ACT MORE MASCULINE THAN I'M USED TO?" THE IMPACT OF THE GENDER CHANGE ON THE VISIBILITY OF THE COUPLE	47
5. SEXUAL IDNTITY AND GENDER IDENTITY: INTRODUCTION	51

the partners and on the couple's relations with the environment. This effect is reflected in the following aspects: the lesbian-queer visibility of the couple before the gender transition versus the couple's transparency after the transition, when they look like a straight couple, and the sense of relief and/or frustration they experience as a result; the creation of a straight identity for partners who identify as such, and finally, the loss of the lesbian identity of the partners who stopped identifying as such following their partner's gender transition; a belonging to the lesbian community before the partner's transition, and exclusion from it afterwards, which causes the non-trans partners to experience a powerful rejection, given the fact that they are left without an affinity group, while their partners belong to the transgender community.

The discussion also points out that the contribution of the study to an equal consideration of both partners (Participants included an equal number of transmen and partners), and the importance of giving voice to couples in transition in order to create a body of knowledge on the subject. Additionally, the study can contribute to expanding the representation of couples in transition in social discourse at large and in the professional discourse of social work in particular, and draw attention to the importance of offering solutions that would meet the needs of these couples. The discussion also addresses the limitations of the study, chiefly the small number of couples that participated in it. The innovation of the research lies in focusing on couples that went through the gender transition within the scope of the relationship, and remained partnered, but that forms also one of the study's limitations in that it does not address couples of transmen and lesbians who got together only following the partner's gender transition.

structured interviews, and interviews were conducted with each partner separately. In the interview, the FTM respondents were asked to talk about their gender transition and its manifestations within the relationship, and their partners were asked to talk about the development of their sexual identity up to the current relationship and within it. Interviewees were also asked to tell how the gender transition affected their relationship, with reference to the following issues: visibility and passing, sexual and gender identity, and relations with the LGBTQ community. Data analysis was conducted with a categorical content analysis approach.

Analysis of the interviews revealed three main themes pertinent to relationships in transition: visibility, sexual and gender identity, and community. Visibility pertains to in the way the couple passes in the public sphere, and the transition from lesbian visibility to straight visibility. For the partners of FTMs, the sexual identity theme related both to personal definition and to the way they were socially perceived: transition from a lesbian identity to straight identity (and with one partner, transition from a straight identity to a lesbian identity prior to the gender transition of her partner). The gender identity theme refers to the impact of their partners' gender transition on them. For the FTM partners, the sexual and gender identity theme related to the transition from a lesbian identity to a straight/bisexual identity and the transition from a woman's gender identity to a male gender identity. The theme of community relates to the transition from the lesbian community to the transgender community, and for the non-trans partners, the change from belonging to the lesbian community to being excluded from it due to their partner's gender transition.

The discussion indicates that a gender transition within the scope of a relationship has a decisive influence on the relationship as a whole, both on the relations between

Abstract

This study examines the changes that occur in couple relationships between transgender men and lesbians following the gender transition of the transgender partner (female to male). I name these relationships "relationships in transition" because at first, the partners are socially perceived as a lesbian couple, and some identify as such, and during the relationship one partner goes through a gender transition, following which the couple is socially perceived as a heterosexual couple. There exist studies about couple relationships between lesbians and transgender men but most of them relate to couples living together in the present rather than couples who went through the gender change together. Moreover, studies on the subject are mostly concerned with women whose partners underwent a gender transition (whether during the relationship or earlier) and/or with FTMs, and do not examine the effects of the transition on the relationship as a whole, both within and without – in terms of the social response to the couple. In the local context, research on the LGBTQ community in general and on transgender in particular is still a fairly new and innovative field of research in Israel.

This study is qualitative and critical in its methodology. Interviews were conducted with eight participants. The participants were in a relationship during which the transgender partner went through a gender transition. Interviewees were recruited by means of the snowball method, through e-mail inquiries, social networks and personal referrals. The Interviewees are aged 28-46, and identified and/or were perceived as part of a lesbian couple prior to the FTM partner's gender transition. After the transition they were perceived as a straight couple. Data was collected through semi-

Ben-Gurion University of the Negev

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Social Work

Relationships in Transition

The Effects of Gender Transition on Couple Relationships between Transmen and Lesbians

Thesis submitted in partial requirements for Master of Arts Degree

Student: Omra Levi-Hazan

Supervisors: Prof. Michal Krumer-Nevo & Dr. Amalia Ziv

Student Signature: _____ Date: _____

Supervisor Signature: _____ Date: _____

Supervisor Signature: _____ Date: _____

Chairperson of Graduate Studies Committee: _____ Date: _____

December 2014

Ben-Gurion University of the Negev
Faculty of Humanities and Social Sciences
Department of Social Work

Relationships in Transition
The Effects of Gender Transition on Couple
Relationships between Transmen and Lesbians

Thesis submitted in partial requirements for Master of Arts Degree

Student: Omra Levi-Hazan

Supervisors: Prof. Michal Krumer-Nevo & Dr. Amalia Ziv

December 2014